

मधेश प्रदेश सरकारबाट
सुशासन प्रवर्द्धनको लागि सुझाव पेश गर्न
गठित
उच्चस्तरीय समितिको
प्रतिवेदन

प्रतिवेदन पेश गरिएको निकाय
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
मधेश प्रदेश, जनकपुरधाम

२०७९ माघ २७

विषय सूची

विषय सूची.....	a
तालिकाहरू.....	c
हाम्रो भनाई.....	e
१. पृष्ठभूमि.....	१
१.१ समितिको गठन.....	१
१.२ समितिको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरू.....	१
२. अध्ययनको औचित्य.....	२
३. अध्ययनको उद्देश्य.....	४
४. अध्ययनको सीमा.....	४
५. अध्ययन विधि.....	५
६. अपेक्षित प्रतिफल.....	५
७. तथ्याङ्क संकलन एवं विश्लेषण.....	७
७.१. मधेश प्रदेश सरकार मातहत निकायहरूको कार्यसम्पादन अवस्था.....	७
७.१.१ नेपालको संविधान बमोजिम प्रदेश सरकारलाई प्राप्त अधिकारहरू.....	७
७.१.२ प्रदेश सरकारबाट तर्जुमा भएका ऐनहरू.....	११
७.१.३ मधेश प्रदेश सरकारको सांगठनिक संरचना.....	१६
७.१.४ मधेश प्रदेश सरकारका निकायहरूको कार्यसम्पादनको विद्यमान अवस्था.....	१७
७.१.५ राजस्व आम्दानी, खर्च र बेरुजुको विवरण.....	४७
८. निश्कर्ष र सुझावहरू.....	५६
८.१ निश्कर्ष.....	५६
८.२ सुझावहरू.....	५८
८.२.१ सेवा प्रवाहका क्षेत्रमा गर्नुपर्ने सुधारहरू.....	५८

८.२.२ विकास निर्माणका क्षेत्रमा गर्नुपर्ने सुधारहरू.....	६३
८.२.३ सुशासन प्रवर्द्धनका लागि गर्नुपर्ने सुधारहरू	६६
८.२.४ अन्य सुझावहरू	६७
अनुसूची १: मधेश प्रदेश सरकारको सांगठनिक संरचना	७०
अनुसूची २: माननीय मुख्यमन्त्रीज्यूबाट प्रदेश सरकारका मन्त्री तथा सचिवहरूलाई भएको निर्देशन.....	७१
अनुसूची ३: मधेश प्रदेश सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरूको आचारसंहिता सम्बन्धी मापदण्ड, २०७९.....	७४
अनुसूची ४: मधेश प्रदेश सरकारबाट सुशासन प्रवर्द्धनका लागि सुझाव पेश गर्न उच्चस्तरीय समिति गठन भएको पत्र.....	८४

चित्रहरू

चित्र १: मधेश प्रदेश सरकारको सांगठनिक संरचना.....	१६
---	----

तालिकाहरू

तालिका १: मधेश प्रदेश सभाबाट हालसम्म पारित भएका ऐनहरूको विवरण.....	११
तालिका २: प्रदेश सरकारको चालू खर्चको विवरण.....	४८
तालिका ३: प्रदेश सरकारको पूँजीगत खर्चको विवरण	५१
तालिका ५: प्रदेश सरकारको बेरूजुको स्थिति	५५

हाम्रो भनाई

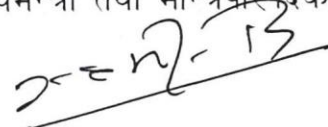
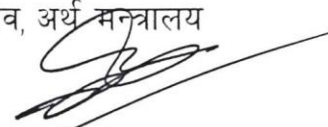
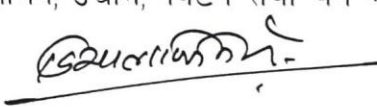
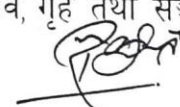
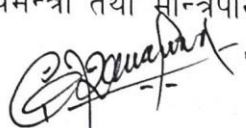
नेपालमा संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको अभ्याससँगै प्रदेश सरकारहरू गठन भई क्रियाशील भएका छन् । यो नेपालको लागि नयाँ अभ्यास हो । संघीयताको नवीन आयामको रूपमा मधेश प्रदेश सरकार गठन भई क्रियाशील हुँदा शासन सञ्चालन गर्ने अधिकार भए पनि आवश्यक कानून, जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार र उपयुक्त कार्य वातावरणको अभाव रहेको थियो । नागरिकको सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा परिपूर्ति गर्ने गराउने माध्यमको रूपमा रहेको मधेश प्रदेश सरकारको पाँच वर्षे अवधिको समीक्षा गर्दा केही महत्वपूर्ण उपलब्धीहरू हासिल भए तापनि नागरिक असन्तुष्टि भने घट्न नसकेको देखिन्छ ।

एकात्मक शासन व्यवस्थाबाट संघात्मक शासन व्यवस्थामा प्रवेश गर्दा एकैपटक अपेक्षित सबै नतिजा प्राप्ति कठिन हुन्छ । लामो समयमा गरिने तमाम अभ्यास एवं निरन्तर सुधारको प्रयासले मात्रै संघीयताको सफल कार्यान्वयन एवं सकारात्मक परिणाम हासिल हुन सक्छ । शासन सञ्चालन गर्ने मुख्य माध्यम प्रशासन भएकोले यसको सामयिक समीक्षा एवं निरन्तर सुधार आवश्यक हुन्छ । उत्कृष्ट शासन व्यवस्थाको माध्यमबाट जनआकांक्षा पूरा गर्न कामयावी प्रशासनिक संयन्त्रको जरुरत पर्दछ । परिवर्तित मूल्य, मान्यता अनुरूपका सामयिक मागहरू प्रशासनिक संयन्त्रबाट पूरा गर्न सकिने भएकोले उपयुक्त प्रशासनिक प्रणालीको संरचना, प्रक्रिया, व्यवहार र मनोवृत्तिमा समयानुकूल परिवर्तन ल्याई प्रभावकारी प्रणालीको विकास गर्न, प्रशासनमा नवीनता र सिर्जनात्मकताको प्रवर्धन गराउन, सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता ल्याउन, सूचना र प्रविधिका क्षेत्रमा भएको विकाससंग प्रशासनिक परिपाटीको तालमेल मिलाउन र राजनैतिक, आर्थिक तथा प्रशासनिक मूल्य मान्यतामा आएका आयामिक परिवर्तनहरूसंग प्रशासनलाई अनुकूलित गराउन यस प्रतिवेदनले महत्वपूर्ण योगदान गर्ने विश्वास गरिएको छ ।

नेपालको परिवर्तित शासकीय प्रणाली, सार्वजनिक प्रशासनको क्षेत्रमा आएका नवप्रवर्तनहरू, विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा भएका विकास तथा सार्वजनिक सेवाप्रति जनताको अपेक्षा समेत सम्बोधन हुने र प्रशासन सुधारमा योगदान पुग्ने गरी यो अध्ययन कार्य भएको छ । प्रशासन सुधारका क्षेत्रमा हालसम्म गठन भएका विभिन्न आयोगहरू र तिनका सुझावहरू समेतलाई उचित ध्यान दिदै मधेश प्रदेशको सार्वजनिक सेवालाई सरल, सहज, अनुमानयोग्य, सिर्जनशील तथा उच्च व्यावसायिक बनाई मधेश प्रदेश सरकारले लिएका लक्ष्यहरू हासिल गर्न योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ । यसबाट मधेश प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूबाट भईरहेको सेवा प्रवाह र विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यहरूको प्रभावकारिता अभिवृद्धि हुने, सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहितामा बढोत्तरी हुने र संघीय शासन प्रणालीलाई थप मजबुत तुल्याउन मद्दत पुग्ने विश्वास गरिएको छ ।

मधेश प्रदेशको समग्र क्षेत्रबाट सकारात्मक परिणाम प्राप्त गर्न प्रशासनिक संयन्त्र र स्वरूपमा समेत विगतका अनुभव, सफलताका क्षेत्रहरू, अवधारणागत र कार्यान्वयन तहमा देखा परेका कमजोरी र परिवर्तित सन्दर्भमा आन्तरिक र बाह्य पक्षबाट उत्पन्न हुने परिस्थितिजन्य विषयसंग प्रशासनिक परिपाटी र क्रियाकलापलाई व्यवस्थापन गर्नु अति जरूरी देखिएको छ । यसै सन्दर्भमा अनुकूलता र व्यावहारिकताको सिद्धान्त अनुरूप प्रशासनिक प्रणालीको संगठनात्मक ढाँचा र संरचना, कार्यविधि, प्रक्रिया, व्यवहार र मनोवृत्ति जस्ता पक्षको गुणात्मक अभिवृद्धि गर्न एवम् सकारात्मक र अपेक्षित परिवर्तन ल्याउन सुधारको शिफारिस गरिएको छ ।

मधेश प्रदेश सरकारबाट विगतमा सञ्चालित सेवा प्रवाह र विकास निर्माण सम्बन्धी कृयाकलापहरूको समिक्षा सहित आगामी दिनमा प्रदेश सरकारले अंगिकार गर्नुपर्ने नीति तथा कार्यक्रमका बारेमा सुझाव प्रस्तुत गर्न महत्वपूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गरिएकोमा मधेश प्रदेश सरकारप्रति समितिको तर्फबाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछौं । यस अध्ययनको क्रममा निरन्तर मार्गदर्शन गर्नुहुने मधेश प्रदेश सरकारका प्रमुख सचिव श्री कृष्णबहादुर राउतज्यूप्रति विशेष आभार व्यक्त गर्दछौं । यसैगरी समितिको कार्यमा विभिन्न किसिमले सहयोग पुर्याउनु हुने मधेश प्रदेश सरकारका विभिन्न मन्त्रालय, आयोग, सरकारी तथा गैरसरकारी निकाय, सरोकारवाला व्यक्तित्व एवं सेवाग्राही र सहयोगी कर्मचारीहरूलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं ।

१. श्री नूरहरि खतिवडा प्रदेश सचिव, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय संयोजक
२. श्री गजेन्द्र कुमार ठाकुर प्रदेश सचिव, अर्थ मन्त्रालय सदस्य
३. श्री विशाल घिमिरे प्रदेश सचिव, उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय सदस्य
४. श्री राम कुमार महतो प्रदेश सचिव, गृह तथा सञ्चार मन्त्रालय सदस्य
५. श्री राजेश कुमार मिश्र उपसचिव, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय सदस्य सचिव

१. पृष्ठभूमि

मधेश प्रदेश सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०७९।०९।२९ को बैठकबाट प्रदेश सरकारको कार्य जिम्मेवारी र उपलब्धि समेतका आधारमा प्रदेश सरकार मातहत स्थापित विभिन्न आयोग, प्राधिकरण, समिति, विभाग, निर्देशनालय तथा कार्यालयहरूबाट हुने सेवाप्रवाह र विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यलाई छिटोछरितो, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउँदै सुशासन प्रवर्द्धन गर्न मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयमा सुझाव पेश गर्न प्रदेश सचिव श्री नूरहरि खतिवडाको संयोजकत्वमा देहाय बमोजिमको एक उच्चस्तरीय समिति गठन गर्ने निर्णय भएको छ । उक्त उच्चस्तरीय समितिको गठन र कार्यक्षेत्रगत शर्तहरू देहाय बमोजिम तोकिएको छः

१.१ समितिको गठन

१. श्री नूरहरि खतिवडा	प्रदेश सचिव, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	संयोजक
२. प्रदेश सचिव	अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
३. प्रदेश सचिव	उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय	सदस्य
४. प्रदेश सचिव	गृह तथा सञ्चार मन्त्रालय	सदस्य
५. उ.स. श्री राजेश कुमार मिश्र	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	सदस्य सचिव

१.२ समितिको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरू

- (क) प्रदेश सरकारको कार्यजिम्मेवारी पूरा गर्न मधेश प्रदेश सरकारले गठन गरेका निकाय तथा कार्यालयहरूको कार्यसम्पादनको अवस्था र विद्यमान कानूनी व्यवस्थाहरूको पुनरावलोकन गरी सुझाव दिने ।
- (ख) प्रदेश सरकारबाट हुने सेवाप्रवाहलाई थप छिटोछरितो, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन चालनुपर्ने तत्कालिन कदमहरू सिफारिस गर्ने ।
- (ग) प्रदेशको विकास निर्माण सम्बन्धी कामकारबाहीहरू नियसंगत रूपमा समय मै सम्पादन गर्न गराउन लिनुपर्ने उपाय र संस्थागत एवं कानूनी प्रबन्धका बारेमा सुझाव दिने ।
- (घ) सेवाप्रवाह र विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यलाई सहज एवं समन्वयात्मक रूपमा सम्पादन गर्न गराउन प्रदेश सरकारले तत्काल लिनुपर्ने नीतिगत विषयहरूको सुझाव प्रस्तुत गर्ने ।
- (ङ) समितिलाई लागेका अन्य उपयुक्त विषयहरूमा सुझाव दिने ।
- (च) यो समितिको कार्यावधि काम शुरु गरेको मितिले पन्ध्र (१५) दिनको हुने ।

मिति २०७९।१०।०४ मा देहायका पदाधिकारीहरूको उपस्थितिमा उच्च स्तरीय समितिको पहिलो बैठक बसी समितिको लागि तोकिएका कार्यक्षेत्रगत शर्तहरूमा उल्लेखित विषयका सम्बन्धमा छलफल र समितिलाई तोकिएको कार्य जिम्मेवारीका सम्बन्धमा थप अध्ययन गर्ने निर्णय सहित कार्यारम्भ गरिएको:

१. श्री नूरहरि खतिवडा	प्रदेश सचिव, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	संयोजक
२. श्री गजेन्द्रकुमार ठाकुर	प्रदेश सचिव, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
३. श्री विशाल घिमिरे	प्रदेश सचिव, उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय	सदस्य
४. श्री राम कुमार महतो	प्रदेश सचिव, गृह तथा सञ्चार मन्त्रालय	सदस्य
५. श्री राजेश कुमार मिश्र	उपसचिव, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	सदस्य सचिव

मिति २०७९/१०/२० को मन्त्रिपरिषद्को निर्णयबाट यस समितिको कार्यावधि सात दिन थप भएको छ ।

२. अध्ययनको औचित्य

नेपालको संविधानले व्यवस्था गरे बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट नेपाली जनतालाई संघीयताको लाभ उपलब्ध गराउने प्रयास भएको छ । वि.सं.२०७४ को निर्वाचन पश्चात शासकीय प्रणालीको नवीन अभ्यासको रूपमा प्रदेश सरकारहरूको गठन भएपछि संविधान तथा अन्य कानून अनुरूप प्रदेश सरकारहरूबाट आफुलाई प्राप्त जिम्मेवारी निर्वाह गर्ने प्रयास हुँदै आएको छ । मधेश प्रदेशमा प्रथम पटक मिति २०७४।११।०३ मा प्रदेश सरकार गठन भई प्रादेशिक शासन पद्धतिको शुरुवात भएकोमा २०७९ मंसिर ४ गते सम्पन्न प्रदेश सभाको दोश्रो निर्वाचन परिणाम पश्चात माननीय सरोज कुमार यादव मधेश प्रदेशको मुख्यमन्त्रीको रूपमा नियुक्त हुनु भएकोले मिति २०७९।०९।२९ देखि नयाँ सरकारले जिम्मेवारी सम्हालेको छ ।

वि.सं. २०७४ मा प्रादेशिक शासन प्रणालीको शुरुवात हुँदा यो पद्धति सबैको लागि नयाँ थियो । सो समयमा प्रदेश स्तरीय कुनै पनि पूर्वाधार वा प्रबन्धहरू नभएकोले शुन्य अवस्थाबाट काम शुरु गर्नु पर्ने बाध्यता रह्यो । कानूनी समस्या, संरचनागत समस्या, तीनतहका सरकारहरूबीचको आपसी तालमेल र समन्वयको कमी तथा कतिपय अवस्थामा बुझाईमा रहेको फरकपन र नीतिगत अस्पष्टता लगायतका समस्याहरूका बावजुद विगतमा मधेश प्रदेश सरकारले संविधान बमोजिम आफुलाई प्राप्त अधिकार र जिम्मेवारीको फर्छ्यौटमा महत्वपूर्ण उपलब्धि हासिल गर्‍यो । प्रादेशिक शासन पद्धतिलाई संस्थागत गर्ने, प्रदेशलाई

प्राप्त अधिकार तथा साधनश्रोतको आधारमा प्रदेशको आर्थिक सामाजिक विकासका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने, स्थायी राजधानी तोकी प्रदेशको नामाकरण गर्ने र मधेश प्रदेशका जनतालाई संघीयताको मर्म अनुरूप शासकीय अभ्यासको महसुस गराउने लगायतका कार्यहरूमा मधेश प्रदेश सरकारले महत्वपूर्ण सफलता प्राप्त गरेको छ ।

संघीयताको मुद्दालाई नेपालको शासकीय प्रणालीको आधारस्तम्भ बनाउन विशेष भूमिका निर्वाह गर्ने मधेश प्रदेशका जनताहरूको दृष्टिकोण मधेश प्रदेश सरकारको गठन र यसका कामकारबाहीप्रति आशा, अपेक्षा र भरोसायुक्त रहेता पनि प्रदेश सरकारका कतिपय निकायहरूबाट विगतमा सम्पादित केहि क्रियाकलापहरू निर्विवाद रहन सकेनन । खासगरी "बेटी पढाउ बेटी बचाउ" कार्यक्रम अन्तरगत विद्यालय जाने छात्रालाई साईकल वितरण गर्ने कार्य, मुख्यमन्त्री स्वच्छता कार्यक्रम अन्तरगत गरिएका कतिपय स्वच्छता र सौन्दर्यीकरण सम्बन्धी निर्माण कार्यहरू र अन्य केही पूर्वाधार निर्माण सम्बन्धी कार्यहरू ज्यादा विवादास्पद बन्न पुगे । सामाजिक विकास लगायत अन्य विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यक्रमहरू अधिकतम वितरणमुखि र अनुत्पादक क्षेत्रतर्फ केन्द्रित भएको भन्ने जनगुनासो रह्यो । प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूबाट प्रवाह गरिने सेवाहरूको गुणस्तर सुधार हुन नसकेको र भ्रष्टाचार जस्ता विकृतिहरू मौलाएको भन्ने आमबुझाई बन्नपुग्यो ।

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महालेखा परीक्षक, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र लगायतका निगरानी निकायहरूबाट गरिएको अनुसन्धान, परीक्षण वा अनुगमनबाट समेत मधेश प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूबाट सम्पादन गरिएका सेवाप्रवाह र विकास निर्माण सम्बन्धी क्रियाकलापहरूमा रहेका कमी कमजोरीका बारेमा टिप्पणी, सुझाव र सुधारका उपायहरू सुझाईए । अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट साईकल वितरण कार्यक्रममा अनियमितता भएको भनी विशेष अदालतमा दर्ता गरिएको मुद्दा विचाराधीन रहेकोले केही कर्मचारीहरू निलम्बनमा रहेको अवस्था छ । अन्य केहीकार्यक्रमहरूका सम्बन्धमा छानवीन र अनुसन्धान भैरहेको छ । महालेखापरीक्षकको कार्यालयबाट भएको लेखापरीक्षणबाट प्रदेश सरकारको आर्थिक क्रियाकलापको स्वच्छता माथि प्रश्न खडा गर्दै सुधारका उपायहरू समेत प्रस्तुत गरिएको छ । बेरुजुको मात्रा उच्च रहनुका साथै असुल उपर गर्नुपर्ने ठहर भएको बेरुजु उल्लेखनीय रहेको देखाइएको छ । राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रबाट गरिएको अनुगमनका क्रममा प्रदेश सरकारका कर्मचारीहरूमा आचरण तथा अनुशासनको पालनामा उदासीनता र जिम्मेवारीप्रतिको वफादारितामा कमी रहेको संकेत गरिएको छ ।

यस प्रकार अपेक्षा, विवाद र आशंकाको भूमरिमा रुमलिंदै अघि बढेको मधेश प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूको संरचना, कार्यशैली, कार्यक्षमता र तौरतरिकामा सुधार गरी प्रादेशिक शासन पद्धतिलाई प्रभावकारी तुल्याउनु पर्ने सम्बन्धमा सर्वसाधारण नागरिकहरू, सञ्चार जगत, बुद्धिजिवी, राजनीतिक दल तथा सामाजिक अगुवाहरू लगायत सचेत समुदायबाट व्यापक आवाज उठाइयो । सेवाप्रवाह र विकास निर्माणका कार्यहरूमा पारदर्शिता,

जवाफदेहिता र गुणस्तरीयताको वृद्धि हुनु पर्ने र भ्रष्टाचार जस्ता विकृतिहरूप्रति शुन्य सहनशीलता प्रदर्शन गरी सुशासन स्थापना गर्नु पर्ने आवश्यकता औल्याइयो । यसै परिप्रेक्षमा नवगठित प्रदेश सरकारका माननीय मुख्यमन्त्रीज्यूबाट प्रदेश सरकारबाट प्रवाह हुने सेवाहरूलाई नागरिक मैत्री बनाउने, भ्रष्टाचारकाप्रति शुन्य सहनशीलताको नीति लिने र सुशासन अभिवृद्धि गराउन विशेष पहल कदमी लिने प्रतिबद्धता व्यक्त भएको र सुशासन अभिवृद्धिको लागि चाल्नु पर्ने कदमहरूको बारेमा सिफारिश गर्ने जिम्मेवारी सहित मन्त्रिपरिषदको प्रथम बैठकबाटै एक उच्चस्तरीय समिति गठन गरिएको हुँदा यो अध्ययनको सान्दर्भिकता र औचित्य निकै उच्च रहेको प्रमाणित भएको छ ।

३. अध्ययनको उद्देश्य

यस अध्ययनको उद्देश्य देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छः

- ३.१ मधेश प्रदेश सरकार मातहतका विभिन्न मन्त्रालय, आयोग, प्राधिकरण, समिति, विभाग, निर्देशनालय तथा कार्यालयहरूको वर्तमान सांगठनिक स्वरूप र कानूनी संरचनाको विवेचना सहित यी निकायहरूबाट हुने सेवाप्रवाह र विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यलाई छिटोछरितो, पारदर्शी, नागरिक मैत्री र भ्रष्टाचार रहीत बनाउने उपायहरूको खोजी गर्नु ।
- ३.२ मधेश प्रदेश सरकारको विगत पाँच वर्षको अनुभव र सिकाईका आधारमा प्रादेशिक शासनलाई थप प्रभावकारी बनाउने उपायहरूको खोजी गर्नु ।
- ३.३ प्रदेश सरकारको कार्यजिम्मेवारी र हालसम्मको उपलब्धि समेतका आधारमा विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण गरी आगामी दिनमा मधेश प्रदेश सरकारले अवलम्बन गर्नुपर्ने नीतिहरूको बारेमा सुझाव दिनु ।

४. अध्ययनको सीमा

- ४.१ मधेश प्रदेश सरकार(मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०७९।०९।२९ को निर्णयबाट गठन भएको उच्चस्तरीय समितिको लागि तोकिएको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरूको परिधिभित्र यो अध्ययन सीमित रहेको छ ।
- ४.२ यो अध्ययन मधेश प्रदेश सरकारको कार्य प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने प्रयोजनको लागि भएको हुँदा यस प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका कुराहरू तोकिएको बाहेक अन्य कार्यमा लागू गर्न सकिँदैन ।

- ४.३ सीमित समयको कारण अध्ययन कार्यलाई विषयको गहिराईमा प्रवेश गराउने अवस्था नरहेकोले अध्ययनको निष्कर्षलाई विस्तृत, विश्लेषणात्मक वा विवेचनात्मक तुल्याइएको छैन।
- ४.४ यो अध्ययन कार्यमा साधन, श्रोत र समयको अभावका कारण आवश्यकता अनुरूप यथेष्ट प्राथमिक तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न सकिने संभावना नभएकोले माध्यमिक तथ्याङ्कलाई महत्वपूर्ण भार दिइएको छ।
- ४.५ यस अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षले मधेश प्रदेशको समग्र अवस्थाको पूर्ण विश्लेषण सहित सबै समस्याको एकमुष्ट समाधान गर्ने उपाय देखाउने अपेक्षा गर्नु उचित हुँदैन।

५. अध्ययन विधि

यस अध्ययनको सिलसिलामा अध्ययन विधिको रूपमा सरोकारवालाहरू सँग छलफल, अन्तरक्रिया गर्ने, राय सुझाव संकलन गर्ने, मधेश प्रदेश सरकार मातहतका विभिन्न निकायहरूबाट प्रकाशित प्रगति प्रतिवेदन लगायतका अन्य प्रकाशित विवरणहरूको अध्ययन गर्ने, विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट आवश्यक सूचना एवं तथ्यांकहरू प्राप्त गर्ने, पत्र पत्रिका तथा अन्य सञ्चार माध्यममा उठाइएका सवालहरूको बारेमा सूचना संकलन र विश्लेषण गर्ने, निगरानी निकायहरूबाट दिइएका सुझाव वा निर्देशनहरूको अध्ययन गर्ने आदि तरिकाहरू अवलम्बन गरिएको छ। नेपालको संविधान तथा संघीयता कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित अन्य ऐन कानूनहरू र मधेश प्रदेश सभाबाट पारित ऐन तथा प्रदेश सरकारका अन्य नियमावली, कार्यविधि, मापदण्ड वा यस्तै अन्य विधिहरूको समेत अध्ययन गरिएको छ। मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट मिति २०७९/०८/२३ र २४ मा सञ्चालित नीति सम्वाद कार्यक्रममा प्रस्तुत भएका विषयवस्तुहरूको सारसंक्षेप र तथ्याङ्कलाई समेत यस प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। यस अध्ययन तथा प्रतिवेदन तयारीका सिलसिलामा उच्चस्तरीय समितिबाट कार्यालय समय बाहेक विहान बेलुकाको समय तथा सार्वजनिक विदाको दिनको उपयोग गरिएको छ। यस कार्यमा प्रदेश सरकार वा अन्य कुनै निकाय उपर कुनै आर्थिक व्ययभार नपारी कार्यसम्पन्न गरिएको छ।

६. अपेक्षित प्रतिफल

यस अध्ययनको निष्कर्ष र सुझावहरूको कार्यान्वयनबाट निम्न प्रतिफल प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ।

- ६.१ मधेश प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूबाट हुने सेवाप्रवाह र विकास निर्माणका कार्यहरू अझ बढी पारदर्शी, विश्वसनीय, अनुमानयोग्य र सेवाग्राहीमैत्री तुल्याउन सकिने। नागरिकमा उत्पन्न आशंका, निराशा र सन्देहको अवस्थामा सुधार आई नागरिक र

- प्रदेश सरकार बीचको सम्बन्ध सुमधुर हुनुका साथै सर्वसाधारण नागरिकले संघीयताको लाभ लिन सक्ने वातावरण तयार हुने ।
- ६.२ मधेश प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूबाट सम्पादन भईरहेका काम कारबाहीहरू जन अपेक्षा मुताविक चुस्त, प्रभावकारी, प्रविधि मैत्री र विधिसम्मत तरिकाले अघि बढ्ने । गुणस्तरीय सेवाप्रवाहको लागि प्रदेश सरकारको आन्तरिक क्षमता, प्रतिबद्धता र तत्परता बृद्धि भई प्रादेशिक शासकीय पद्धतिको सकारात्मक प्रतिफलप्रति नागरिकमा विश्वास र भरोसा बढ्ने ।
- ६.३ प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूमा देखिएका कमजोरीमा सुधारभई सर्वसाधारण जनता र निगरानी निकायहरूबाट प्रकट हुँदै आएको आशंका र टिप्पणीमा सकारात्मक परिवर्तन आउने । प्रदेश सरकारका निकायहरूमा विधिसम्मत रूपमा कार्य हुनेछ भन्ने विश्वासको वातावरण तयार भई खास भ्रष्टाचार तथा विकृतिजन्य क्रियाकलाप भएको अवस्थामा मात्र उजुरी गर्ने र सोही अनुरूप अनुसन्धान, छानवीन र कारबाहीको प्रक्रिया अघि बढ्ने वातावरण तयार हुने । काल्पनिक, बेनामे, हचुवा र प्रतिशोधजन्य उजुरीको आधारमा हुने छानविनको कारण असल नियतले काम गर्ने कर्मचारी समेत हतोत्साही हुँदै गएको विद्यमान परिस्थितिमा सुधार आउने ।
- ६.४ संविधान र अन्य कानून बमोजिम प्रदेश सरकारलाई प्राप्त जिम्मेवारीको क्षेत्रमा हाँसिल भएको उपलब्धि र प्रदेशको दीर्घकालीन आवश्यकता, औचित्य र क्षमताको आधारमा हाल मधेश प्रदेश सरकार मातहत स्थापित विभिन्न मन्त्रालय, आयोग, प्राधिकरण, समिति, विभाग, निर्देशनालय तथा कार्यालयहरूको वर्तमान सांगठनिक स्वरूप र कानूनी संरचनाको पुनरावलोकन गरी चुस्त र प्रभावकारी प्रादेशिक शासकीय संरचनाको विकास गर्ने कार्यमा सरोकारवाला निकायको ध्यान केन्द्रित हुने ।
- ६.५ भ्रष्टाचारका प्रति शुन्य सहनशीलताको नीति लिएको वर्तमान मधेश प्रदेश सरकारको लक्ष्य प्राप्तिसमा सहयोग पुग्ने । प्रादेशिक शासन प्रणाली सुशासनका सिद्धान्त अनुरूप अघि बढ्ने । उपलब्ध सीमित साधन श्रोतको सही सदुपयोग र भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलाप न्यूनीकरण भई जनतामा प्रदेश सरकारप्रति आस्था, विश्वास र भरोसामा बढोत्तरी हुँदै संघीयता थप मजबुत हुने ।

७. तथ्याङ्क संकलन एवं विश्लेषण

यस अध्ययनको सिलसिलामा यथासक्य प्राथमिक र माध्यमिक तथ्याङ्कहरूको संकलन र विश्लेषण गरिएको छ । समय सीमितताका कारण आवश्यकता अनुरूप पर्याप्त मात्रामा प्राथमिक तथ्याङ्कको संकलन गर्न सकिने अवस्था नरहेको हुँदा मूलतः माध्यमिक तथ्याङ्कको आधारमा निश्कर्ष प्रस्तुत गरिएको छ । मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट २०७९ मंसिर २३ र २४ गते सञ्चालन गरिएको नीति सम्वाद कार्यक्रममा विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट प्रस्तुत विवरण र तथ्यांकलाई यस अध्ययनको सन्दर्भमा विशेष ध्यान दिइएको छ । निश्कर्ष तथा सुझाव प्रस्तुत गर्दा उच्चस्तरीय समितिलाई तोकिएको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरूलाई मुख्य आधार मानिएको छ ।

७.१. मधेश प्रदेश सरकार मातहत निकायहरूको कार्यसम्पादन अवस्था

नेपालको संविधान बमोजिम संघीय शासन प्रणालीको स्थापना भई प्रदेश सरकारको गठन भएको हुँदा प्रदेश सरकारले नेपालको संविधान र संघीयता कार्यान्वयन सम्बन्धी अन्य ऐन कानून समेतको आधारमा आफ्ना अधिकारहरूको प्रयोग गरी शासकीय क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने हुन्छ । संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तह समेत ३ तहका सरकारहरू आपसी समन्वय, सहकार्य र सहअस्तित्वको सिद्धान्त अनुरूप सहकारितामूलक संघीयताको मार्गमा अघि बढ्नुपर्छ । संविधान बमोजिम आफ्नो अधिकार र जिम्मेवारीमा परेका कार्यहरू सम्पादन गर्न मधेश प्रदेश सरकारले अवलम्बन गरेका नीति तथा कार्यक्रमहरू र प्रदेश सरकारले स्थापना गरेका विभिन्न निकाय तथा कार्यालयबाट भए गरेका काम कारबाहीहरू संविधानको मूल मर्म र आशय अनुरूप संघीयताको लाभ सर्वसाधारण जनतासम्म पुऱ्याउने दिशामा प्रभावकारी भएका छन् वा छैनन्, सो को लेखाजोखा गर्नु पर्ने समय भएको छ ।

७.१.१ नेपालको संविधान बमोजिम प्रदेश सरकारलाई प्राप्त अधिकारहरू

नेपालको संविधानको अनुसूची ६ मा प्रदेश सरकारको अधिकारका २१ वटा विषयहरू उल्लेख गरिएको छ । जसअनुसार प्रदेश सरकारलाई देहायका अधिकारहरू प्रदान गरिएको छः

१. प्रदेश प्रहरी प्रशासन र शान्ति सुरक्षा
२. नेपाल राष्ट्र बैंकको नीति अनुरूप वित्तीय संस्थाहरूको सञ्चालन, सहकारी संस्था, केन्द्रको सहमतिमा वैदेशिक अनुदान र सहयोग
३. रेडियो एफ.एम. टेलिभिजन सञ्चालन

४. घरजग्गा दर्ता शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि आयमा कर, सेवा शुल्क दस्तुर, दण्ड जरिवाना
५. प्रदेश निजामती सेवा र अन्य सरकारी सेवा
६. प्रदेश तथ्याङ्क
७. प्रदेशस्तरको विद्युत, सिंचाई र खानेपानी सेवा, परिवहन
८. प्रदेश विश्वविद्यालय, उच्च शिक्षा, पुस्तकालय, संग्रहालय
९. स्वास्थ्य सेवा
१०. प्रदेश सभा, प्रदेश मन्त्रिपरिषद सम्बन्धि
११. प्रदेश भित्रको व्यापार
१२. प्रदेश लोकमार्ग
१३. प्रदेश अनुसन्धान व्यूरो
१४. प्रदेश सरकारी कार्यालयहरूको भौतिक व्यवस्थापन र अन्य आवश्यक विषय
१५. प्रदेश लोक सेवा आयोग
१६. भूमि व्यवस्थापन, जग्गाको अभिलेख
१७. खानी अन्वेषण र व्यवस्थापन
१८. भाषा, लिपि, संस्कृति, ललितकला र धर्मको संरक्षण र प्रयोग
१९. प्रदेशभित्रको राष्ट्रीय वन, जल उपयोग तथा वातावरण व्यवस्थापन
२०. कृषि तथा पशु विकास, कलकारखाना, औद्योगिकीकरण, व्यापार व्यवसाय, यातायात
२१. गुठी व्यवस्थापन
प्रदेशलाई प्राप्त यी अधिकारहरूको अलावा संविधानको अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशको साझा अधिकार सूचीमा २५ वटा विषयहरू समेटिएका छन् । जस अनुसार:
१. फौजदारी र देवानी कार्यविधि र प्रमाण र शपथ (कानूनी मान्यता, सार्वजनिक कार्य र अभिलेख र न्यायिक प्रक्रिया)
२. आवश्यक वस्तु तथा सेवाको आपूर्ति, वितरण, मूल्य नियन्त्रण, गुणस्तर र अनुगमन
३. देशको सुरक्षासँग सम्बन्धित विषयमा निवारक नजरबन्द, कारागार तथा हिरासत व्यवस्थापन र शान्ति सुरक्षाको व्यवस्था
४. एक प्रदेशबाट अर्को प्रदेशमा अभियुक्त, थुनुवा र कैदीको स्थानान्तरण

५. पारिवारिक मामिला (विवाह, सम्पत्ति हस्तान्तरण, सम्बन्ध विच्छेद, लोपोन्मुख, टुहुरा, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री उत्तराधिकार र संयुक्त परिवार) सम्बन्धी कानून
६. सम्पत्ति प्राप्ति, अधिग्रहण र अधिकारको सृजना
७. करार, सहकारी, साझेदारी र एजेन्सी सम्बन्धि
८. टाट पल्टेको र दामासही सम्बन्धि
९. औषधि र विषादि
१०. योजना, परिवार नियोजन र जनसंख्या व्यवस्थापन
११. सामाजिक सुरक्षा र रोजगारी, ट्रेड युनियन, औद्योगिक विवादको समाधान, श्रमिकका हक, अधिकार र विवाद सम्बन्धी कार्य
१२. कानून व्यवसाय, लेखापरीक्षण, इन्जिनियरिङ, चिकित्सा, आयुर्वेद चिकित्सा, पशु चिकित्सा, आम्ची र अन्य पेशा
१३. प्रदेश सीमा नदी, जलमार्ग, वातावरण संरक्षण, जैविक विविधता
१४. सञ्चार माध्यम सम्बन्धि
१५. उद्योग तथा खनिज र भौतिक पूर्वाधार
१६. क्यासिनो, चिष्टा
१७. प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपदपूर्व तयारी, उद्धार तथा राहत र पुनर्लाभ
१८. पर्यटन, खानेपानी तथा सरसफाइ
१९. चलचित्र, सिनेमा हल, खेलकूद
२०. बीमा व्यवसाय सञ्चालन र व्यवस्थापन
२१. गरिबी निवारण र औद्योगिकरण
२२. वैज्ञानिक अनुसन्धान, विज्ञान प्रविधि र मानव संशाधन विकास
२३. अन्तर प्रादेशिक रूपमा फैलिएको जंगल, हिमाल, वनसंरक्षण क्षेत्र, जलउपयोग
२४. भूमि नीति र सो सम्बन्धी कानून
२५. रोजगारी र बेरोजगार सहायता

संविधानको अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारका विषयहरू उल्लेख गरिएको छ । यसमा जम्मा १५ वटा विषयहरू समेटिएको छ । जस अनुसार:

१. सहकारी

२. शिक्षा, खेलकूद र पत्रपत्रिका
३. स्वास्थ्य
४. कृषि
५. विद्युत, खानेपानी, सिंचाई जस्ता सेवाहरू
६. सेवाशुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क
७. वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरुंगी, जलउपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता
८. खानी तथा खनिज
९. विपद व्यवस्थापन
१०. सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण
११. व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह र तथ्यांक
१२. पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्रहालय
१३. सुकुम्बासी व्यवस्थापन
१४. प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी
१५. सवारी साधन अनुमति

माथि उल्लेख भए बमोजिम प्रदेशको अधिकारको सूचीमा परेका विषयहरूमा प्रदेशले स्वयं ऐन कानूनहरू बनाई कार्यान्वयन गर्न सक्छ भने साझा अधिकारको सूचीमा परेका विषयहरूका सन्दर्भमा साझेदारहरू सँगको समन्वय र सहकार्यमा कानून बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्छ । प्रदेशले आफ्नो आवश्यकता बमोजिम कानून निर्माण गर्दा यस सम्बन्धमा बनेका संघीय कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी बनाउनु पर्दछ । त्यसै गरी स्थानीय तहले कुनै कानून बनाउँदा यस सम्बन्धी संघ र प्रदेशको कानून प्रतिकूल नहुने गरी बनाउनु पर्ने हुन्छ । यसर्थ प्रदेश सरकारले कानून निर्माणको प्राथमिकता निर्धारण गर्दा आफ्नो आवश्यकताकोमात्र होइन कि संघीयता कार्यान्वयनको लागि संघबाट निर्माण भैसकेका कानून र स्थानीय तहहरूले जरूरी ठहराएका विषय सम्बन्धी कुराहरूलाई पनि ध्यान दिनुपर्छ ।

कानून निर्माण एक लामो र जटिल प्रक्रिया भएको हुँदा हतारमा वा एकै पटकमा गर्न सकिँदैन । यसको लागि निश्चित प्रक्रिया पूरा गर्ने पर्ने हुन्छ । अतः कानून निर्माणको कार्यलाई सिलसिलाबद्ध, नियमित र प्राथमिकता निर्धारण गरेर अघि बढाउनु पर्दछ ।

७.१.२ प्रदेश सरकारबाट तर्जुमा भएका ऐनहरू

नेपालको संविधानमा तिन तहका सरकारको जिम्मेवारीको रूपमा विभाजन गरिएका अधिकारहरू एकल वा साझा अधिकारको रूपमा उल्लेख गरिएको छ । संविधानको अनुसूचीहरूमा उल्लेख भएका अधिकारको सूचीलाई कार्य विस्तृतिकरण प्रतिवेदनमा अझ स्पष्ट र किटानी गरिएको छ । एकल अधिकारको सूचीमा परेका विषयका सम्बन्धमा सम्बन्धित सरकारले आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्र आवश्यकता बमोजिम अन्य तहका सरकारहरूसँग सामान्य समन्वय गरी कानून बनाई कार्यान्वयन गर्न सक्छ भने साझा अधिकारको सूचीमा परेका विषयहरूका हकमा कानून बनाउँदा अनिवार्य रूपमा सम्बन्धित तहको सरकारसँग उचित परामर्श, सुदृढ सहकार्य र प्रभावकारी समन्वय गरी एक अर्काको कानूनसँग नबाझिने तवरले बनाउनु पर्ने हुन्छ । संघीयता कार्यान्वयनको सिलसिलामा मधेश प्रदेश सभाबाट हालसम्म पारित भएका ऐनहरूको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका १: मधेश प्रदेश सभाबाट हालसम्म पारित भएका ऐनहरूको विवरण

क्र.सं.	प्रादेशिक ऐनको नाम	प्रमाणिकरण मिति	सम्बन्धित मन्त्रालय
१	प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४	२०७४/१२/२९	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
२	प्रदेश नं. २ को विनियोजन ऐन, २०७५	२०७५/०१/२१	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
३	प्रदेशको सार्वजनिक लिखत प्रमाणीकरण ऐन, २०७५	२०७५/०२/३०	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
४	प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७५	२०७५/०३/१७	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
५	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिहरूको पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७५	२०७५/०३/१७	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
६	प्रदेश विनियोजन ऐन, २०७५	२०७५/०३/२९	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
७	प्रदेश आर्थिक ऐन, २०७५	२०७५/०३/३२	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
८	प्रदेश वित्तीय हस्तान्तरण व्यवस्थापन ऐन, २०७५	२०७५/०३/३२	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
९	प्रदेश नं. २ का स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूले	२०७५/०३/३२ खारेज	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

क्र.सं.	प्रादेशिक ऐनको नाम	प्रमाणिकरण मिति	सम्बन्धित मन्त्रालय
	पाउने सुविधाको सम्बन्धी ऐन, २०७५		
१०	प्रदेश नीति आयोग गठन तथा कार्य सञ्चालन ऐन, २०७५	२०७५/०४/२५	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
११	प्रदेश आकस्मिक कोष सञ्चालन ऐन, २०७५	२०७५/०६/२४	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
१२	मुख्य न्यायधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्बन्धी ऐन, २०७५	२०७५/०६/२५	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
१३	प्रदेश नं. २ को विपद् व्यवस्थापन ऐन, २०७५	२९७५/०६/२६	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
१४	प्रदेश नं. २ को प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५	२०७५/०९/०१	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
१५	प्रदेश नं. २ दुईको सार्वजनिक प्रशासनका लागि करारमा कर्मचारी भर्ना सम्बन्धी ऐन, २०७५	२०७५/०९/०१	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
१६	प्रदेश प्रहरी ऐन, २०७५	२०७५/०९/१५	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
१७	प्रदेश आर्थिक कार्यविधि (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७६	२०७६/०२/३१	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
१८	प्रदेश आर्थिक ऐन, २०७६	२०७६/०२/३१	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
१९	प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको पारिश्रमिक र सुविधा सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७६	२०७६/०३/३१	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
२०	विनियोजन ऐन, २०७६	२०७६/०३/३१	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
२१	प्रदेश लोकसेवा आयोग ऐन, २०७६	२०७६/०५/०४	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

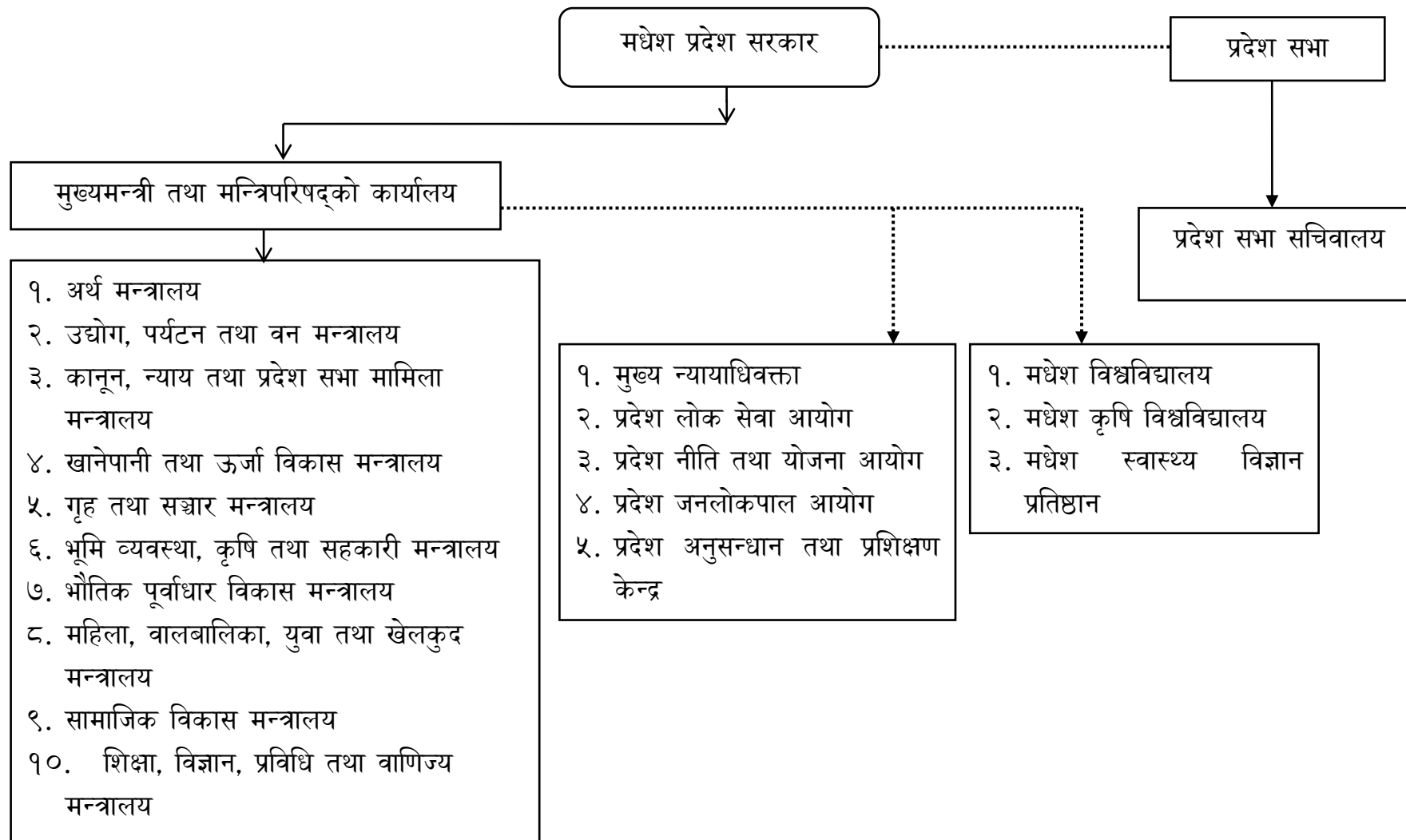
क्र.सं.	प्रादेशिक ऐनको नाम	प्रमाणिकरण मिति	सम्बन्धित मन्त्रालय
२२	प्रादेशिक सडक ऐन, २०७६	२०७६/०७/०६	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
२३	दलित सशक्तिकरण ऐन, २०७६	२०७६/०८/२४	सामाजिक विकास मन्त्रालय
२४	स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा सदस्यहरुले पाउने सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७७	२०७७/०३/३१	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
२५	आर्थिक ऐन, २०७७	२०७७/०३/३१	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
२६	विनियोजन ऐन, २०७७	२०७७/०३/३१	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
२७	प्रदेश एफ.एम. रेडियो तथा टेलिभिजन सञ्चालन सम्बन्धी ऐन, २०७७	२०७७/०४/०५	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
२८	गाँउ सभा र नगरसभाको कानून निर्माण प्रक्रिया सम्बन्धी ऐन, २०७७	२०७७/०४/०५	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
२९	प्रदेश जनलोकपाल ऐन, २०७७	२०७७/०५/०३	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
३०	प्रदेश सञ्चार सम्बन्धी ऐन, २०७७	२०७७/०५/०३	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
३१	प्रादेशिक विद्युत ऐन, २०७७	२०७७/०६/२५	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
३२	गाँउ सभा/नगर सभा/जिल्ला सभा कार्य सञ्चालन ((कार्यविधि) ऐन, २०७७	२०७७/०६/२५	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
३३	प्रदेश अनुसन्धान ब्युरो ऐन, २०७७	२०७७/०७/०४	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
३४	प्रदेश दुग्ध विकास बोर्ड (स्थापना र सञ्चालन) ऐन, २०७७	२०७७/०७/०४	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
३५	मधेश स्वस्थ विज्ञान प्रतिष्ठान ऐन, २०७७	२०७७/०७/२५	सामाजिक विकास मन्त्रालय

क्र.सं.	प्रादेशिक ऐनको नाम	प्रमाणिकरण मिति	सम्बन्धित मन्त्रालय
३६	प्रदेश वन ऐन, २०७७	२०७७/०९/०१	उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय
३७	प्रदेश बालअधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७७	२०७७/०९/२९	सामाजिक विकास मन्त्रालय
३८	प्रदेश निजामती सेवा ऐन, २०७७	२०७७/१०/२८	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
३९	प्रदेश सरकारको अर्थ सम्बन्धी प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्न बनेको ऐन	२०७७/०३/३१	अर्थ मन्त्रालय
४०	आर्थिक वर्ष २०७८।०७९ को प्रदेश सञ्चित कोषबाट केही रकम खर्च गर्न सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन	२०७७/०३/३१	अर्थ मन्त्रालय
४१	प्रदेश पदक सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन	२०७८/०७/१६	आन्तरिक मामिला तथा सञ्चार मन्त्रालय
४२	प्रदेश कृषि विश्वविद्यालय सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको अध्यादेश	२०७८/०७/२३	
४३	प्रविधिक विश्वविद्यालय सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको अध्यादेश	२०७८/०७/२३	
४४	स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन	२०७८/०८/१०	सामाजिक विकास मन्त्रालय
४५	जाँचबुझ आयोगको गठन तथा काम कर्तव्य र अधिकार को सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७९	२०७८/१२/१४	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
४६	मधेश कृषि विश्वविद्यालय ऐन, २०७९	२०७९/०१/१४	सामाजिक विकास मन्त्रालय
४७	मधेश विश्वविद्यालय ऐन, २०७९	२०७९/०१/१४	सामाजिक विकास मन्त्रालय
४८	मधेश प्रदेश आर्थिक ऐन, २०७९	२०७९/०३/३१	सामाजिक विकास मन्त्रालय
४९	मधेश प्रदेश विनियोजन ऐन,	२०७९/०४/०१	अर्थ मन्त्रालय

क्र.सं.	प्रादेशिक ऐनको नाम	प्रमाणिकरण मिति	सम्बन्धित मन्त्रालय
	२०७९		
५०	प्रदेश प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् ऐन, २०७९	२०७९/०५/०६	सामाजिक विकास मन्त्रालय
५१	प्रदेश संचार सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७९	२०७९/०५/०६	गृह तथा संचार मन्त्रालय
५२	प्रदेश सस्था दर्ता ऐन, २०७९	२०७९/०५/०६	गृह तथा संचार मन्त्रालय
५३	प्रदेश खोप ऐन, २०७९	२०७९/५/३०	सामाजिक विकास मन्त्रालय
५४	प्रदेश सहकारी ऐन, २०७९	२०७९/०६/०९	भूमी व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
५५	प्रदेश कर तथा गैरकर राजश्व सम्बन्धी ऐन, २०७९	२०७९/०६/०९	अर्थ मन्त्रालय
५६	प्रदेश सभा सचिवालय सम्बन्धी ऐन, २०७९	२०७९/०६/१४	प्रदेश सभा सचिवालय

७.१.३ मधेश प्रदेश सरकारको सांगठनिक संरचना

चित्र १: मधेश प्रदेश सरकारको सांगठनिक संरचना

७.१.४ मधेश प्रदेश सरकारका निकायहरूको कार्यसम्पादनको विद्यमान अवस्था

यस खण्डमा मधेश प्रदेश सरकारका मन्त्रालयहरू लगायत विभिन्न कानून वा प्रशासकीय आदेशबाट स्थापना भएका आयोग, विश्व विद्यालय तथा अन्य निकायहरू स्थापनाको कानूनी आधार, तोकिएको मुख्य जिम्मेवारी, कार्यसम्पादनको विद्यमान अवस्था र हालसम्मको उपलब्धिका बारेमा संक्षेपमा उल्लेख गरिएको छ ।

७.१.४.१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र

१. प्रदेश सरकारको अल्पकालीन, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन नीति, योजना एवम् रणनीति तर्जुमा, स्वीकृति, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन
२. प्रदेश सरकारको कार्यविभाजन र मन्त्रालयहरूको गठन, विघटन तथा संगठन संरचना स्वीकृति र हेरफेर
३. प्रदेश सरकारको कार्यसम्पादन नियमावली तर्जुमा र कार्यान्वयन
४. प्रदेशका विभिन्न मन्त्रालयहरूको कार्यको रेखदेख, नियन्त्रण, निरीक्षण, सुपरिवेक्षण, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
५. प्रदेश मन्त्रिपरिषद्को निर्णय कार्यान्वयन तथा सोको अनुगमन
६. प्रदेश सभामा पेश हुने विधेयक एवम् अध्यादेश, नियम तथा आदेशको तर्जुमा, स्वीकृति तथा जारी
७. राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, शान्ति सुव्यवस्था एवम् प्रशासनिक गतिविधिहरूको अद्यावधिक जानकारी र सम्बोधन
८. शासकीय सुधार, मानवअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन, सुशासन कायम र भ्रष्टाचार नियन्त्रण सम्बन्धी
९. संघीय संवैधानिक तथा अन्य आयोगका कार्य संचालनमा सहजीकरण र सहयोग
१०. संघीय सरकारको स्वीकृत नीति बमोजिम द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय स्तरमा भएका सन्धि, सम्झौता वा सहमति कार्यान्वयन
११. स्थानीय तहको केन्द्र निर्धारणका लागि सिफारिश र सीमा विवाद समाधानमा समन्वय
१२. अन्तरप्रदेश परिषद र अन्तरप्रदेश समन्वय सम्बन्धी

१३. जिल्ला सभाको सञ्चालन, व्यवस्थापन र समन्वय सम्बन्धी
१४. प्रदेशमा गठित आयोगको पदाधिकारीहरूको नियुक्ति, सेवा शर्त र सुविधा सम्बन्धी
१५. संघीय तथा स्थानीय तहका विशेष संरचनाहरूसँगको समन्वय तथा सहकार्य सम्बन्धी
१६. प्रशासन सुधार सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
१७. प्रदेश निजामती तथा अन्य सरकारी कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून, सेवा शर्त एवं मापदण्ड
१८. प्रदेश निजामती सेवा र अन्य सरकारी सेवाका विभिन्न सेवा, समूह र उपसमूहको सञ्चालन
१९. मानव संसाधन विकास र व्यवस्थापन, कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि तथा छात्रवृत्ति व्यवस्थापन
२०. व्यवस्थापन परीक्षण र सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्भेक्षण
२१. प्रदेशका सरकारी निकायको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण
२२. कर्मचारी तालीम सम्बन्धी नीति, मापदण्ड र स्तरीकरण तथा राष्ट्रिय र प्रदेशस्तरका तालिम केन्द्रसँगको सम्पर्क एवं समन्वय
२३. प्रदेश निजामती तथा अन्य सरकारी कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन तथा कितावखानाको सञ्चालन
२४. प्रदेश लोक सेवा आयोग र अन्य सेवा आयोगसँग सम्पर्क र समन्वय
२५. सार्वजनिक सेवा वितरणको न्यूनतम मापदण्ड निर्धारण
२६. गाउँपालिका र नगरपालिकाको कानून निर्माण प्रक्रिया, स्थानीय सेवा सञ्चालन र स्थानीय तहको सभा सञ्चालन सम्बन्धी कानून
२७. प्रदेशभित्रको अनुसन्धान र विकास तथा जनशक्तिको क्षमता विकास सम्बन्धी
२८. प्रदेश निजामती सेवा तथा अन्य सरकारी सेवाको केन्द्रीय कर्मचारी निकाय सम्बन्धी
२९. मधेश प्रदेशको स्थानीय तहका कर्मचारीहरूको सेवा सम्बन्धी कानून तर्जुमा र कार्यान्वयन
३०. कर्मचारी व्यवस्थापनमा संघ तथा स्थानीय तहसँग समन्वय

३१. अन्य मन्त्रालयको कार्यविभाजनमा नपरेको विषय

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. प्रदेश सरकारको नीति तथा रणनीति तर्जुमा, स्वीकृतिको कार्य भैरहेको । अनुगमन र मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा थप काम गर्नुपर्ने अवस्था रहेको । मधेश प्रदेश सरकारको समग्र कार्यप्रणाली तथा मातहत निकायहरूको काममा गरिनुपर्ने नियन्त्रण, नियमन र निर्देशनको भूमिका फितलो रहेको ।
२. मन्त्रपरिषदका निर्णयहरू कार्यान्वयन भैरहेको । अनुगमनलाई अझ जोड दिनु पर्ने
३. प्रादेशिक शासकीय सुधारको प्रयास भैरहेको । सुशासन व्यवस्थापनमा जोड दिइएको ।
४. प्रदेश निजामती सेवा र अन्य सरकारी सेवाहरूको सुसञ्चालन, व्यवस्थापन, अनुगमन तथा अन्य आवश्यक कार्यहरू भैरहेको ।
५. संघीय तथा स्थानीय सरकार लगायत अन्य निकायहरूसँग प्रभावकारी समन्वयको लागि थप प्रयास गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. प्रदेश सरकारको संस्थागत विकास ।
२. प्रादेशिक शासन प्रणालीको कार्यान्वयन ।
३. प्रदेश सरकारबाट कार्यान्वयन भएका क्रियाकलापहरूको अनुगमन मूल्याङ्कन ।
४. संघ तथा स्थानीय सरकारहरूसँग समन्वय ।

७.१.४.२ अर्थ मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: मधेश प्रदेश सरकारको कार्य विभाजन नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. प्रदेशको समष्टिगत आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण तथा आर्थिक नीतिको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
२. आर्थिक साधनश्रोतको बाँडफाँड
३. प्रदेश आर्थिक स्थायित्व, मूल्य स्थिरता सम्बन्धी नीति तर्जुमा कार्यान्वयन र नियमन
४. संघको स्वीकृतिमा वैदेशिक अनुदान र सहयोग प्राप्ति, उपयोग, लेखाङ्कन र

प्रतिवेदन

५. प्रदेश सेवा सुविधा र दीर्घकालीन आर्थिक दायित्व सम्बन्धी विषय
६. प्रदेश सरकारी सम्पत्तिको एकीकृत विवरण तयारी तथा प्रतिवेदन
७. प्रदेश सरकारी बाँकी रकमको लगत र असुल उपर
८. प्रदेश विकास नीति, प्रदेशस्तरका अल्पकालीन, मध्यमकालीन र दीर्घकालीन योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन
९. आवधिक योजना र विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा, प्रदेशको प्राथमिकता तथा लक्ष्य निर्धारण
१०. प्रदेशगत मानव संशाधन विकासका लागि अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन योजना तर्जुमा
११. अन्तरक्षेत्रगत केन्द्रीय विकास आयोजनाहरूमा समन्वय र सशर्त अनुदानको सदुपयोग
१२. सन्तुलित विकासका लागि क्षेत्रगत नीति रणनीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
१३. गरीबी निवारणको रणनीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
१४. कुल प्रदेश लगानी प्रक्षेपण (सरकारी, सहकारी र निजी) र वित्तीय व्यवस्थापन
१५. वार्षिक विकास कार्यक्रम तर्जुमा, स्वीकृति, कार्यान्वयन र नियमन
१६. प्रदेशस्तरमा अनुगमन तथा मूल्यांकनको आधार, प्रक्रिया निर्धारण, क्षेत्रगत नीतिको अनुगमन तथा मूल्यांकन; विकास आयोजना कार्यान्वयन, अनुगमन र प्रतिफलको समीक्षा
१७. वित्तीय संस्थाहरूको संचालनमा सहजीकरण तथा सहयोग
१८. प्रदेश राजस्व सम्बन्धी नीति, कानून तर्जुमा कार्यान्वयन र नियमन
१९. प्रदेश सार्वजनिक खर्च सम्बन्धी नीति तर्जुमा कार्यान्वयन, नियमन र स्थानीय तहमा अनुदान हस्तान्तरण
२०. प्रदेश आन्तरिक र वैदेशिक ऋण तथा अनुदानको व्यवस्थापन र नियमन
२१. संघीय नीति अनुरूप सहवित्तीयकरण तथा सहलगानी
२२. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, कृषि आयमा कर, सेवा शुल्क दस्तुर, दण्ड जरिवाना र सेवा शुल्क दस्तुर तथा दण्डजरिवाना सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, नियमन, संकलन र बाडफाँड

२३. प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी र पर्यटन शुल्क सम्बन्धमा संघीय कानून र प्रदेश कानून अनुसार संकलन नियमन र हस्तान्तरण
२४. राजस्व चुहावट नियन्त्रण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
२५. संघसँगको अन्तरसरकारी वित्तीय सम्पर्क, सम्बन्ध, सहकार्य र वित्तीय व्यवस्था
२६. प्रदेश आर्थिक कार्यविधि सम्बन्धी नीति तथा कानून निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन
२७. बजेट सीमा निर्धारण, तर्जुमा, कार्यान्वयन, नियमन र आर्थिक अनुशासन
२८. लेखा नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन एवम् लेखा समूहको सञ्चालन
२९. प्रदेश संचित कोषको संचालन र व्यवस्थापन
३०. प्रदेश राजस्व र व्ययको अनुमान पुरक, अनुमान, पेशकी खर्च तथा आकषमिक कोष
३१. प्रदेश विनियोजन ऐन (स्थानीय तहलाइ उपलब्ध गराउने स्रोत समेत)
३२. बेरुजुको एकिकृत लगत र असुल उपर एवम् फर्छ्यौट सम्बन्धी
३३. प्रदेश सरकारी लगानी र लाभांशको लेखा व्यवस्थापन
३४. प्रदेशगत विनियोजन, राजस्व, धरौटी, कार्य संचालन कोष र अन्य सरकारी कोष तथा सम्पत्तिको एकिकृत विवरण र आन्तरिक लेखा परीक्षण
३५. तथ्याङ्क सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
३६. प्रदेशको घरधुरी सर्वेक्षण तथा तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थापन
३७. तथ्यांकसम्बन्धी संघ र स्थानीय तहसँग सहयोग, समन्वय र सहकार्य
३८. प्रदेश प्रशासन सेवाको लेखा समूह सञ्चालन

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. मधेश प्रदेश सरकारको बजेट तर्जुमा तथा खर्च व्यवस्थापनको कार्य हुँदै आएको ।
२. मधेश प्रदेश सरकारले प्राप्त गर्ने राजस्वहरूको प्राप्ति तथा सो को व्यवस्थापनको प्रयास भैरहेको । संघीय सरकारबाट प्राप्त हुनु पर्ने अनुदान प्राप्तिको कार्य समयमा हुन नसकेको ।

३. मधेश प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूबाट भैरहेको फजूल तथा अनुत्पादक खर्च नियन्त्रणको कार्य अपेक्षाकृत मात्रामा हुन नसकेको । वित्तीय अनुशासन पालन गराउने कार्य चुनौतिपूर्ण रहेको । फजूल खर्च नियन्त्रण गर्न कठिनाई भइरहेको ।
४. पूँजीगत तथा विकास खर्चलाई प्रोत्साहन गर्ने प्रयासमा आशातीत साथ सहयोग नभएको कारण अपेक्षित सफलता प्राप्त हुन नसकेको ।
५. प्रदेश सरकारको आन्तरिक आय वृद्धि गराउने ठोस प्रयास हुन नसकेकोले प्रदेशको राजस्व क्षमता कमजोर हुँदै गएको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. मधेश प्रदेश सरकारको ६ वटा बजेटहरू सहज रूपमा प्रदेश सभाबाट पारित भएको ।
२. मधेश प्रदेश सरकारले प्राप्त गर्ने राजस्वहरूको प्राप्ति तथा व्यवस्थापनको कार्य भैरहेको ।
३. बजेट तथा खर्चको लेखा हिसाब चुस्तदुरुस्त राख्ने कार्य भएको ।
४. बजेट, खर्च र लेखा प्रणालीलाई डिजिटलाइज गरिएको ।

७.१.४.३ उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. कलकारखाना र औद्योगिकीकरण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
२. औद्योगिक व्यवसाय प्रवर्धन र नियमन
३. उद्योगदर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी एवं नियमन
४. प्रदेशस्तरको औद्योगिक क्षेत्र र विशेष आर्थिक क्षेत्रको स्थापना र विस्तार
५. औद्योगिक भौतिक पूर्वाधार विकास सम्बन्धी योजना र कार्यान्वयन
६. औद्योगिक विकास र प्रवर्द्धन
७. औद्योगिक वस्तुको निर्यात प्रवर्द्धन
८. प्रादेशिक सार्वजनिक संस्था/संस्थानको विकास, औद्योगिक विकास र प्रवर्द्धन

प्रवर्द्धन र नियमन

९. प्रादेशीक पर्यटन विकासको नीति, कानून, मापदण्ड र योजना निर्माण, पुर्वाधार विकास र नियमन
१०. पर्यटक प्रहरी तथा पर्यटकीय मेलाहरूको व्यवस्थापन
११. पर्यटकीय होटल, रिसोर्ट, लज, ट्राभल एजेन्सि, धार्मिक तथा साँस्कृतिक पर्यटकीय क्षेत्रहरूको दर्ता, अनुमति, नवीकरण र नियमन
१२. वन तथा वातावरण क्षेत्रको नीति, कानून, मापदण्ड, योजना र नियमन
१३. वनस्पति उद्यान तथा हर्वेरीयमहरूको व्यवस्थापन र वनस्पति पहिचान तथा अभिलेखीकरण सम्बन्धी
१४. भू तथा जलाधार संरक्षण सम्बन्धी नीति योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
१५. जैविक विविधताको यथास्थान र परस्थान संरक्षण एवम् व्यवस्थापन
१६. चुरे क्षेत्रको भूसंरक्षण तथा भूस्खलन नियन्त्रण र व्यवस्थापन
१७. वन, वनस्पति, वन्यजन्तु र जैविक विविधता सम्बन्धी
१८. वन पैदावरको संकलन तथा आपूर्ति व्यवस्थापन
१९. नर्सरी सञ्चालन, विरुवा उत्पादन तथा वितरण एवम् वृक्षारोपण
२०. सडक किनाराको वृक्षारोपण तथा हरियाली व्यवस्थापन
२१. धार्मिक वन व्यवस्थापन तथा संरक्षण क्षेत्रको व्यवस्थापन
२२. सामुदायिक वन, साझेदारी वन तथा कबुलियती वन व्यवस्थापन सम्बन्धी
२३. वन पैदावारमा आधारित उद्योगको नियमन
२४. प्राकृतिक साधनश्रोतको उपयोग सम्बन्धी नीति योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
२५. निजी वन व्यवस्थापनमा प्राविधिक सहयोग, निजी वनका वन पैदावार संकलन ओसारपसार र मूल्यअभिवृद्धि
२६. जडिबुटी खेती प्रविधि प्रवर्द्धन, विस्तार तथा बजारीकरणसम्बन्धी नीति, कानून र नियमन
२७. जडिबुटीजन्य विरुवाहरूको Pharmacological अध्ययन तथा जडिबुटीजन्य

उत्पादनहरूको Microbial Activity तथा PRA Database सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान

२८. वन तथा वातावरण सम्बन्धी विषयमा प्राविधिक सूचना तथा सेवा प्रवाह
२९. वन अतिक्रमण तथा वन डढेलो नियन्त्रण तथा रोकथाम सम्बन्धी नीति, समन्वय र सहयोग
३०. वन क्षेत्रको सीमाङ्कन (Demarcation) संरक्षण तथा अतिक्रमण नियन्त्रण
३१. वन क्षेत्रको नदिजन्य पदार्थको उपयोग, व्यवस्थापन र नियमन
३२. वातावरणीय संरक्षण तथा स्वच्छता सम्बन्धी नीति, प्रविधि विकास र व्यवस्थापन
३३. वातावरणीय सुचना प्रणालीको स्थापना
३४. वातावरणीय जोखिमका लागि पूर्व तयारी र उद्धार
३५. वातावरणीय प्रयोगशालाको स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन
३६. जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन सम्बन्धी
३७. वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृति, अनुगमन तथा नियमन
३८. सिमसार क्षेत्र, मध्यवर्ती तथा तटवर्ती क्षेत्रको व्यवस्था
३९. मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन एवम् क्षतिपूर्ति
४०. वन अनुसन्धान तथा सर्भेक्षण, जनशक्ति विकास र क्षमता अभिवृद्धि
४१. जलाधार तथा उपजलाधार क्षेत्रको संरक्षण, विकास तथा व्यवस्थापन
४२. पर्यावरणीय दिगोपनाको बिकास तथा कार्यान्वयन।
४३. पारिस्थितिकीय प्रणाली तथा सेवामा पहुच र लाभको बाडफाड सम्बन्धी
४४. वातावरणीय न्याय सम्बन्धी नीति, कानुन, योजना तथा मापदण्ड
४५. तल्लो तथा उपल्लो तटीय क्षेत्रमा वातावरणीय सेवाको न्यायोचित पहुच तथा बाँडफाट
४६. संघीय नीति तथा योजनाको प्रदेश स्तरमा कार्यान्वयन तथा प्रतिवेदन
४७. संघ तथा स्थानीय तहका निकायहरूसङ्ग क्षेत्रगत समन्वय र सहकार्य
४८. वन क्षेत्रमा कार्यरत सामाजिक तथा संघ संस्थाहरूको समन्वय
४९. प्रदेश वन सेवाको सञ्चालन

(ग) विद्यमान अवस्था

१. मन्त्रालय मातहत २५ कार्यालय तथा निकायहरू रहेको, कूल ८८९ दरबन्दी, पदपूर्ति ७२१ र रिक्त २६८ रहेको ।
२. प्रदेशमा ठूला १३५, मझौला २२५ साना १२,०८२ उद्योगहरू ।
३. ११५ वटा धार्मिक पर्यटकीय स्थल रहेको, प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य, २५ वटा स्तरीय ठूला होटलहरू रहेका ।
४. छिमेकी मुलुकसँगको खुल्ला सिमानाको लाभका कारण धार्मिक, साँस्कृतिक पर्यटनका प्रचुर अवसर ।
५. ठूलो जनसंख्या र देश मै सबैभन्दा कम वन क्षेत्र भएको प्रदेश ।
६. हरियाली क्षेत्र र वन पैदावारको मागका कारण वनको व्यवस्थापन र दक्षिणी भेगमा नयाँ वन सिर्जनाका असल अवसर ।
७. प्राकृतिक वनविहिन ११० स्थानीय तहहरूमा वन विस्तारको सम्भावना ।
८. कूल वनको क्षेत्रफल २,४९,२६० हेक्टर ।
९. जम्मा २ वटा राष्ट्रिय निकुञ्ज र वन्यजन्तु आरक्षण ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. एक शहिद परिवार एक रोजगार अन्तरगत ६ जनालाई रोजगारी प्रदान गरिएको ।
२. लक्षित वर्गलाई स्वरोजगारी का लागि सीप तथा प्रविधि हस्तान्तरण लगायत गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम कार्यक्रम अन्तर्गत ८ वटै जिल्लामा कार्यक्रम सञ्चालन भएको ।
३. उद्योग दर्ता नवीकरण ठाउसारी नामसारी आदि सेवा प्रवाह भैरहेको ।
४. ३ वटा पर्यटन बिकास कार्यालयको स्थापना ।
५. ८ वटै जिल्लामा १००० बढी पर्यटकिय संरचनाहरू निर्माण, मर्मत तथा संरक्षण भएको । एक निर्वाचन क्षेत्र एक जलाशय र एक हरित पार्कको कार्यक्रम सञ्चालन । पर्साको ठोरीलाई प्रादेशिक पर्यटकीय क्षेत्र घोषणा र बजेट विनियोजन । हरित प्रदेश अभियान अन्तर्गत आठै जिल्लामा ३७७.४ हेक्टर वृक्षारोपण, स्थायी वन नर्सरीको स्थापना र औषतमा वार्षिक ५० लाख विरुवा उत्पादन रोपण तथा वितरण ।

६. जम्मा ४८,१६२ हे वनक्षेत्रमा दीगो वन व्यवस्थापन कार्य ।
७. प्रदेश भित्रको २५ वटा स्थानीय तहमा “समृद्धिका लागि वन” कार्यक्रम लागू ।

७.१.४.४ कानून, न्याय तथा प्रदेश सभा मामिला मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. प्रदेश विधेयक, अध्यादेश, नियम, आदेश तथा प्रदेश सरकारबाट जारी हुने निर्देशिका, कार्यविधिको तर्जुमा तथा सहमति
२. प्रदेश सभामा विधेयक प्रस्तुत, फिर्ता
३. सरकारी तथा गैरसरकारी विधेयक
४. सार्वजनिक लिखत प्रमाणिकरण
५. कानूनी राय तथा परामर्श
६. प्रदेश राजपत्रमा प्रकाशन हुने सूचनाको सम्पादन तथा प्रकाशन
७. पारस्परिक कानूनी सहायता
८. सरकारी आश्वासन तथा सङ्कल्प प्रस्ताव
९. प्रदेश कानूनको प्रकाशन तथा वितरण
१०. स्थानीय तहको कानूनको मस्यौदा तर्जुमामा सहजीकरण
११. मानव अधिकार र मानवीय कानून
१२. न्यायमा पहुँच र निःशुल्क कानूनी सहायता
१३. प्रदेश सरकारलाई आवश्यक पर्ने कानून तथा कानून लिखतको अनुवाद
१४. प्रदेश कानूनको एकीकरण र सहिताकरण
१५. प्रदेश सभा कार्यसञ्चालन तथा सम्पर्क

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. मधेश प्रदेश सभाबाट हालसम्म पारित भएका ऐनहरूको विवरण मन्त्रालयमा सचिव लगायतका केही दरबन्दीहरू रिक्त रहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. प्रदेश सभाबाट ५६ वटा ऐनहरू जारी भएको ।

२. प्रदेश राजपत्रको नियमित प्रकाशन भएको ।
३. ऐन, नियमावलीको संग्रह प्रकाशन गरिएको ।

७.१.४.४ खानेपानी तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. विद्युत, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
२. राष्ट्रिय जलस्रोत नीति, संघीय कानून, वेसिन योजना बमोजिम प्रदेश सीमा नदीका जलउपयोग सम्बन्धी आयोजना पहिचान, अध्ययन, निर्माण, संचालन, व्यवस्थापन र नियमन
३. प्रदेश स्तरको विद्युत, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सम्बन्धी योजना/गुरुयोजनाको तर्जुमा, आयोजनाको पहिचान, अध्ययन, निर्माण, संचालन, संभार र व्यवस्थापन
४. विद्युत वितरण र सेवाको गुणस्तर नियमन
५. वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धी नीति, नियम, कानून तथा मापदण्ड निर्धारण
६. सोलार उर्जा तथा बायोग्यास लगायतका अन्य वैकल्पिक उर्जाको उत्पादन अनुमति, नविकरण
७. प्रदेशस्तरमा विद्युत, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सेवाको शुल्क दस्तुरको आधार निर्धारण
८. प्रदेशका जलस्रोत उपयोग सम्बन्धी अन्तर सेवा संचालनमा समन्वय
९. विद्युत, खानेपानी तथा सरसफाइको सेवा बिस्तारमा निजी क्षेत्रको सहभागिता प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीति र मापदण्ड र नियमन
१०. खानेपानी, सर-सफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी पिछडिएका वर्गको पहुँच सुनिश्चितता
११. विद्युतीय यातायातको मापदण्ड निर्धारण तथा सञ्चालन अनुमति एवं नविकरण
१२. प्रदेशभित्रको जल उपयोग केन्द्रीय गुरुयोजना भित्र रहने गरी विद्युत, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी रसिंचाई सम्बन्धि योजना, गुरु योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन
१३. प्रदेशभित्रको जलस्रोत उपयोग हुने आयोजनाहरूको अध्ययन, सर्वेक्षण, तयारी,

कार्यान्वयन र अनुगमन

१४. प्रदेश इन्जिनियरिङ्ग सेवाको सम्बन्धित समूह सञ्चालन

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. मन्त्रालयको स्थापना केही समय पहिले भएको हुँदा कार्यालय व्यवस्थापन र तयारीका कार्यहरू भएको ।
२. थोरै कर्मचारीबाट कार्यसम्पादन गर्नुपरेको कारणले अपेक्षाकृत गति लिन कठिनाइ भैरहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. कार्यालय व्यवस्थापन ।
२. आ.व. २०७८/०७९ मा पानी सञ्चालन भएका आयोजना - १५ ।
३. पानी सञ्चालन भएका जम्मा आयोजना - ४० ।
४. विभिन्न सार्वजनिक स्थानमा शौचालय निर्माण तथा मर्मत सम्भार भएको ।

७.१.४.६ गृह तथा सञ्चार मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. प्रदेशको शान्ति सुरक्षा र सार्वजनिक सुव्यवस्था सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
२. प्रदेशको शान्ति सुरक्षामा असर गर्न सक्ने खतरा, चुनौती र जोखिम सम्बन्धी सूचना संकलन, विश्लेषण, आदान-प्रदान र उपयोग
३. प्रदेशको शान्ति सुरक्षाको समग्र स्थितिको लेखाजोखा, रेखदेख, नियन्त्रण, मूल्यांकन र आवश्यक सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन तथा आवधिक प्रतिवेदन
४. प्रदेशभित्रको सार्वजनिक सुव्यवस्था र प्रदेशको काबुवाहिरको परिस्थितिमा शान्ति सुव्यवस्था कायम राख्ने सम्बन्धमा संघसँग समन्वय र सहकार्य
५. प्रदेश प्रहरी सेवा सम्बन्धी नीति एवम्कानून तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
६. प्रदेश प्रहरी संचालन, व्यवस्थापन र नियमन
७. ब्यारेक र कार्यालयसहितको भौतिक पूर्वाधार, हातहतियार, गोली गट्टा, यातायात साधन, सञ्चार उपकरण तथा सामग्रीको व्यवस्थापन

८. प्रदेशभित्रको अपराध अनुसन्धान, रोकथाम तथा नियन्त्रण
९. केन्द्रीय प्रहरी र अन्य सुरक्षा निकायलाई लोकमार्ग लगायत अन्तर्राष्ट्रिय सीमा सुरक्षामा सहयोग
१०. केन्द्रीय प्रहरी र अन्य प्रदेशका प्रहरी संगठनसंग सम्पर्क, सूचना आदान प्रदान र समन्वय
११. आधारभूत मानव अधिकारको संरक्षण, नागरिक स्वतन्त्रताको रक्षा तथा प्रवर्द्धनमा सहयोग
१२. सामुदायिक प्रहरी तथा प्रदेश प्रहरी कल्याण
१३. प्रदेशभित्रको लोकमार्ग, सहायक मार्ग तथा स्थानीय तहका मार्गमा ट्रफिक व्यवस्थापन
१४. प्रदेशभित्रको सार्वजनिक सुव्यवस्था र प्रदेशको काबुवाहिरको परिस्थितिमा शान्ति सुव्यवस्था कायम राख्ने सम्बन्धमा संघसँग समन्वय र सहकार्य
१५. अतिविशिष्ट व्यक्ति, महत्वपूर्ण भौतिक संरचना, संवेदनशील सार्वजनिक स्थल, उत्सव, मेला, समारोह आदिको सुरक्षा
१६. विपद् जोखिम रोकथाम र अल्पीकरण, विपद् पूर्व तयारी, विपद् प्रतिकार्य तथा विपद् पश्चात्को पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना सम्बन्धी
१७. स्थानीय प्रशासन सम्बन्धी
१८. गैरसरकारी संघ संस्था सम्बन्धी
१९. सामाजिक विवाद तथा द्वन्द व्यवस्थापन
२०. विस्फोटक पदार्थ, हातहतियार तथा खरखजना सम्बन्धी
२१. अपराध अनुसन्धानमा अन्य प्रदेश र संघलाई सहयोग तथा समन्वय
२२. अपराध सम्बन्धी प्रादेशिक अभिलेख व्यवस्थापन
२३. अपराध पीडितको पुनर्स्थापन र अपराध तथा यातना पीडितको क्षतिपूर्ति
२४. कारागारको सुरक्षा व्यवस्था, भौतिक पूर्वाधार निर्माण, मर्मत संभार, संचालन, तथा हिरासत व्यवस्थापन
२५. एक प्रदेशबाट अर्को प्रदेशमा अभियुक्त, थुनुवा र कैदीको स्थानान्तरण सम्बन्धी व्यवस्थापन र सुरक्षा

२६. निवारक नजरबन्दर स्थानहद सम्बन्धी
२७. प्रदेशको सार्वजनिक सुरक्षा व्यवस्थामा असर पुर्याउने खालका व्यक्ति, विचार र गतिविधिसम्बन्धी सूचना संकलन, विश्लेषण, उपयोग र प्रवाह
२८. राष्ट्रिय हित विरुद्धका सूचना संकलन, विश्लेषण, उपयोग र प्रवाह
२९. विभिन्न जातजाति, भाषा, धर्म, संस्कृति, सम्प्रदाय र सम्प्रदाय बीचको पारस्परिक सदभाव, सहिष्णुता, एकतामा खलल पुरयाउने खालका गतिविधिहरुको सूचना संकलन, विश्लेषण, उपयोग र प्रवाह
३०. प्रदेश भित्रको राजनीतिक गतिविधिको विश्लेषण र प्रतिवेदन
३१. अन्तर्राष्ट्रिय सीमा क्षेत्रमा हुने अपराध र गतिविधिको सूचना संकलन, विश्लेषण, उपयोग र प्रवाह
३२. अन्तरप्रदेश सम्बन्धलाई धमिल्याउने गतिविधिको सूचना संकलन, विश्लेषण, उपयोग र प्रवाह
३३. लैंगिक हिंसा, मानव बेचबिखन र लागू औषध कारोवार सम्बन्धी सूचना संकलन, विश्लेषण र प्रवाह
३४. लागुपदार्थको उत्पादन, वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण
३५. रेडियो, एफ. एम्., टेलिभिजन संचालन सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
३६. १०० वाटभन्दा माथि १००० वाटसम्मको एफ. एम. रेडियो इजाजत र नवीकरण
३७. प्रदेशस्तरको विद्युतीय संचार माध्यम सञ्चालन अनुमति, नवीकरण र नियमन
३८. सूचना प्रविधिको प्रवर्द्धन तथा साइबर सुरक्षा सम्बन्धी
३९. इन्टरनेट सेवा तथा केबुल वितरणको इजाजत, नवीकरण र नियमन
४०. छाप्रा संचार माध्यमको दर्ता, अनुमति, आचार संहिता निर्धारण, अभिलेखाङ्कन, बर्गीकरण, सञ्चालन र नियमन
४१. अन्य प्रविधिमा आधारित संचार माध्यमको दर्ता, नवीकरण, अभिलेख, अनुगमन र नियमन
४२. प्रेस सूचना प्रवाह, सूचना सामग्रीको उत्पादन, प्रकाशन र वितरण तथा प्रेस रजिष्ट्रार सम्बन्धी

४३. सूचनाको हक सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानुन, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
४४. प्रदेश उपाधी,सम्मान तथा पदक सम्बन्धी
४५. सार्वजनिक बिदा उत्सव आदिको व्यवस्थापन

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. प्रदेश प्रहरी ऐन, २०७५ जारी भैसके तापनि प्रहरी समायोजन भै नसकेको ।
२. प्रदेशमा कृयाशील सुरक्षा निकायहरुसग समन्वय भईरहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरु:

१. सुरक्षा निकायको भवन लगायत पूर्वाधार निर्माण-२६० गोटा ।
२. सुरक्षा निकायलाई मिनिबस-१, ट्रक-५, पिकअप-२४, मोटरसाइकल-९०, दमकल-९ वटा प्रदान ।
३. ट्राफिक प्रहरी कार्यालयको पूर्वाधार,सामग्री, सिसि टिभी ।
४. कारागारमा मर्मत सम्भार तथा फर्निचर र पुस्तक हस्तान्तरण ।
५. कोभिड-१९ नियन्त्रणको लागि जिल्ला विपद व्यवस्थापन समिति र सुरक्षा निकायलाई ४ करोड ६० लाख नगद र २ करोड बराबरको विपद उद्धार सामग्री हस्तान्तरण ।
६. शहिदका आश्रित परिवारलाई राहत ५२८ सीपमूलक तालिम-१२० जना ।

७.१.४.७ भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. भूमि तथा भू-उपयोग सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानुन, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
२. भूमि व्यवस्थापन, भूमि प्रशासन र जग्गा नापजाँच सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानुन, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
३. निजी, सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गाको प्रादेशिक अभिलेख व्यवस्थापन
४. जग्गादर्ता, रजिष्ट्रेशन, दाखिल खारेज, स्वामित्व हस्तान्तरण सम्बन्धी नीति र मापदण्ड निर्धारण
५. संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने नक्सा, भौगोलिक सूचना र अभिलेख व्यवस्थापन

६. नापनक्शाका नियन्त्रण विन्दुहरुको सञ्चालन स्थापना तथा अभिलेख व्यवस्थापन
७. प्रदेश भित्रको नापनक्शा र जग्गाको श्रेस्तापूर्जाको अभिलेख
८. क्रमबद्ध कित्ता नापी र भूमि लगत सम्बन्धी मापदण्ड र कार्यान्वयन
९. भू-उपयोग, भूमिसुधार र चक्लाबन्दी सम्बन्धी
१०. भूमिहिन दलित, भूमिहिन, हरवा चरवा आदि वर्गको पुनःस्थापना सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
११. उपयोग नभएको वा कम उपयोग भएका जग्गा उपयोग सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
१२. विश्वसम्पदा सूचीमा परेका स्मारक र पुरातात्विक महत्वका एवं वन, सिमसार क्षेत्र, तटवर्ती क्षेत्रका जग्गा सम्बन्धी लगत
१३. सरकारी प्रयोजनका लागि जग्गा प्राप्ति, मुआब्जा निर्धारण एवं वितरणमा समन्वय र सहजीकरण
१४. सरकारी, ऐलानी, गुठी तथा पर्ति जग्गाको संरक्षण व्यवस्थापन तथा उपयोग
१५. जग्गाधनी प्रमाण पुर्जा वितरण सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण
१६. जग्गा एकीकरण सम्बन्धी नीति कार्यान्वयन
१७. सहकारी संस्था सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
१८. प्रादेशिक सहकारी संस्था, सहकारी संघ, सहकारी बैंक सम्बन्धी अनुमति, सञ्चालन र नियमन
१९. सहकारी बचत तथा ऋण परिचालन सम्बन्धी प्रादेशिक मापदण्डरनियमन
२०. सहकारी सम्बन्धी संघीय,अन्तरप्रादेशिक तथा स्थानीय संघसंस्थासँग समन्वय र सहकार्य
२१. सहकारी सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि,सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन र परिचालन
२२. सहकारी सम्बन्धी तथ्याङ्क व्यवस्थापन र अध्ययन अनुसन्धान
२३. कृषि, पशु विकास तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
२४. कृषि तथा पशुपंछीजन्य रोग किरा एवं महामारी नियन्त्रण
२५. कृषिकोव्यवसायीकरण, पशुपंछी उद्योग व्यवसायको विकास तथा प्रवर्द्धन

२६. कृषि तथा पशुपालन व्यवसायको यान्त्रिकीकरण र उन्नत औजार विकास तथा विस्तार
२७. पाराभेटको दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी र नियमन
२८. कृषि तथा पशु रोगको निदान प्रयोगशाला व्यवस्थापन र नियमन
२९. कृषि उपज, पशुपन्छी, पशुपन्छीजन्य पदार्थ र पशु उत्पादन सामग्रीको गुणस्तर निर्धारण र नियमन
३०. कृषिजन्य वस्तु, सेवा र प्रविधिको सम्बद्धता, स्तरीयकरण, गुणस्तर निर्धारण र प्रमाणीकरण
३१. बीउ विजन एवं नक्ष सम्बन्धी गुणस्तर निर्धारण र नियमन
३२. प्रादेशिक खाद्य सुरक्षा, खाद्य अधिकार र खाद्य सम्प्रभुता
३३. कृषि सम्बन्धी प्रादेशिक तथ्याङ्क प्रणाली, अध्ययन, अनुसन्धान, स्रोत संरक्षण, विकास र विस्तार तथा सामूहिक खेती प्रणाली
३४. कृषि तथा पशुपन्छी एवं खाद्य प्रविधि सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान विकास र प्रवर्द्धन
३५. कम्पोष्ट मल, प्राङ्गारिक मल, रसायनिक मल तथा रैथाने बाली तथा उन्नत बिउविजन र बिषादी आपूर्ति व्यवस्था र नियमन
३६. कृषि, पशुपन्छी तथा खाद्य सम्बन्धी प्रयोगशाला विकास र व्यवस्थापन
३७. कृषिप्रसार, कृषक तालिम तथा क्षमता विकास
३८. कृषि उपजको न्यूनतम समर्थन मूल्य निर्धारण तथा कार्यान्वयन
३९. कृषि र पशुपन्छी बीमा सम्बन्धी योजना र कार्यान्वयन
४०. कृषि बजार र पूर्वाधार विकास र सञ्चालन
४१. कृषिफार्म केन्द्रहरूको विकास र व्यवस्थापन
४२. वागबानी, तेलवाली, कोसेवाली तथा अन्नवाली सम्बन्धी अनुसन्धान एवम् प्रयोगमा समन्वय तथा सहयोग
४३. गुठी जग्गा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
४४. सार्वजनिक गुठी अन्तर्गत रहेका जग्गा जमिन र सम्पत्तिको संरक्षण र अभिलेख

व्यवस्थापन तथा उपयोग

४५. गुठी जग्गा र गुठी व्यवस्थापनका सन्दर्भमा संघीय सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहसँग सहयोग एवं समन्वय
४६. परम्परागतरुपमा सञ्चालित गुठीहरूको आधुनिक व्यवस्थापन एवम् विभिन्न जात्रा, पर्वहरूको सञ्चालन र व्यवस्थापन
४७. प्रदेश कृषि सेवाको सञ्चालन

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. कूल दरबन्दी ४६३ मध्ये पदपूर्ति सख्या २३१ र रिक्त २३२ रहेको ।
२. भूमि व्यवस्थापन तथा सहकारी तर्फ ठोस काम हुन नसकेको ।
३. कार्यक्रमहरू कृषि तथा पशु विकास तर्फ सीमित रहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. १२२ जना शहिद परिवार र जनआन्दोलनका योद्धालाई दुधालु भैंसी वितरण ।
२. विभिन्न निकाय तथा कार्यालयलाई कम्प्युटर, प्रिन्टर, घाँस/पराल काट्ने मेसिन लगायत विभिन्न यन्त्र उपकरण तथा नाइट्रोजन र सिमन आदि वितरण ।
३. प्रदेशमा १० वटा मत्स्य नर्सरी र १० वटा ह्याचरी निर्माण ।
४. ४० वटा मोडल कृषि फारम स्थापना ।
५. कृषि बजारको सेड (८८ वटा) निर्माण
६. करिब १२० कि.मी. कृषि सडक निर्माण ।
७. महामारी तथा सरुवा रोग नियन्त्रण, भ्याक्सिनेसन तथा बाली संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन ।

७.१.४.८ भौतिक पूर्वाधार तथा विकास मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. प्रदेश लोकमार्ग प्रणाली सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
२. प्रदेश लोकमार्ग प्रणालीका सडक तथा पुलको मापदण्ड तथा आधार निर्धारण
३. प्रदेश लोकमार्गको गुरुयोजना, निर्माण/ स्तरोन्नति, कार्यान्वयन र नियमन

४. प्रदेश लोकमार्गको मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन
५. प्रदेश लोकमार्ग सम्बन्धी तथ्याङ्क व्यवस्थापन
६. प्रदेश लोकमार्गको यातायात सुरक्षा व्यवस्था र नियमन
७. प्रदेश लोकमार्ग संभार कोष व्यवस्थापन
८. सडक प्रविधि र संस्थागत विकास सम्बन्धी प्रदेश स्तरीय अध्ययन र अनुसन्धान
९. सरकारी कार्यालयहरूको भौतिक व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
१०. प्रदेशभित्रको सहरी विकास योजना तर्जुमा, सहरी पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन, मर्मतसंभार र आवास तथा भवन सम्बन्धी योजनाहरूको कार्यान्वयन र मार्ग निर्देशन
११. प्रदेश सरकारी कार्यालयहरूको निर्माण संयोजन र समन्वय
१२. प्रदेशभित्र उपयुक्त भवन निर्माण प्रविधिको प्रवर्द्धन
१३. प्रादेशिक तहमा राष्ट्रिय भवन संहिताको कार्यान्वयन र नियमन
१४. कर्मचारी आवास, अस्पताल र विद्यालय निर्माण
१५. लोपन्मुख, सीमान्तकृत, गरिब, जेष्ठ नागरिक लक्षित आवास सम्बन्धी नीति, मापदण्ड, योजना र कार्यान्वयन
१६. प्रादेशिक राजधानी र अन्तर स्थानीय सहरको विकास, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, संयोजन र पूर्वाधार निर्माण
१७. यातायात सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
१८. सवारी दर्ता र नवीकरण, चालक अनुमति र नवीकरण
१९. प्रदेशभित्र सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, गुणस्तर, भाडा दर निर्धारण र नियमन
२०. वातावरणमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद जोखिम संवेदी, अपाङ्गता र लैङ्गिक मैत्री यातायात प्रणालीको प्रवर्द्धन
२१. प्रदेश तहमा यातायात सुरक्षा सम्बन्धी योजना र कार्यान्वयन
२२. रज्जुमार्ग, जलमार्ग लगायतका वैकल्पिक यातायात प्रविधिको प्रवर्द्धन, योजना र

आयोजना कार्यान्वयन

२३. आन्तरिक जलमार्ग सम्बन्धी संभाव्यता अध्ययन, सञ्चालन र व्यवस्थापन
२४. ठूला सिंचाइ प्रणाली र संघबाट निर्मित जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण आयोजनाको संचालन, संभार र व्यवस्थापन तथा संघसँग समन्वय
२५. प्रादेशिक नदी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन
२६. प्रदेश इन्जिनियरिङ्ग सेवाको सम्बन्धित समूह सञ्चालन

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. दक्ष प्रविधिकको कमी ।
२. साना प्रकृतिका टुक्रे योजनाहरूमा समय र जनशक्तिको अधिक व्यय भैरहेको ।
३. संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूको योजनाहरूमा दोहोरोपनाको झमेला ।
४. कार्यबोझ बमोजिम जनशक्ति अभावका कारण समयमा योजना सम्पन्न नहुने भुक्तानी बाँकी रहने र बेरुजूको आकार बढ्ने प्रवृत्ति कायम रहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. कालोपत्रे सडक १६२ कि.मी., पक्की ढलान २५० कि.मी., ग्राभेल सडक ६९२ कि.मी., माटो सडक १५२ कि.मी., नाला ४७ कि.मी., पूल ३४ वटा, कल्भर्ट १०८ वटा, झोलुङ्गे पुल ६ वटा निर्माण भएको ।
२. जनता आवास कार्यक्रम (८,२३१ घर निर्माण भएको) ।
३. सिंचाई तथा नदी नियन्त्रणतर्फ: हेडवर्क्स तथा संरचना ५९ वटा, नहर/कुलो मर्मत ३३५, डिप ट्युबवेल २८०, पावर ड्रिल ८३ निर्माण ।
४. नदी कटान/डुबानबाट खेती योग्य जमीन संरक्षण २,८५० हेक्टर ।
५. बस्ति संरक्षण ६० वटा, सतह सिंचाई ४,५२४ हेक्टर र भूमिगत सिंचाई ३,३६० हेक्टर ।

७.१.४.९ महिला, बालबालिका, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. महिला हक सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन

२. महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानता सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान
३. ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्त, बालबालिक र महिला सम्बन्धी कार्यहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
४. बालबालिकाको हकहित संरक्षण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, अध्ययन, अनुसन्धान, बालमैत्री शासकीय प्रबन्ध र सेवा प्रवाह, बाल उध्दार कोष व्यवस्थापन र बाल सुधार तथा पुनस्थापना
५. समाज कल्याण र संघसंस्था सम्बन्धी कार्यहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
६. युवासम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, युवा वैज्ञानिक प्रोत्साहन
७. खेलकुद सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्धारण, खेलकुद तथा खेलकुद पुर्वाधारको विकास र प्रवर्द्धन
८. खेलकुद प्रशासन र संघसंस्थाको समन्वय र नियमन
९. राष्ट्रिय र प्रादेशिक खेलकुद प्रतियोगिता तथा कार्यक्रम आयोजना र सहभागिता
१०. लोपोन्मुख, सीमान्तकृत, गरिब, जेष्ठ नागरिक लक्षित आवास सम्बन्धी नीति, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. लामो अवधिसम्म सचिवको पद रिक्त रहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. २० वटा विद्यालयमा खेल मैदान विकास ।
२. कभर्ड हल निर्माण तथा स्तरोन्नति ।
३. १८५ परिवारलाई गुइठा विस्थापन कार्यक्रमबाट ग्याँस चुल्हो वितरण ।
४. २४० जनालाई सीप विकास तालिम ।
५. विभिन्न खेलकूद प्रतियोगिता सम्पन्न ।
६. महिला उद्यमशीलता मेला आयोजना ।

७.१.४.१० सामाजिक विकास मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. भाषा, लिपि संस्कृति, ललितकला र धर्मको संरक्षण र प्रयोग सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
२. प्रादेशिक स्तरका भाषा, लिपि संस्कृति, ललितकला र धार्मिक लगायतका सम्पदाको संरक्षण, सम्बर्द्धन, खोज, अनुसन्धान तथा व्यवस्थापन
३. ऐतिहासिक, धार्मिक साँस्कृतिक एवं कला र वास्तुकलात्मक दृष्टिकोणले महत्व बोकेका प्रादेशिकस्तरका दरवारहरुको संरक्षण, सम्भार, अध्ययन, अनुसन्धान तथा व्यवस्थापन
४. प्रादेशिक स्तरमा संग्रहालयको स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन
५. प्रादेशिक महत्वका धार्मिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको व्यवस्थापन
६. प्रदेशस्तरका पुरातात्विक महत्वका स्थल, ऐतिहासिक साँस्कृतिक सम्पदा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
७. प्रदेशस्तरका ऐतिहासिक, पुरातात्विक, धार्मिक एवं साँस्कृतिक महत्वका सम्पदाको संरक्षण, सम्भार, अध्ययन, अनुसन्धान, उत्खनन, पुनर्निर्माण
८. पुरातत्व, साँस्कृतिक धरोहर, धर्म र परम्परा सम्बन्धी संघसंस्था र अन्तरप्रदेश सम्पर्क, सहयोग र समन्वय
९. स्वास्थ्यसेवा तथा पोषण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, गुणस्तर मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
१०. प्रदेशस्तरमा आवश्यक पर्ने प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुर्नस्थापनात्मक र प्यालिएटिभ स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन
११. स्वास्थ्यसेवा सम्बन्धी प्रदेशस्तरीय प्राज्ञिक, व्यवसायिक र पेसागत संघ संस्थाको दर्ता, सञ्चालन अनुमति र नियमन
१२. प्रदेश स्तरीय उपचार केन्द्र तथा सेवाको गुणस्तर निर्धारण, दर्ता, सञ्चालन अनुमति, व्यवस्थापन र नियमन
१३. राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिम औषधीजन्य तथा स्वास्थ्य प्रविधि सामग्री उत्पादन, संचय, अधिकतम खुद्रा मूल्य, अन्तिम बिसर्जन सम्बन्धी गुणस्तर मापदण्ड, दर्ता, सञ्चालन अनुमति, र नियमन
१४. राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप अस्पताल र नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरुको दर्ता, सञ्चालन अनुमति र नियमन

१५. खानेपानी, खाद्य पदार्थ, ध्वनि र हावाको गुणस्तर अनुगमन तथा लेखाजोखा ढाँचा एवं गुणस्तरको मापदण्ड र कार्यान्वयन
१६. सामाजिक सुरक्षा, स्वास्थ्य बीमा लगायतका सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा सम्बन्धी
१७. स्वास्थ्य क्षेत्र मानवस्रोत विकास र व्यवस्थापन
१८. औषधी निगरानी (Pharmacovigilance), औषधिको उचित प्रयोग र सुक्ष्मजीव निरोधक प्रतिरोध (Antimicrobial Resistance) न्युनीकरण
१९. खोप र परिवार नियोजन लगायतका गुणस्तर संवेदनशील औषधी तथा अन्य स्वास्थ्य सामग्री खरिद तथा आपूर्ति व्यवस्थापन
२०. प्रदेशस्तरमा अनुसन्धानका प्राथमिकता निर्धारण, अध्ययन तथा अनुसन्धान तथा सूचना प्रवाह
२१. प्रदेशस्तरमा स्वास्थ्य सूचना प्रणाली तथा स्वास्थ्य लेखा पद्धतिको संस्थागत व्यवस्थापन
२२. प्रदेश स्तरीय जनस्वास्थ्य निगरानी (पब्लिक हेल्थ सर्भेलेन्स) व्यवस्थापन
२३. आयुर्वेद र अन्य प्रचलित स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी प्रदेशस्तरीय मापदण्ड र व्यवस्थापन
२४. सूति, मदिरा र लागुपदार्थजन्य वस्तुको मापदण्ड, नियन्त्रण तथा नियमन
२५. निदान केन्द्र तथा प्रयोगशाला सेवाको अनुमति, सञ्चालन र विस्तार
२६. जनस्वास्थ्य आपत्कालीन अवस्था, स्वास्थ्य क्षेत्रमा विपद् र महामारी व्यवस्थापन
२७. सरुवा तथा नसर्ने रोग नियन्त्रण तथा रोकथाम
२८. राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार विकास तथा व्यवस्थापन
२९. स्वास्थ्यजन्य फोहोर व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण, कार्यान्वयन र नियमन
३०. आपतकालीन अवस्थाका लागि औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीको प्रादेशिक बफरस्टक व्यवस्थापन
३१. आयुर्वेदिक, युनानी, आम्ची, होमियोप्याथिक, प्राकृतिक चिकित्सा लगायतका परम्परागत स्वास्थ्य उपचार सेवा व्यवस्थापन
३२. आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह

३३. प्रदेशभित्र रोजगारी प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम तथा मापदण्ड तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र स्थानीय सरकारसँग समन्वय
३४. श्रमशक्ति, श्रम बजार सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान र श्रमशक्ति योजना
३५. प्रदेश स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. शिक्षा सम्बन्धी कार्यहरू शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा तालिम केन्द्र मार्फत भइरहेको ।
२. स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय, प्रदेश आपूर्ति केन्द्र, प्रदेश जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला, प्रादेशिक अस्पताल, स्वास्थ्य तालिम केन्द्रबाट सञ्चालन भइरहेको ।
३. स्वास्थ्य कार्यालय, प्रादेशिक आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सालय सञ्चालनमा रहेको ।
४. विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप सञ्चालन सामाजिक विकास इकाई मार्फत भइरहेको ।
५. क्षमता विकास कार्यक्रम व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र मार्फत हुँदै आएको ।
६. श्रम र रोजगार सम्बन्धी कार्य रोजगार सूचना केन्द्रबाट भइरहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. ३ वटा विश्वविद्यालयको स्थापना र सञ्चालन ।
२. कोभिड विशेष अस्पताल स्थापना र सञ्चालन । ९५% जनतालाई कोभिड विरुद्धको खोप प्रदान ।
३. ६० बर्थिङ्ग सेन्टर, ७६ सामुदायिक भवन, १८ धर्मशाला, २ शिशु सदन, २० खेल मैदान, ५ छात्रावास, २२ विद्यालय भवन, ३२ आश्रम, १ रंगशाला, ३ कभर्ड हल, २ अस्पताल, २ पुस्तकालय, ७ मदरसा, ३ मस्जिद, १ बालगृह निर्माण भएको ।
४. प्रादेशिक अस्पतालमा स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम सञ्चालन ।
५. प्रदेश जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला सञ्चालन ।

७.१.४.११ शिक्षा, विज्ञान, प्रविधि तथा वाणिज्य मन्त्रालय

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७९

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. प्रदेशस्तरको उच्च शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानून, प्रशासन, मापदण्ड र नियमन
२. प्रदेश विश्वविद्यालय सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, प्रशासन र नियमन
३. शैक्षिक परामर्श सेवाको मापदण्ड निर्धारण, अनुमति तथा नियमन
४. पुस्तकालय सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
५. प्रदेश संग्रहालय सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
६. शिक्षाको प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड निर्धारण, कार्यान्वयन र नियमन
७. मानव संसाधन आवश्यकता प्रक्षेपण तथा शैक्षिक योजना निर्माण र कार्यान्वयन
८. पाठ्यक्रम निर्माण एवं पाठ्यपुस्तक उत्पादन
९. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको नीति, पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्री निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन
१०. विद्यालय तहको शिक्षकको सेवा शर्त, योग्यता र सक्षमताको प्रदेशस्तरमा मापदण्ड निर्धारण एवं नियमन
११. माध्यमिक तहको शिक्षक व्यवस्थापनको मापदण्ड निर्धारण र नियमन
१२. माध्यमिक तहको कक्षा १० को परीक्षा व्यवस्थापन
१३. उच्च शिक्षाको छात्रवृत्ति व्यवस्थापन
१४. प्रदेशस्तरमा प्राज्ञिक अनुसन्धान तथा शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन
१५. उपभोक्ता हक अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्धन, उपभोक्ता जागरण कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन
१६. सार्वजनिक सेवा, अत्यावश्यक सेवा आपूर्ति सम्बन्धि नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन एवं नियमन
१७. मुल्य र कालोबजारी तथा कृत्रिम अभाव नियन्त्रण एवं नियमन
१८. अत्यावश्यक वस्तुहरुको प्रादेशिक माग र आपूर्ति सम्बन्धी सुचना संकलन, विश्लेषण, प्रक्षेपण र आपूर्ति व्यवस्थापन, मौज्जातको व्यवस्था र आपूर्तिमा अन्तरप्रादेशिक र स्थानीय तहबीच समन्वय

१९. लक्षित क्षेत्र र वर्गका लागि वस्तु र सेवामा प्रादेशिक अनुदान र नियमन
२०. प्रदेश स्तरमा हानिकारक पदार्थहरूको नियमन तथा व्यवस्थापन
२१. वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान एवं विज्ञान र प्रविधिको आविष्कार र उन्नयन र विकास
२२. विज्ञान सङ्ग्रहालय र प्लानेटोरियमको स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन
२३. मौसम र जलमापन सञ्चाल व्यवस्थापन
२४. जलगुण तथा वायुगुण सम्बन्धी प्रयोगशाला व्यवस्थापन
२५. जैविक प्रविधिको अध्ययन, अनुसन्धान, विकास र नियमन
२६. व्यापार/वाणिज्यसम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
२७. प्रादेशिक व्यापार प्रवर्द्धन, सहजीकरण र नियमन
२८. प्रदेशभित्रको व्यापार पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन, सहयोग, सहजीकरण, समन्वय र नियमन
२९. व्यापारसम्बन्धी सिन्डिकेट, कार्टेलिङ्ग नियन्त्रण र प्रतिस्पर्धा सम्बन्धी नीति तथा कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
३०. वस्तु, सेवा र बौद्धिक सम्पत्ति सम्बन्धी व्यापार
३१. व्यापारिक फर्महरूको दर्ता, नवीकरण, खारेजी र नियमन
३२. व्यापार तथा वाणिज्य क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य
३३. प्रादेशिक व्यापारको तथ्याङ्क प्रणाली र अध्ययन अनुसन्धान
३४. प्रदेश शिक्षा सेवाको सञ्चालन

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. मन्त्रालयमा सचिव लगायतका अधिकांश पदहरू रिक्त रहेका ।
२. उल्लेखनीय ठोस काम केहि हुन नसकेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

७.१.४.१२ प्रदेश सभा

(क) गठनको कानूनी आधार: नेपालको संविधान

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र

१. जनताको प्रतिनिधित्व ।
२. प्रादेशिक ऐनहरूको निर्माण/संशोधन ।
३. सरकारको गठन ।
४. सरकारका कामको निगरानी ।
५. सरकारको नीति तथा कार्यक्रम बनाउने र बजेट पारित गर्ने ।
६. सार्वजनिक महत्वका विषयमा छलफल र नीति निर्माण ।

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. दोश्रो प्रदेश सभा गठन भएको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. ६ वटा नीति तथा कार्यक्रम र ६ वटा बजेट पारित ।
२. संसदीय समितिबाट प्रदेश सरकारका विभिन्न क्रियाकलापहरूको अनुगमन, निरीक्षण तथा निर्देशन ।
३. प्रदेश राजधानी र प्रदेशको नामाकरण ।
४. ५६ वटा विधेयक पारित ।
५. प्रथम प्रदेश सभाको जम्मा २२८ वटा बैठक सम्पन्न ।

७.१.४.१३ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

(क) गठनको कानूनी आधार: नेपालको संविधानको धारा १६०

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. महान्यायाधिवक्ताको मातहतमा रही प्रदेश सरकारको मुख्य कानूनी सल्लाहकारको रूपमा काम गर्ने ।
२. संवैधानिक एवं कानूनी विषयमा प्रदेश सरकारलाई राय सल्लाह दिनु पर्ने ।
३. प्रदेश सरकारका नाममा न्यायीक निकायबाट भएको आदेश बमोजिम गर्नुपर्ने न्यायीक प्रतिरक्षा ।

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. संविधान एवं कानून बमोजिम तोकिएको जिम्मेवारी निर्वाह हुने गरेको ।
२. प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूको तर्फबाट न्यायिक निकायमा गरिनु पर्ने कानूनी प्रतिरक्षा र प्रतिनिधित्वको काम हुने गरेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

७.१.४.१४ प्रदेश लोकसेवा आयोग

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश लोकसेवा आयोग ऐन, २०७६

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. प्रदेश तथा स्थानीय सेवाको पदमा नियुक्तिका लागि उपयुक्त उम्मेदवार छनौट गर्न परीक्षा सञ्चालन गर्ने ।
२. देहायका विषयमा परामर्श दिने:
 - प्रदेश सेवाको कर्मचारीको सेवाशर्त सम्बन्धी कानून ।
 - नियुक्ति, बढुवा र विभागीय कारबाही गर्दा अपनाउनुपर्ने सिद्धान्त ।
 - प्रदेश सेवाको पदमा ६ महिनाभन्दा बढी समयका लागि नियुक्ति गर्दा उम्मेदवारको उपयुक्तताको विषय ।
 - अन्तर सेवा सरुवा बढुवा गर्दा उम्मेदवारको उपयुक्तताको विषय ।
 - प्रदेश सेवाको कर्मचारीलाई दिइने विभागीय सजाय ।

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. भाडाको घरमा सञ्चालन हुँदै आएको ।
२. जनशक्तिको अभाव रहेको ।
३. आवश्यकताको तुलनामा हाल उपलब्ध कार्यस्थल अत्यन्त साँघुरो र अपर्याप्त रहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. प्रदेश निजामती सेवा ऐन बमोजिम खुल्ला तथा बढुवा द्वारा पदपूर्तिको प्रक्रिया थालनी भएको ।

२. खुल्लातर्फबाट गत आ व मा सातौँ तहका १७ जना इन्जिनियर नियुक्तिको लागि सिफारिस भएको । यस आ.व. मा प्राविधिक तथा प्रशासनिक समेत ९ औँ तहका विभिन्न १७ जना उम्मेदवार स्थायी नियुक्तिको लागि सिफारिस भएको ।

७.१.४.१५ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश नीति आयोगको गठन तथा सञ्चालन ऐन, २०७५

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. प्रदेश स्तरीय नीति र योजना तर्जुमा, अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्ने ।
२. प्रदेश स्तरीय तथ्याङ्क संकलन तथा प्रशोधन गर्ने, अध्ययन अनुसन्धान गर्ने गराउने ।
३. आर्थिक विकासको लागि आवश्यक श्रोत र साधनको आंकलन तथा परिचालन गर्ने ।
४. विकास आयोजनाहरूको कार्यान्वयन र प्रतिफलको समीक्षा गर्ने ।

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. पदाधिकारी रिक्त रहेको ।
२. कर्मचारीको अभाव रहेको ।
३. नीति आयोगको काम फछ्योर्ट गर्न आवश्यक दक्ष जनशक्तिको तत्काल पूर्ति हुनु जरूरी रहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. प्रदेश पार्श्वचित्र निर्माण ।
२. प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन निर्माण ।
३. प्रदेश योजना तथा कार्यक्रम दिग्दर्शन निर्माण ।
४. परियोजना बैंक निर्माण ।
५. बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्ष्यको सङ्केतिकरण गर्न सहयोगी स्रोत पुस्तिका, २०७९ निर्माण ।
६. सेमिनार, गोष्ठी, अन्तरक्रिया तथा छलफल कार्यक्रम सञ्चालन ।

७.१.४.१६ प्रदेश जनलोकपाल आयोग

(क) गठनको कानूनी आधार: प्रदेश जनलोकपाल ऐन, २०७७ को दफा २३

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. प्रदेश सरकार मातहतको कुनै निकायमा भ्रष्टाचार वा अनियमितता भएको अवस्थामा छानविन गर्ने ।
२. भ्रष्टाचार भएको पाइएमा कारबाहीको लागि अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा पठाउने र भ्रष्टाचार बाहेक अन्य अनियमितता पाइएमा सुधारको लागि निर्देशन दिने वा विभागीय कारबाहीको लागि लेख्ने ।
३. प्रदेश सरकार मातहत निकायमा भ्रष्टाचार वा अनियमितता हुन नपाउने गरी सुशासन कायम गराउन आवश्यक कार्य गर्ने ।

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. आयोगको आफ्नै भवन नरहेको ।
२. प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रको एउटा पुरानो घरमा कार्यालय संचालन भएको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. हालसम्मका कूल उजूरी प्राप्त — १९ ।
२. फर्छ्यौट भएको उजूरी संख्या — छैन ।

७.१.४.१७ मधेश विश्वविद्यालय, वीरगंज

(क) गठनको कानूनी आधार: मधेश विश्वविद्यालय ऐन, २०७९

७.१.४.१८ मधेश कृषि विश्वविद्यालय, राजविराज

(क) गठनको कानूनी आधार: मधेश कृषि विश्वविद्यालय ऐन, २०७९

७.१.४.१९ मधेश स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, जनकपुरधाम

(क) गठनको कानूनी आधार: मधेश स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान ऐन, २०७७

७.१.४.२० प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र

(क) गठनको कानूनी आधार: मधेश प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र गठन आदेश, २०७७

(ख) मुख्य जिम्मेवारीको क्षेत्र:

१. प्रदेश तथा स्थानीय तहका कर्मचारीहरूको क्षमता बृद्धिको लागि तालिम दिने ।
२. प्रदेश तथा स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरूलाई आ-आफ्नो जिम्मेवारीको विषयसँग सम्बन्धित विविध विषयहरूमा अभिमुखिकरण गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
३. विभिन्न अनुसन्धान तथा खोजमूलक कार्यहरू गरी संघीय शासन प्रणालीलाई प्रभावकारी तुल्याउन मद्दत गर्ने ।

(ग) विद्यमान अवस्था:

१. भौतिक पूर्वाधारको अवस्था कमजोर रहेको ।
२. दक्ष जनशक्तिको अभाव रहेको ।

(घ) हालसम्मका मुख्य उपलब्धिहरू:

१. ६ (छ) हजार भन्दा बढी जनप्रतिनिधी र कर्मचारीलाई विभिन्न किसिमका तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन ।
२. स्थानीय तहहरूको स्वमूल्याङ्कन क्षमता र वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन क्षमता बृद्धि ।
३. माघ १८ सम्म FRA अन्तिम नतिजा प्रकाशित स्थानीय तह-३१, LISA को अन्तिम नतिजा प्रकाशित स्थानीय तह- ८२ ।

७.१.५ राजस्व आम्दानी, खर्च र बेरुजुको विवरण

मधेश प्रदेश सरकार स्थापना भए यता विगत पाँच वर्षहरूमा सरकारबाट संकलित राजस्व, आम्दानी, खर्च र बेरुजुको विवरण निम्न बमोजिम रहेको छ ।

तालिका २: प्रदेश सरकारको चालू खर्चको विवरण

१. मधेश प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूको विगत चार आर्थिक वर्षहरूको चालू खर्चको विवरण (रु. करोडमा)

क्र. सं.	मन्त्रालय/निकाय	२०७५/०७६			२०७६/०७७			२०७७/०७८			२०७८/०७९		
		विनियोजन	खर्च	%	विनियोजन	खर्च	%	विनियोजन	खर्च	%	विनियोजन	खर्च	%
१	प्रदेशसभा सचिवालय	35.05	22.79	65.02	39.10	28.63	73.22	34.98	27.41	78.36	34.00	26.94	79.07
२	प्रदेश लोकसेवा आयोग	0	0	0.00	0.00	0.00	0.00	4.44	2.67	60.14	9.26	4.69	50.64
३	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	2.24	1.66	74.11	3.24	2.23	68.83	3.78	3.04	80.42	3.20	2.76	86.13
४	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	145.59	37.08	25.47	111.32	52.06	46.77	127.60	40.04	31.38	53.99	19.82	36.71
५	अर्थ मन्त्रालय	221.14	171.82	77.70	20.50	8.78	42.83	20.65	9.99	48.38	30.29	7.65	25.25
६	गृह तथा सञ्चार मन्त्रालय	15.10	8.46	56.03	29.46	16.82	57.09	30.11	11.96	39.72	32.69	22.87	69.95
७	उद्योग पर्यटन तथा वन मन्त्रालय	118.87	69.75	58.68	170.30	111.61	65.54	130.31	85.36	65.51	109.12	79.88	73.20
८	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	96.15	52.98	55.10	234.51	93.85	40.02	184.40	96.07	52.10	155.15	73.34	47.27
९	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	242.90	165.30	68.05	263.40	96.76	36.74	63.10	45.19	71.62	80.97	44.34	54.76
१०	सामाजिक विकास मन्त्रालय	317.99	132.92	41.80	465.83	200.28	42.99	362.59	246.34	67.94	475.63	381.58	80.23
११	कानून, न्याय तथा प्रदेश सभा मामिला मन्त्रालय	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4.19	1.99	47.57
१२	खानेपानी तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालय	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	16.77	6.17	36.79
१३	वाणिज्य, आपूर्ति तथा	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	5.00	1.37	27.32

विज्ञान प्रविधि मन्त्रालय																						
१४ महिला, बालबालिका, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१३.७६	५.००	३६.३४	
१५ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	०.००	०.००	०.००	०.८६	१७.९५	३.१५	०.६८	२१.५९	३.७३	०.८८	२३.६८	०.८८	२३.६८	०.८८	२३.६८	०.८८	२३.६८	०.८८	२३.६८	३.७३	०.८८	२३.६८
१६ अर्थ विविध	०.००	०.००	०.००	३८८.९८	९.१६	१२८.८७	०.१३	०.१०	१२९.३६	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१२९.३६	०.००	०.००	०.००
१७ स्थानीय तह अनुदान	०.००	०.००	०.००	४३८.२२	३४७.१४	७९.२२	३१३.६०	२९५.१८	३७४.७४	२९५.१८	३७४.७४	२९५.१८	३७४.७४	२९५.१८	३७४.७४	२९५.१८	३७४.७४	२९५.१८	३७४.७४	३७४.७४	३५४.८३	९४.६९
जम्मा	११९५.०३	६६२.७६	५५.४६	२१६९.६५	९६८.१८	४४.६२	१४०७.५८	८६४.०६	१५३१.९२	८६४.०६	१५३१.९२	८६४.०६	१५३१.९२	८६४.०६	१५३१.९२	८६४.०६	१५३१.९२	८६४.०६	१५३१.९२	१०३४.१०	६७.५०	६७.५०

मधेश प्रदेश सरकार अन्तर्गत गठन भएका मन्त्रालय/निकायहरु मध्ये आ.व. २०७५/०७६, २०७६/०७७ र २०७७/०७८ मा सबै भन्दा बढी चालु बजेट विनियोजन सामाजिक विकास मन्त्रालयमा रु. ३१७.९९, ४६५.८३ र रु. २४६.३४ करोड भएकोमा सबै भन्दा बढी आ.व. २०७५/०७६ मा खर्च गर्ने मन्त्रालयमा अर्थ मन्त्रालय रु. १७९.८२ करोड रहेको छ, भने आ.व. २०७६/०७७, २०७७/०७८ र २०७८/०७९ मा सामाजिक विकास मन्त्रालयको खर्च सबै भन्दा बढी रु. २००.२८, २४६.३४ र २४६.३४ करोड रहेको छ । विगत चार आर्थिक वर्षमा कुल विनियोजित चालु बजेटको ५५.४६%, ४४.६२% र ६९.३९% र ६७.५०% क्रमशः विगतका वर्षहरूमा मात्र चालु खर्च भएको देखिएको छ ।

२. प्रदेश सरकार मातहतका मन्त्रालय/निकायहरूको आ. व. २०७८/०७९ को चालु खर्च (रु करोडमा) को जेष्ठसम्म र असारमा मात्र भएको खर्चको विवरण

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकाय	२०७९ असार सम्म	२०७९ जेठ सम्म	२०७९ असारमा मात्र
१	प्रदेश सभा सचिवालय	26.94	20.99	5.95
२	प्रदेश लोकसेवा आयोग	4.69	2.87	1.82
३	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	2.76	2.24	0.52
४	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रपरिषदको कार्यालय	19.82	10.37	9.45
५	अर्थ मन्त्रालय	7.65	5.78	1.87
६	गृह तथा सञ्चार मन्त्रालय	22.87	17.86	5.01
७	उद्योग पर्यटन तथा वन मन्त्रालय	79.88	64.22	15.66
८	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	73.34	35.21	38.13
९	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	44.34	35.68	8.66
१०	सामाजिक विकास मन्त्रालय	381.58	301.31	80.27
११	कानून, न्याय तथा प्रदेश सभा मामिला मन्त्रालय	1.99	0.68	1.31
१२	खानेपानी तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालय	6.17	4.81	1.36
१३	वाणिज्य,आपूर्ति तथा विज्ञान प्रविधि मन्त्रालय	1.37	0.47	0.90
१४	महिला, बालबालिका, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	5	2.42	2.58
१५	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	0.88	0.65	0.23
१६	अर्थ विविध	0	0.00	0.00
१७	स्थानीय तह अनुदान	354.83	242.48	112.35
	जम्मा	1034.1	748.03	286.08

आर्थिक वर्ष २०७८/०७९ को चालु खर्चको प्रवृत्तिको विश्लेषण गर्दा वर्षभरिको कुल खर्चको २८% खर्च असार महिनामा मात्र भएको देखिन्छ ।

तालिका ३: प्रदेश सरकारको पूँजीगत खर्चको विवरण

३. मधेश प्रदेश सरकार मातहत रहेका मन्त्रालय/निकायहरूको विगत चार आर्थिक वर्षहरूको पूँजीगत खर्च (रु करोडमा) को विवरण

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकाय	२०७५/०७६			२०७६/०७७			२०७७/०७८			२०७८/०७९		
		वित्तियोजन	खर्च	%	वित्तियोजन	खर्च	%	वित्तियोजन	खर्च	%	वित्तियोजन	खर्च	%
१	प्रदेश सभा सचिवालय	16.36	12.51	76.47	14.18	11.7	82.51	14.66	10.29	70.19	4.05	2.98	73.69
२	प्रदेश लोक सेवा आयोग	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.5	1.85	74.00	1.95	0.72	36.96
३	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	1.61	1.54	95.65	1.12	1.1	98.21	1.01	1.01	100.00	0.56	0.55	99.82
४	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रपरिषदको कार्यालय	14.25	5.96	41.82	337.73	263.3	77.97	335.74	284.13	84.63	17.37	5.66	32.56
५	अर्थ मन्त्रालय	11.76	8.63	73.38	5.37	2.83	52.70	5.17	2.94	56.87	4.86	2.23	45.89
६	गृह तथा सञ्चार मन्त्रालय	27.31	13.15	48.15	79.46	20.09	25.28	72.86	33.25	45.64	29.49	17.63	59.77
७	उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय	173.34	86.25	49.76	199.52	60.71	30.43	207.86	137.6	66.20	179.98	112.03	62.24
८	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	215.78	94.48	43.79	134.37	27.79	20.68	143.8	75.59	52.57	114.55	66.53	58.07
९	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	1235.74	617.27	49.95	964.13	425.0	44.08	941.51	657.33	69.82	1152.66	721.84	62.62
१०	सामाजिक विकास मन्त्रालय	26.46	6.71	25.36	99.24	8.34	8.40	222.19	185.75	83.60	185.91	146.35	78.72
११	कानून, न्याय तथा प्रदेश सभा मामिला मन्त्रालय	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	5.37	5.34	99.53
१२	खानेपानी तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालय	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	181.54	98.65	54.34
१३	वाणिज्य, आपूर्ति तथा विज्ञान प्रविधि मन्त्रालय	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	5.00	3.29	65.73
१४	महिला, बालबालिका, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	36.97	8.61	23.29

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकाय	२०७५/०७६			२०७६/०७७			२०७७/०७८			२०७८/०७९		
		विनियोजन	खर्च	%	विनियोजन	खर्च	%	विनियोजन	खर्च	%	विनियोजन	खर्च	%
१५	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	०.००	०.००	०.००	०.८४	०.७३	८६.९०	०.३	०.१४	४६.६७	०.३४	०.०६	१७.२६
१६	अर्थ विविध	०.००	०.००	०.००	४०५.९६	३.१	०.७६	८९.१६	०.६२	०.७०	०.००	०.००	०.००
१७	स्थानीय तह अनुदान	०.००	०.००	०.००	२.७	२.२४	८२.९६	०	०	०.००	०.००	०.००	०.००
	कुल जम्मा	१७२२.६१	८४६.५	४९.१४	२२४४.६२	८२६.९६	३६.८४	२०३६.७६	१३९०.५	६८.२७	१९५७.०६	११९२.४६	६०.९३

मधेश प्रदेश सरकार मातहत संचालित मन्त्रालय/निकायहरूको विगत तीन आर्थिक वर्षहरूको पूँजिगत बजेटको प्रकृति हेर्दा सबै भन्दा बढी पूँजिगत बजेट विनियोजन भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालयमा क्रमश १२३५.७४, ९६४.९३, ९४९.५९ र ९९५.३ करोड भएको र खर्च पनि सोही मन्त्रालयले क्रमश रु.६९७.२७, ४२५.०९, ६५७.३३ र ७२९ करोड गरेको छ । विगत तीन आर्थिक वर्षमा यस प्रदेशको पूँजिगत खर्चको बजेट सँग अनुपात हेर्दा क्रमश ४९.१४%, ३६.८४%, ६८.२७% र ६९% रहेको देखिन्छ ।

४. मधेश प्रदेश सरकार मातहत रहेका मन्त्रालय/निकायहरूको आ. व. २०७८/०७९ को पुँजीगत खर्च (रु करोडमा) को जेष्ठसम्म र असार मात्रको खर्चको विवरण

क्र. सं.	मन्त्रालय/निकाय	२०७९ असार सम्म	२०७९ जेष्ठसम्म	२०७९ असारसामात्र
१	प्रदेश सभा सचिवालय	2.98	0.68	2.30
२	प्रदेश लोक सेवा आयोग	0.72	0.16	0.56
३	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	0.55	0.45	0.10
४	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रपरिषदको कार्यालय	5.66	1.88	3.78
५	अर्थ मन्त्रालय	2.23	1.72	0.51
६	गृह तथा सञ्चार मन्त्रालय	17.63	7.76	9.87
७	उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय	112.03	19.59	92.44
८	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	66.53	22.56	43.97
९	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	721.84	314.36	407.48
१०	सामाजिक विकास मन्त्रालय	146.35	63.66	82.69
११	कानून, न्याय तथा प्रदेश सभा मामिला मन्त्रालय	5.34	0.07	5.27
१२	खानेपानी तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालय	98.65	40.45	58.20
१३	वाणिज्य, आपूर्ति तथा विज्ञान प्रविधि मन्त्रालय	3.29	2.26	1.03
१४	महिला, बालबालिका, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	8.61	3.36	5.25
१५	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	0.06		0.06
१६	अर्थ विविध	0		0.00
१७	स्थानीय तह अनुदान	0		0.00
	कुल जम्मा	1192.46	478.96	713.51

आर्थिक वर्ष २०७८/०७९ को पुँजीगत खर्चको प्रवृत्तिको विहोषण गर्दा वर्षभरिको कुल खर्चको ६०% खर्च असार महिनामा मात्र भएको देखिन्छ ।

५. मधेश प्रदेशको विगत चार आर्थिक वर्षको राजस्व (रु) विवरण

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	०७५/०७६	०७६/०७७	०७७/०७८	०७८/०७९
१३३११	समानिकरण अनुदान	-	७,०८५,९००,०००	७,०२०,१५२,१००	७३९,३४०,४५००
१३३१२	सर्जति अनुदान	-	६,९५७,०३२,५००	६,९७०,०२३,८००	६,७७३,९६८,९७८
१३३१६	सम्पुरक अनुदान	-	२३३,७००,०००	३१,७००,०००	३४६,९००,०००
	विशेष अनुदान	-	६५०,०००,०००	४१८,०१३,९००	५,८७९,०००,०००
	आन्तरिक आय	८,६९२,३४०,५५५	९,८०९,७४०,९४८	१२,५७२,६८७,०१०	१५,२४९,८३९,८१३
	जम्मा	८,६९२,३४०,५५५	२४,७३६,३७३,४४९	२७,०१२,५७६,८१०	३०,३५९,२१२,४९९

माथिको तालिकाबाट विगत चार वर्षको मधेश प्रदेशको राजस्व निरन्तर बढदै गईरहेको देखिन्छ ।

प्रत्येक आर्थिक वर्षमा राजस्व क्रमश १८.४%, ९.२०%, र १२.३६% ले बढेको छ ।

तालिका ४: प्रदेश सरकारको बेरुजुको स्थिति

६. मधेश प्रदेशको विगत चार आर्थिक वर्षको मन्त्रालयगत बेरुजु (रु.करोडमा) को स्थिति

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकाय	२०७४/०७५		२०७५/०७६		२०७६/०७७		२०७७/०७८	
		बेरुजु रकम	प्रतिशत	बेरुजु रकम	प्रतिशत	बेरुजु रकम	प्रतिशत	बेरुजु रकम	प्रतिशत
१	प्रदेश सभा सचिवालय	०.०१	०.०८	१.८०	५.०२	३.१७	७.७१	४.३२	११.१९
२	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	१२.९१	४६.१९	१६.९५	११.९५	१९.२९	२१.२४	५१.१५	३५.२९
३	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	०.००	०.००	०.००	०.४२	०.००	१.७१	०.००	०.३४
४	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	०.००	५४.२८	४.११	१९.००	०.२१	१६.७७	४.५१	५.०६
५	उद्योग, पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२.०६	२.४५	५.३४	५.८२	७.५२	४.५०	३.१६	२.७४
६	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	०.०७	०.००	१२.८८	१०.४६	९.९५	१७.८७	७.४२	६.०६
७	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	०.००	०.६८	१५.९८	१४.६७	२२.४८	९.२७	१०.८४	७.०६
८	सामाजिक विकास मन्त्रालय	०.०८	३२.९९	१०७.५२	६.२४	१०१.५४	३.४३	८२.७१	३.७०
९	महिला, बालबालिका, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	१.३३	०.००	१७.८९	०.००	८.०१	०.००	४८.७३	०.७४
१०	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.२६
११	प्रदेश लोक सेवा आयोग	०.००	०.००	०.०८	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.४९
१२	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०२	०.११
१३	अन्य	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.२	
	कुल जम्मा	१६.५		१८२.५		१७२.२		२१३.१	

मधेश प्रदेश सरकारको विगत चार आर्थिक वर्षको बेरुजुको तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गर्दा बेरुजुको मात्रा निरन्तर बढिरहेको देखिन्छ । जसमा आ.व. २०७४/०७५ मा रु. १६.४६ करोड, आ.व. २०७५/०७६ मा रु. १८२.५३ करोड, आ.व. २०७६/०७७ मा रु. १७२.१६ करोड र आ.व. २०७७/०७८ मा रु. २१३.१ करोड कायम भएको छ । यो कूल लेखापरिक्षण गरिएको अंकको करिव ६ प्रतिशत हुन आउँछ जुन अन्य प्रदेशहरूको भन्दा तुलनात्मक रूपमा उच्च रहेको छ । मधेश प्रदेश मातहतका निकायहरूमा वित्तीय अनुशासन कायम गरी यस प्रकारका बेरुजु घटाउँदै र हटाउँदै जानुपर्ने देखिएको छ ।

८. निश्कर्ष र सुझावहरू

८.१ निश्कर्ष

नेपालको संविधान बमोजिम नेपालमा प्रदेश संरचना निर्माण भई संघीयता कार्यान्वयन भएको पाँच वर्ष पूरा भएको छ । नेपालको शासकीय प्रणालीमा नयाँ अभ्यासको रूपमा उदाएको प्रदेश कार्यपालिका र प्रदेश व्यवस्थापिकाको पहिलो कार्यकालको अनुभव पछि थप परिपक्वतातर्फ प्रवेश गरेको छ । पाँचवर्षे अवधिको सकारात्मक वा नकारात्मक दुवै प्रकारका अनुभवबाट शिक्षा लिंदै मधेश प्रदेश सरकारले केही नयाँ र लोकप्रिय कार्यक्रम कार्यान्वयन गरी जनतामा व्याप्त निराशाको बादल चिर्ने र संघीयताको लाभ जनताको तहसम्म पुर्याइ संघीय शासन प्रणालीलाई थप मजबुत बनाउने दिशामा अग्रसर भएको छ । नवगठित मधेश प्रदेश सरकारका मुख्यमन्त्री माननीय सरोज कुमार यादवले भ्रष्टाचारप्रति शुन्य सहनशीलताको नीति लिने र प्रदेशमा सुशासन बहाल गराउने उद्घोष गर्नुभएको छ । प्रदेश सरकारबाट भैरहेको सेवा प्रवाह र विकास निर्माणको कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाई जनतालाई सुशासनको प्रत्याभूति दिलाउन अवलम्बन गर्नुपर्ने उपायहरूको बारेमा सुझाव दिन मधेश प्रदेश सरकार (मन्त्रपरिषद्को) मिति २०७९।०९।२९ मा बसेको बैठकबाट गठन भएको उच्चस्तरीय समितिलाई तोकिएको कार्यक्षेत्रगत शर्त बमोजिम यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । यस प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएका सुझावहरूलाई मधेश प्रदेश सरकारले गम्भीरतापूर्वक ग्रहण गरी कार्यान्वयनको थालनी गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

माथि प्रतिवेदनमा मधेश प्रदेश सरकारका विभिन्न निकायहरूबाट विगतमा सम्पादित केही महत्वपूर्ण र प्रतिनिधिमूलक कार्य तथा प्राप्त मुख्य उपलब्धीहरूको उल्लेख तथा विश्लेषण गरिएको छ । यहाँ उल्लेख नभएका अन्य थुप्रै कार्यहरू समेत यस अवधिमा सम्पन्न भएका छन् । यहाँ प्रस्तुत तथ्यांकलाई मात्र केलाउँदा पनि केही उल्लेखनीय कार्यहरू भएको र उल्लेख्य उपलब्धीहरू हासिल भएको स्पष्ट हुन्छ । भौतिक पूर्वाधार निर्माण, सामाजिक विकास र सीमान्तकृत समुदायको उत्थान, विकास र अवस्था परिवर्तनको दिशामा महत्वपूर्ण कामहरू भएका छन् । शैक्षिक उन्नयनको लागि मधेश प्रदेशमा तीनवटा विश्वविद्यालयहरूको स्थापना भएको छ । स्वास्थ्य क्षेत्रको सुधारका लागि अस्पतालहरूको स्तरोन्नति एवं भौतिक पूर्वाधार विकासमा विशेष जोड दिइएको छ ।

यद्यपि यस अवधिमा केही राम्रा कामहरू भएता पनि मधेश प्रदेश सरकारका विभिन्न निकायहरूबाट सम्पादन भएका कार्यहरूको अवस्था, प्राप्त उपलब्धी र प्रदेश सरकारबाट जनताले प्राप्त गरेका सेवा सुविधा समेतलाई एकिकृत गरी केलाउँदा मिश्रित दृष्टिकोण बन्ने अवस्था छ । प्रदेशको नामाकरण र राजधानी तोक्ने विषय, प्रदेश सरकारको वार्षिक नीति र बजेट पास गर्ने विषय अथवा प्रदेश सभाबाट विभिन्न ऐन पारित गर्ने विषय लगायतमा प्रायः सबै राजनीतिक

दलहरूको समान दृष्टिकोण र सकारात्मक भूमिका देख्न पाएर जनतामा काफी मात्रामा आशाको सन्चार भयो । प्रदेश सरकारबाट अघि बढाइएको "बेटी पढाऊ बेटी बचाऊ" जस्तो रूपान्तरणकारी कार्यक्रमबाट जनतामा जागेको थप उत्साह कार्यक्रम कार्यान्वयनको चरणमा देखापरेको अनियमितताको विषयले कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा समस्या उत्पन्न भएको छ । अन्य कतिपय कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा देखापरेका विकृति र विसंगतीका कारण प्रदेश संरचनाप्रति जनताको विश्वास विस्तारै स्खलित हुनथाल्यो । कार्यक्रम कार्यान्वयनको न्यूनतम पूर्वतयारी विना सीमित पदाधिकारी र कर्मचारीको खर्च गर्ने हतारोका कारण उत्पन्न विकराल परिस्थितिले गर्दा राम्रो काम गरौं भन्ने सोच भएका कर्मचारीमा समेत चरम नैराश्यता र त्रास छाएको छ । यी सबै परिस्थितिका कारण जनताले प्रदेश सरकारबाट प्रवाह गरिएका सेवाहरूमा विगतको तुलनामा सुधार भएको र सुशासनको अनुभूति गर्न पाउने परिस्थिति बन्न नसकेको अवस्था छ ।

प्रदेश सरकारबाट सञ्चालन गरिएका कतिपय दूरगामी महत्वका कार्यक्रमको उपादेयता र यसबाट भविष्यमा प्राप्त हुने उपलब्धीका बारेमा जनतालाई बुझाउने तर्फ पर्याप्त प्रयास हुन सकेन । साथै, संविधान बमोजिम प्रदेश सरकारलाई प्राप्त जिम्मेवारी मध्ये जनताको लागि कुन क्षेत्र बढी महत्वपूर्ण हो र कुन कार्य कस्तो प्राथमिकतामा राखेर कार्यान्वयन गर्नुपर्छ भन्ने बारेमा प्रदेश सरकारका निकायहरू स्वयं अलमलमा परेको देखियो । यसबाट प्रदेश सरकारका समग्र क्रियाकलापहरू अन्यायको भूमरिमा रुमलिन पुगे । रोजगारी सिर्जना गर्ने र पूँजी अभिवृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने ठूला आयोजनातर्फ ध्यान नदिई साना, टुक्रे र वितरणमुखी कार्यक्रम तथा आयोजनाबाट मतदातालाई सदैव अलमल्याउने प्रयास भयो ।

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महालेखा परीक्षकको कार्यालय, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र लगायतका नियमनकारी निकायहरूबाट प्राप्त निर्देशन वा सुझावहरूलाई सही अर्थमा ग्रहण गरी कमजोरी सुधार गर्ने तर्फ पछिल्लो समयमा केही पहलकदमी लिइएको देखियो । तथापि नियमनकारी निकायहरूको नजरमा प्रदेश सरकारका योजना तथा क्रियाकलापहरू सन्देहको दायरामा परिरहे । आपसी विश्वास र भरोसाको वातावरण तयार हुन सकेन । समन्वय, सहकार्य र सह अस्तित्वको सिध्दान्तमा आधारित नेपालको संघीय शासन प्रणाली संघ, प्रदेश र स्थानीय तह समेतको प्रभावकारी समन्वयबाट मात्र सफल हुन सक्दछ । तर मधेश प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहहरूका समस्या समाधानका दिशामा अपेक्षाकृत सहजीकरणको प्रयास हुन सकेको पाइएन भने संघले पनि तिनै तहको समन्वय र सहकार्यमा सार्थक पहल दिने कुरामा केही कमजोरी रहे । प्रदेश सरकारले आगामी दिनमा अपनाउने नीति र सञ्चालन गर्ने क्रियाकलापहरूमा यस्तो अवस्था नदोहोरिने गरी सुधार गर्ने तर्फ विशेष जोड दिनु पर्दछ ।

संघीयता कार्यान्वयनको लागि विगतमा मधेश प्रदेश सरकारले गरेका कतिपय प्रयासहरू दीर्घकालीन सौच र संवैधानिक प्रावधानको दृष्टिकोणबाट ठीकै देखिएता पनि जनतामा प्रत्यक्ष र

तत्काल लाभ पुगेको महसुस हुने गरी कार्य अगाडि बढाउने तर्फ खासै ध्यान पुग्न सकेन । कतिपय ऐन कानूनहरू हतारमा निर्माण गरिएको तर कार्यान्वयन गर्न नसकिएको अवस्था एकातिर छ भने अर्को तर्फ कार्यान्वयन गर्ने प्रयास भएका ऐन कानूनका सन्दर्भमा उत्पन्न समस्याको निराकरणमा अपेक्षाकृत ध्यान दिन नसकिएको देखिन्छ ।

संविधान बमोजिम प्रदेशलाई प्राप्त सबै अधिकार र जिम्मेवारीहरू एकैपटक सम्बोधन गर्न सक्ने अवस्था हुँदैन । प्रदेशलाई उपलब्ध सीमित साधन श्रोतको अधिकतम सदुपयोग गर्न आवश्यकता र क्षमताका आधारमा प्रदेश सरकारले आफ्ना क्रियाकलाप र आयोजना परियोजनाहरूको पुनरावलोकन गरी कामको प्राथमिकताक्रम निर्धारण गर्नु आवश्यक छ । यसको निमित्त समग्र प्रदेशको अवस्था, आवश्यकता र क्षमता समेतको विस्तृत अध्ययन सहित सुधारको कार्ययोजना तयार गरी गराई यथाशीघ्र कार्यान्वयन गर्नु पर्छ ।

प्रदेश सरकारको समग्र सांगठनिक संरचना बोझिलो, खर्चिलो र अनुत्पादक दिशातर्फ उन्मुख भएको देखिन्छ, यसमा तत्काल सुधारको आवश्यकता छ । मधेश प्रदेशको विशिष्ट सामाजिक बोनोट एवं मौलिक सांस्कृतिक परिवेश, यहाँको आर्थिक तथा शैक्षिक अवस्था र भू भौगोलिक पर्यावरणीय सम्बेदनशीलता समेतलाई ध्यान दिई वातावरणमैत्री दिगो कृषिमा आधारित अर्थतन्त्रलाई मजबुत बनाउने एवं भ्रष्टाचार र अनियमितताप्रति शुन्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गरी उत्पादन बृद्धि, रोजगारी श्रृजना र सुशासन प्रवर्द्धन गराउने उद्देश्यका साथ नवप्रवर्तनकारी नीति तथा कार्यक्रमहरू तयार गरिनु पर्छ । सरकारी सङ्गठन र जनशक्तिको विस्तारतर्फ मात्र नभई प्रदेश सरकार मातहतका सबै सेवाप्रदायक वा विकास परियोजनासँग सम्बन्धित निकायहरूको क्षमता बृद्धि सहित विद्युतीय सुशासन कायम गराउने तर्फ तत्काल पहल गरिनु आवश्यक देखिन्छ । प्रदेश सरकारले विभिन्न ऐन कानूनबाट गठन गरिएका संरचनाहरूको पुनर्संरचना गरी काममा प्रभावकारिता ल्याउन र चालु खर्च घटाउन ठोस कदम चाल्नुपर्ने देखिन्छ ।

८.२ सुझावहरू

८.२.१ सेवा प्रवाहका क्षेत्रमा गर्नुपर्ने सुधारहरू

मधेश प्रदेश सरकारबाट हाल प्रवाह भैरहेका सेवाहरूप्रति सर्वसाधारण नागरिक, सेवाग्राही, मेडिया क्षेत्र तथा निगरानी निकायहरू समेतबाट पटक पटक प्रश्न उठाउने गरेको पाइन्छ । खासगरी यातायात र घरेलु कार्यालयहरूबाट प्रवाह हुने सेवाहरू निर्धारित समय र तोकिएको विधि अनुसार प्रवाह नहुने मात्र होइन कि यी निकायहरूमा भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापहरू समेत बढ्दै गएको भन्ने गुनासो ज्यादा पाइन्छ । यसका अलावा प्रादेशिक अस्पतालहरूबाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवा भरपर्दो, विश्वसनीय र विपन्न नागरिकमुखी हुन नसकेको भन्ने गुनासो आउने गरेको छ । पूर्वाधार वा अन्य विकास निर्माणका योजना छनौट तथा कार्यान्वयन गर्दा

सहभागितामूलक, पारदर्शी, जवाफदेही र समन्वयात्मक रूपमा नगरिने गुनासो बृद्धि हुँदै गएको छ । कर्मचारीहरूमा अनुशासनको कमी, आचरण पालनामा उदासीनता र कानून बमोजिम निर्वाह गर्नुपर्ने दायित्वबाट पन्छिने प्रवृत्ति मौलाउँदै गएको विषय प्रमुख समस्याको रूपमा देखापर्न थालेको छ । विकास योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन एवं सेवाप्रवाहका क्रममा कर्मचारीहरूले कानून विपरीतका अनुचित दवाव वा प्रभाव झेलनुपर्ने अवान्छित परिस्थितिको विद्यमानताका बारेमा कर्मचारीहरूबाट समेत बाक्लै गुनासो आउने गरेको छ । यसप्रकार, विविध समस्याबाट गुञ्जिरहेको विद्यमान सेवाप्रवाहको गुणस्तरमा सुधार ल्याउन निम्न उपायहरू अवलम्बन गर्नु पर्ने देखिन्छ :

(क) संरचनागत सुधार

सेवाप्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश सरकारको विद्यमान सांगठनिक संरचनामा व्यापक सुधार र परिमार्जनको आवश्यकता रहेको छ । कार्य सम्पादनको सिलसिलामा सेवाप्रवाह गर्ने बिभिन्न निकायहरूमा देखापरेका व्यवहारिक, प्रक्रियागत र प्रविधिजन्य समस्याहरूलाई समेत संरचनागत सुधारको क्षेत्रमा समेट्ने प्रयास गरिएको छ । संरचनागत सुधारको लागि देहाय बमोजिमका सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. मन्त्रालयहरूको कार्यविभाजन बढी व्यवहारिक, प्रभावकारी र कम खर्चिलो बनाउन मन्त्रालयको संख्या यथासक्य कम हुने गरी कार्यप्रकृति र कार्यबोझ अनुसार कार्यविभाजन गरिनुपर्ने ।
२. संविधान बमोजिम प्रदेशलाई प्राप्त जिम्मेवारी अनुसार कामको प्राथमिकता तोकी उपलब्ध साधन श्रोतको अधिकतम सदुपयोग हुने गरी प्रदेश सरकारको विद्यमान सङ्गठन संरचनाको पुनरावलोकन गर्नुपर्ने । प्रदेश मन्त्रालय अन्तर्गत रहेका विभाग तथा निर्देशनालयहरूको पुनःसंरचना गरी छरितो संयन्त्र निर्माण गर्नुपर्ने यिनमा एकरूपता कायम गरिनुपर्ने ।
३. सरकारी सङ्गठनहरूबाट हुने सेवाप्रवाह र कार्यचापको विश्लेषण गरी न्यून कार्यचाप भएका सङ्गठन खारेज वा एकीकृत गर्ने र जिल्लास्तरमा बहुविषयगत कार्य सञ्चालन गर्न कार्यालयहरूलाई एकीकृत गरी सेवा वितरण र विकास निर्माण कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउने ।
४. मन्त्रालयहरूलाई नीति, योजना निर्माण, अनुगमन र मूल्याङ्कन केन्द्रित अधिकृतमूलक सङ्गठनको रूपमा विकास गरिनु पर्ने ।
५. सबै मन्त्रालय, निकाय तथा कार्यालयहरूलाई सेवाप्रवाहका लागि सुविधा सम्पन्न र प्रविधि मैत्री तुल्याउनु पर्ने । मन्त्रालय अन्तर्गत रहेका अनावश्यक बोर्ड, समिति र प्राधिकरणहरूलाई पुनःसंरचना र खारेज गरी चालु खर्च न्युनीकरण गर्ने ।

६. सबै निकायले उजुरी पेटिका वा यस्तै अन्य माध्यमबाट आफ्नो कार्यसँग सम्बन्धित जनगुनासो प्राप्त गर्ने र तत्काल सम्बोधन गर्ने परिपाटि बसाउनु पर्ने ।
७. सेवाप्रवाह सुदृढीकरण तथा सुशासन प्रवर्द्धन गर्न प्रदेश सरकारका निकायहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको विद्यमान कार्यक्षमता, दक्षता, कार्यशैली, व्यवहार र प्रवृत्तिमा व्यापक सुधार गरिनु आवश्यक छ । हाल देखिएको कमजोर अनुशासन, जिम्मेवारी पन्छाउने प्रवृत्ति र उपलब्ध कार्य वातावरणमा कर्मचारीबाट सङ्घियताको मर्म अनुकूल प्रभावकारी सेवाप्रवाहको अपेक्षा गर्न सकिने अवस्था देखिदैन । कर्मचारीको क्षमतावृद्धि तथा सौँच परिवर्तनको लागि सघन तालीम लगायतका ठोस कदम चालिनु पर्ने । सरकारी कार्यालयहरूमा कर्मचारीले सहज रूपमा कार्य सम्पादन गर्न सक्ने गरी कार्यवातावरण सुधार गर्नेतर्फ पहल हुनु पर्ने ।
८. प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रको विद्यमान भौतिक अवस्था र दक्ष जनशक्तिको क्षेत्रमा सुधार गरी यसलाई मधेश प्रदेशको सेण्टर अफ एक्सिलेन्सको रूपमा विकास गराउनु पर्छ । विभिन्न तालिम तथा अनुसन्धानमूलक अन्य क्रियाकलापको माध्यमबाट समग्र मधेश प्रदेशको कर्मचारीतन्त्रको क्षमता र कार्यकुशलता अभिवृद्धि गरी सुशासन कायम गराउने कार्यमा दीगो रूपमा ठोस योगदान दिन सक्ने तुल्याउन यस केन्द्रको विकासमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ ।
९. प्रदेश सरकारले निर्माण गरी कार्यान्वयनमा रहेका कानूनहरूलाई समसामयिक पुनरावलोकन गरी संशोधन र एकीकरण गरी परस्परमा बाँधिएका दफाहरू सुधार गर्ने र नयाँ तर्जुमा गरिनुपर्ने ऐन नियमहरू तर्जुमा गरिनु अघि क्षेत्रगत नीति तयार गरी सोको उद्देश्य र लक्ष्य हासिल हुने गरी कानूनी व्यवस्था गर्ने ।
१०. सार्वजनिक सेवा वितरणमा विद्युतीय सुशासनको अवधारणालाई अङ्गीकार गर्ने । यातायात, घरेलु लगायतका कार्यालयहरूबाट प्रवाह हुने सबै सेवालाई तत्कालै डिजिटलाइज गर्ने प्रक्रियाको थालनी गर्ने ।
११. प्रदेशको विद्युतीय सुशासन गुरुयोजना तयार गरी सो बमोजिम सबै सरकारी सेवाहरूलाई विद्युतीय प्रविधिमा आधारित हुने गरी क्रमशः रूपान्तरण गर्ने ।
१२. सार्वजनिक निकायबाट हुने सेवा प्रवाहको बारेमा नियमित रूपमा सार्वजनिक सुनुवाई, सामाजिक परीक्षण, प्रगति समीक्षा गर्ने संस्कृतिको विकास गरिनु पर्ने ।
१३. जनताले सूचनाको हकको सही उपयोग गर्न पाउने गरी सबै सरकारी कार्यालयका वेबसाईट नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन बमोजिम सार्वजनिक निकायले हरेक ३ महिनामा आफ्नो निकायका सूचनाहरू समेटिएको विवरण सार्वजनिक गर्ने ।
१४. प्रदेश सरकारका सबै मन्त्रालयहरू एउटै परिसरभित्र सुविधाजनक तवरले रहने गरी आवश्यक पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्नेतर्फ प्रक्रिया अघि बढाईनु पर्दछ ।

१५. फोहरमैला व्यवस्थापन, स्वास्थ्य सेवा प्रवाह, यातायात कार्यालय, घरेलु कार्यालयबाट हुने सेवा प्रवाहलाई अझ जिम्मेवार तथा नागरिकमैत्री बनाउन विशेष सुधारको योजना तयार गरी तीन महिनाभित्र कार्यान्वयन गरिनु पर्ने ।
१६. समन्वय, सहकार्य र सहअस्तित्वमा आधारित संघीय शासन प्रणाली व्यवहारमा उतार्न प्रदेशले संघ र स्थानीय तहहरूसँग समन्वय गर्ने संयन्त्रको रूपमा रहेका प्रदेश समन्वय परिषद् र अन्य यस्तै संरचनाहरूका नियमित बैठक राख्ने ।
१७. प्रदेश सरकारका सबै मन्त्रालय तथा आयोगहरूले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली र वित्तीय जोखिम मूल्याङ्कन प्रणालीलाई संस्थागत गरी बेरुजु न्युनीकरण गर्दै सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने ।
१८. प्रदेश सरकारले आयोजना बैंकलाई अद्यावधिक गरी संचालनमा ल्याउने ।
१९. प्रदेश सरकारको आवधिक योजना (प्रथम पञ्चवर्षिय योजना) को मध्यावधि समिक्षा गर्ने । आवधिक योजनाले लिएको लक्ष्य र प्राथमिकता, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको लक्ष्य र बजेट विनियोजन बीचमा तादात्म्यता ल्याउने ।
२०. कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा हुन सक्ने दोहोरोपना हटाउन संघ र स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रमहरूसँग प्रदेशको बजेट तथा कार्यक्रमको समन्वय मिलाउन प्रदेश सरकारले विकास तथा पूर्वाधार निर्माणका लागि रु. ५० लाख भन्दा साना कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा बजेट विनियोजन नगर्ने ।
२१. प्रदेश सरकारको क्षेत्र विकास रहेको राजस्वको परिचालन अभिवृद्धि गरी आन्तरिक श्रोत परिचालन गर्न राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
२२. प्रदेश सरकारको गौरवका आयोजनाहरूलाई पर्याप्त बजेट विनियोजन गरी प्रदेश सरकारले दिगो रूपमा देखिने कार्यहरू सम्पादनमा केन्द्रित गर्नुपर्ने ।
२३. प्रदेश निजामती कर्मचारीहरूको अभिलेख व्यवस्थित गर्न प्रदेश किताबखानालाई पूर्णरूपमा क्रियाशील बनाउने ।
२४. प्रदेश सरकारको संरचना निर्माण गर्न नेपाल सरकारबाट उपयुक्त जग्गा प्राप्त गरी गुरुयोजना बमोजिम प्रदेश सरकारको केन्द्रीय सचिवालय, प्रदेश सभा सचिवालय र आवास भवनहरूको निर्माण कार्य शुरु गर्ने ।
२५. प्रदेशको एकल अधिकार क्षेत्रमा रहेका विषयहरूको कार्यान्वयनलाई नतिजामुखी बनाउन क्षेत्रगत नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने ।
२६. प्रदेश सरकारको आन्तरिक आय अत्यन्त कम रहेको र समानीकरण, सशर्त, विशेष र समपुरक अनुदान शिर्षकमा संघबाट प्राप्त हुने रकम समेत न्युन रहेको (कूल राजस्वको १५% मात्र) सन्दर्भमा प्रदेशको चालु खर्च निरन्तर बढिरहेको र विकास/पूँजीगत खर्चको हिस्सा घट्टै गएकोले प्रदेश सरकारलाई दीर्घकालीन रूपमा चालु दायित्व सृजना हुने संरचना, बोर्ड, समिति, प्रतिष्ठान लगायतको स्थापना गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्दै

- प्रदेशको बजेटलाई पूँजीगत क्षेत्रमा खर्च गरी आन्तरिक रोजगारी सिर्जना र पूँजी निर्माणमा वृद्धि ल्याई उत्पादनशील र आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको विकासमा जोड दिने ।
२७. प्रदेश सरकारका कार्यालयहरूलाई सेवाग्राहीमैत्री र पहुँचयोग्य बनाउन समान कार्यप्रकृति भएका निकायहरूलाई जिल्लास्तरमा एकीकृत कार्यालय बनाउने ।
२८. प्रदेश सरकारबाट निर्माण हुने भौतिक पूर्वाधारका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई सम्बन्धित प्राविधिक निकायबाट कार्यान्वयन गर्ने गराउने र पूर्वाधार विकास बाहेकका क्षेत्राधिकारका कार्यहरू सञ्चालन गर्नमा सम्बन्धित मन्त्रालय र निकायहरूलाई केन्द्रित गर्ने ।

(ख) कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी सुधार

सेवाप्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन यसमा संलग्न कर्मचारीहरूको उचित व्यवस्थापन र उनीहरूको क्षमता, व्यवहार तथा आचरण समेत महत्वपूर्ण हुन्छ । कर्मचारी प्रशासनका क्षेत्रमा देहाय बमोजिम सुधारका कार्यहरू गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ ।

२९. कर्मचारीलाई तोकिएको जिम्मेवारीप्रति जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउन वस्तुनिष्ठ सूचक सहितको कार्यसम्पादन सम्झौता गर्ने र सोको नतिजा बमोजिम कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन गरी यसलाई दण्ड र पुरस्कारसँग आबद्ध गर्ने पद्धति कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।
३०. प्रदेश लोक सेवा आयोगको क्षमता अभिवृद्धि गरी रिक्त पदहरू अनिवार्य रूपमा पदपूर्ति तालिका बमोजिम पूर्ति गरिनु पर्दछ । सरकारी निकायमा सेवा करारमा कर्मचारी नियुक्त गर्नुपर्दा प्रदेश लोक सेवा आयोगको प्रतिक्षा सूचि वा अस्थायी सूचिबाट नियुक्त गर्न प्राथमिकता दिनुपर्ने व्यवस्था गरिनु पर्दछ ।
३१. सरकारी निकायमा दरबन्दीको पद रिक्त भएको एक महिनाभित्र पदपूर्तिको लागि प्रदेश लोक सेवा आयोगमा माग आकृति फारम भरी पठाउने व्यवस्थालाई अनिवार्य बनाउनु पर्छ ।
३२. प्रदेश लोक सेवा द्वारा पदपूर्ति नहुन्जेल सम्म केन्द्र सरकारमा कार्यरत दक्ष प्राविधिक र प्रशासनिक जनशक्ति ल्याई सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन तत्काल मध्यम स्तरीय जनशक्तिको ब्यवस्था गर्नु पर्दछ ।
३३. प्रदेश निजामती सेवा ऐन बमोजिम कर्मचारीहरूको आवधिक सरुवा कार्यान्वयन गरिनु पर्दछ ।
३४. प्रदेश लेखा समूहको छैठौँ तहसम्मको कर्मचारीको सरुवा गर्ने अधिकार प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयलाई दिनुपर्ने । अधिकृत सातौँ र आठौँ तहको हकमा प्रदेश लेखा नियन्त्रकको सिफारिसमा अर्थ मन्त्रालयले सरुवा गर्ने व्यवस्था गरिनु पर्दछ ।
३५. तोकिएको जिम्मेवारी पूरा गर्ने र नगर्ने कर्मचारीको अभिलेख राखी सोका आधारमा वृत्ति विकासको व्यवस्था गरिनु पर्दछ ।

३६. कर्मचारीको कार्य सम्पादनलाई उपलब्धि र नतिजासँग आबद्ध गरी सोही बमोजिम मूल्याङ्कन गर्ने प्रावधानको कडाईका साथ कार्यान्वयन गरिनु पर्दछ ।
३७. स्थानीय तहको सेवा र कार्यको लागि प्रदेशले बनाउनुपर्ने स्थानीय सेवा ऐन यथाशीघ्र बनाईनु पर्दछ ।
३८. सबै निकायले प्रवक्ता र सूचना अधिकारी, लैङ्गिक सम्पर्क अधिकारी, विपद सम्पर्क व्यक्ति, गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकौ कार्यान्वयन गरिनु पर्ने ।
३९. सेवाप्रवाहलाई थप प्रभावकारी बनाउन “मधेश प्रदेश सरकारका निकायमा कार्यरत कर्मचारीहरूले पालन गर्नुपर्ने आचार संहिता, २०७९” लागू गर्नुपर्ने ।
४०. प्रदेशको निजामती सेवा ऐन आवश्यकतानुसार परिमार्जन गरी लागू गरिनु पर्दछ ।
४१. प्रदेश सरकारका निकायहरूमा हाल कार्यरत प्राविधिक जनशक्तिको क्षमताबाट ठूला र दीर्घकालीन महत्वका विकास परियोजनाहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयनको लागि अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त हुन कठिनाई देखिन्छ । दक्ष, कुशल र दुरदृष्टियुक्त उच्चस्तरीय प्राविधिक जनशक्तिको उपलब्धता बढाउने तर्फ विशेष योजना बनाउनु पर्ने ।

८.२.२ विकास निर्माणका क्षेत्रमा गर्नुपर्ने सुधारहरू

मधेश प्रदेश सरकारबाट सञ्चालित विकास निर्माण सम्बन्धी परियोजनाहरूको स्वच्छता र प्रभावकारिता बारेमा विभिन्न निकाय तथा नागरिक स्तरबाट समेत प्रश्न उठ्ने गरेको छ । योजनाहरूको छनौट विधिसम्मत र पारदर्शी नहुनु, योजना/कार्यक्रमको संख्या अत्यधिक हुनु, लाभ लागतको विश्लेषण नहुनु, कार्यान्वयनको लागि कार्यतालिका सहितको प्रभावकारी योजना नबन्ने गरेकोले विकासका कामहरू दीगोपन र गुणस्तरीय नहुनु, योजनाहरू समुदायको दीर्घकालीन आवश्यकता पूरा गर्ने तर्फ लक्षित नरहनु, वितरणमुखी कार्यक्रममा बढि जोड दिइनु, सञ्चालन भएका विकास परियोजनाहरू समयमा निर्माण पूरा नगरी अलपत्र छाड्ने प्रवृत्ति मौलाउनु, भुक्तानी बाँकीको समस्या संस्कृतिको रूपमा विकास हुन थाल्नु तथा सम्पन्न भएका योजनामा जनताले अपनत्व नलिनु जस्ता कारणबाट विकास निर्माणको प्रक्रियाले अपेक्षित मात्रामा संस्थागत र दीगो रूप लिन नसकेको पाइयो ।

प्रदेश सरकारबाट बिगतमा मूलतः पूर्वाधार विकासको क्षेत्र र शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पर्यटन जस्ता सामाजिक विकासको क्षेत्रमा अधिक बजेट खर्च भएता पनि सञ्चालन भएका परियोजनाबाट प्रदेशको दीगो आर्थिक विकास तथा समृद्धिको दिशामा अपेक्षाकृत ठोस योगदान पुग्न सकेको देखिएन । साना, टुक्रे तथा वितरणमुखी योजनाहरूमा अधिक बजेट विनियोजन हुने गरेकोले ठोस, उत्पादनमूलक तथा पूँजीवृद्धि हुने योजनामा बजेट अपुग हुने गरेको पाइयो । सञ्चालित योजनाहरू समेत समयमा सम्पन्न हुन नसकेका कारण उपलब्धि र गुणस्तरमा प्रश्न उठ्नुको अलावा भुक्तानी लगायतका विवादहरू उत्पन्न हुने गरेका छन् । सामाजिक विकासको क्षेत्रमा सञ्चालित कार्यक्रमहरू लक्ष्य अनुसार अघि बढ्न कठिनाई भैरहेको पाइन्छ । नवगठित

प्रदेश सरकारको विकास कार्य तीव्र गतिमा अघि बढाउने अभियानलाई सफल बनाउन यस क्षेत्रमा गर्नुपर्ने सुधारका विषयहरू देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ :

संविधानले सूचीकृत गरी प्रदान गरेको अधिकार क्षेत्रको परिधि भित्र रही प्रदेशको दिर्घकालिन लक्ष्य, सौँच र समष्टिगत विकासलाई ध्यानमा राखी उच्च आर्थिक वृद्धिमा सघाउ पुर्याउने प्रदेशस्तरीय ठूला योजनाहरू मात्र प्रदेश सरकारले सञ्चालन गर्नु पर्ने । सानातिना टुक्रे योजनाहरू खारेज गर्ने वा कार्यान्वयन नगरी नहुने अवस्थामा स्थानीय तह मार्फत सञ्चालन गराउने ।

योजना तर्जुमादेखि कार्यान्वयन र अनुगमन मूल्याङ्कन समेतका कार्यहरू नियमसम्मत, प्रक्रियाबद्ध र पारदर्शी हुनु पर्ने ।

कतिपय योजनाहरू संघ, प्रदेश वा स्थानीय तहबाट दोहोरो वा तेहोरो रूपमा समेत अघि बढेको भन्ने गुनासो पाइन्छ । यसप्रकारको अवस्थामा तत्काल सुधार ल्याउन संघिय सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकार बीच समन्वय र सहकार्य गरी कार्यान्वयन गर्न जरूरी छ । योजना सञ्चालन गर्दा सम्बन्धित स्थानीय तह र वडासँग भरपर्दो समन्वय गरी स्थानीय तहलाई बढी जिम्मेवार तुल्याउनु पर्छ । उपभोक्ता समिति मार्फत हुने काममा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्थाको पालना हुनु पर्छ ।

स्थानीय तहबाट सम्पादन गरिनुपर्ने र त्यहाँबाट कार्यान्वयन हुन सक्ने क्रियाकलापहरूमा प्रदेशले सोझै योजना कार्यान्वयन गर्ने परिपाटिलाई घटाउँदै स्थानीय तहको क्षमता वृद्धिमा जोड दिनु पर्ने ।

प्रदेश सरकारले स्थानीय तह मार्फत बजेट र योजना कार्यान्वयन गराउँदा प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम (पिएलजिएसपि) को नवप्रवर्तन साझेदारी कोष कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७८ को ढाँचा अवलम्बन गरी स्थानीय तहबाट प्रस्ताव लिई उपयुक्तताको मूल्याङ्कन गरेर सोही ढाँचामा कार्यान्वयन गराउने नीति लिनुपर्ने ।

प्रदेश सरकारले आफै सञ्चालन गर्ने विकास परियोजनाहरूको सहज कार्यान्वयनको लागि एकीकृत प्राविधिक सेवा प्रदान गर्न सक्ने क्षमता सहित हरेक जिल्लामा पूर्वाधार विकास कार्यालय स्थापना गर्ने ।

४२. भिन्न प्रकृतिका योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा कामको प्रकृति अनुरूप विषयगत जिम्मेवारी प्राप्त निकाय मार्फत कार्यान्वयन गराउनु पर्ने । दिगो आर्थिक वृद्धिमा योगदान दिने तथा उत्पादन अभिवृद्धि गर्ने खालका उद्योगहरूलाई प्रदेश सरकारले विशेष प्राथमिकता साथ लागू गर्नु पर्ने ।

४३. प्रदेशका धार्मिक सांस्कृतिक सम्पदा एवं धरोहरहरूको मौलिक, परम्परागत र पुरातात्विक ढंगबाट संरक्षण गरी पर्यटनको दिगो विकास गर्ने ।

४४. प्रदेश सरकारबाट विगतमा भएका डीपीआर तयारी जस्ता परामर्श सेवालाई व्यवस्थित गर्न कार्यविधि तथा नर्स तयार गरी स्वार्थ जोडिएको विषयमा कसैले परामर्श दिन नपाउने प्रबन्ध गरिनु पर्दछ । हालसम्म भएका डीपीआर तयारीका कामहरूको विवरण, तिनमा भएको खर्च तथा ती डीपीआरहरूको सफ्टकपी र हार्डकपी संग्रह गरी राख्ने तथा सार्वजनिक गरिनु पर्दछ । डिपिआरहरूको गुणस्तरीयतामा विशेष रूपले ध्यान दिने ।
४५. बजेट तर्जुमा गर्दा सम्बन्धित निकायको कार्यक्षेत्र बाहिरका आयोजना तथा कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने परिपाटीलाई पूर्णरूपमा निषेध गर्ने ।
४६. योजना कार्यान्वयन फिल्डस्तरीय कार्यालय मार्फत, परियोजना मोडेल वा स्थानीय तहसँग सहकार्य गरी गराउनु पर्ने । मन्त्रालयहरूले क्षेत्रगत नीति र कार्ययोजना तयार गरी सोही बमोजिम वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्ने ।
४७. सङ्घीयता कार्यान्वयन अध्ययन तथा अनुगमन संसदीय विशेष समिति, २०७९ को सुझाव बमोजिम प्रदेश सरकारबाट ५० लाख भन्दा साना बजेटका र वितरणमुखी योजनाहरूमा हुने बजेट विनियोजन तथा खर्च तत्काल नियन्त्रण गर्नु पर्ने ।
४८. प्रदेश नीति तथा योजना आयोगबाट तयार भएको परियोजना बैंकमा निर्दिष्ट आयोजनाहरूलाई प्राथमिकतामा राखी वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने, परियोजना बैंकको अवधारणालाई संस्थागत गर्दै निरन्तरता दिने ।
४९. आयोजनामा भएको खर्च र सो बाट प्राप्त उपलब्धि सम्बन्धी विवरण पारदर्शी बनाउने ।
५०. बजेट कार्यक्रम कार्यान्वयनको मध्यकालीन खर्चको संरचना र अनुगमनलाई संस्थागत गरी प्रभावकारी रूपमा लागू गर्ने ।
५१. अनावश्यक खर्च कटौती गर्ने, चालु खर्चमा मितव्ययिता अपनाउने र दीगो विकासमा टेवा पुग्ने ठूला तथा बहुवर्षिय आयोजनाहरूमा पूँजीगत खर्च बढाउने नीति लिइनु पर्ने ।
५२. आर्थिक वर्षको अन्तिम समयमा खर्च गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्ने । समयमै पेश भएका भुक्तानीका फायलहरूमा उचित समयमै निर्णय नगरी आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म रोकी राख्ने र भुक्तानी हुन नसक्ने परिस्थिति सिर्जना गर्ने पदाधिकारीलाई कानून बमोजिम कारबाही गर्ने ।
५३. प्रदेश सरकार मातहत जुनसुकै निकायबाट हुने विकास निर्माण वा सेवा प्रवाह सम्बन्धी कार्यको अवस्था र प्रगति बारेमा सम्बन्धित लेखा उत्तरदायी अधिकृतले निरन्तर सूचना लिने, अनुगमन गर्ने र समस्या समाधानमा सहजीकरण गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्ने ।
५४. तोकिएको विधि प्रक्रिया र आर्थिक अनुशासनको परिधिभित्र रही नतिजा उन्मुख दृष्टिकोणका साथ कार्य सम्पादन गर्ने । अन्तिम लेखापरीक्षणबाट देखिएका बेरजु फछ्यौटलाई प्राथमिकतामा राख्ने र सोका लागि सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउने । हरेक वर्ष भदौ र फागुन महिनामा “बेरजु फछ्यौट अभियान” सञ्चालन गर्ने ।

५५. प्रदेश सरकारबाट सार्वजनिक निर्माणतर्फ ठोस र पक्की संरचनामा मात्र बजेट विनियोजन गर्ने । माटो, ग्राभेल र मर्मत सम्भार प्रकृतिका कार्यको लागि सम्बन्धित स्थानीय तहबाटै कार्यान्वयन हुने गरी बजेट विनियोजन गर्ने ।
५६. आयोजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक पद्धतिको पूर्ण परिपालना गरी आयोजना कार्यान्वयन पूर्व कार्यान्वयन क्षमता विश्लेषण गरिनु पर्दछ । निर्माण सम्बन्धी आयोजना स्वीकृत गर्दा जग्गा प्राप्ति तथा वातावरणीय अध्ययन कार्यान्वयन सम्बन्धी प्रक्रिया पूरा हुनुपर्ने व्यवस्थालाई अनिवार्य बनाउने ।
५७. सरकारी स्वामित्वका सम्पत्तिको मस्यौट गर्न वा तालतलैया, खोलानाला, पोखरी, वनजङ्गल, मठ मन्दिर, गुठी, सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गा समेतको सम्पत्ति कसैले गैरकानुनी रूपमा दर्ता एवं उपयोग गर्न नपाउने गरी संरक्षणको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
५८. मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय लगायत सबै मन्त्रालयहरूले मूलतः नीतिगत विषय, अनुगमन, समन्वय र सहजीकरणको काममा संलग्न रहनु पर्ने । सम्बन्धित मन्त्रालयबाट विकास परियोजनाहरूको सम्बन्धमा सहभागितामूलक ढंगबाट अनुगमन मूल्याङ्कनको कार्य नियमित रूपमा गरिनुपर्ने । अनुगमनको क्रममा देखापरेका समस्याहरूको निराकरणको लागि तत्कालै ध्यान दिने परिपाटिको विकास गरिनु पर्ने । दण्ड र पुरस्कारको नीति प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने ।
५९. समय समयमा प्रदेश विकास समस्या समाधान समिति (पिड्याक) को बैठक आयोजना गरी विकास योजनाको प्रगति तथा समस्या समाधानका उपाय बारेमा छलफल गर्नु पर्ने ।

८.२.३ सुशासन प्रवर्द्धनका लागि गर्नुपर्ने सुधारहरू

६०. संघीय सरकार तथा स्थानीय तहहरूसँग निरन्तर सम्पर्क, सम्वाद र सहकार्य गरी प्रभावकारी समन्वयको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने । स्थानीय तहहरूको कार्य फछ्यौटमा परिरहेको समस्या समाधानमा मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयले सहजकर्ताको रूपमा सक्रियता बढाउनु पर्ने ।
६१. नव प्रवर्तनीय साझेदारी कोष कार्यान्वयन निर्देशिकाको ढाँचामा छुट्टै प्रादेशिक कोष खडा गरी सूचाङ्कमा पछि परेका स्थानीय तहहरूको क्षमता अभिवृद्धिको लागि साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने ।
६२. मन्त्रालय तथा मातहत निकायहरूबाट सम्पादन भैरहेका सबै कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरूको बारेमा मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरी आवश्यकता बमोजिम कार्यक्रम परिमार्जन वा संशोधन गर्ने, सुधारका उपायहरू सुझाउने वा गम्भीर त्रुटि पाइएमा दण्डित गर्ने प्रक्रिया अघि बढाउने कार्यलाई तदारुकता दिनुपर्ने ।

६३. जिल्लामा कार्यरत प्रदेश सरकार मातहतका निकाय वा कार्यालयहरूबाट भैरहेका कामहरूको बारेमा जिल्लास्तरमा नै समय समयमा छलफल तथा अन्तरक्रियाहरू गरी सरोकारवालाहरूको राय सुझाव लिने र पारदर्शी रूपमा काम गर्ने वातावरण तयार गर्नुपर्ने । जिल्ला समन्वय समिति, प्रमुख जिल्ला अधिकारी एवं सरोकारवालाहरूलाई समेत आमन्त्रण गरी जिल्लामा भैरहेका काम कारबाहीहरूको बारेमा छलफल गर्ने र सुझाव लिने तथा समन्वय र सहकार्य बढाउनु पर्ने ।
६४. समय समयमा मन्त्री तथा सचिवहरूको संयुक्त बैठक आयोजना गरी मन्त्रालयगत समस्याहरू र समाधानका उपाय बारे अन्तरक्रिया, छलफल तथा अनुभव आदान प्रदानको प्रक्रिया अघि बढाउने ।
६५. प्रदेश सरकारका मन्त्रालयहरू र अन्य निकाय समेतको वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन गरी प्राप्त नतीजाको आधारमा कार्यक्रम वा परियोजना सञ्चालनको जिम्मेवारी दिने परिपाटीको विकास गर्ने ।

८.२.४ अन्य सुझावहरू

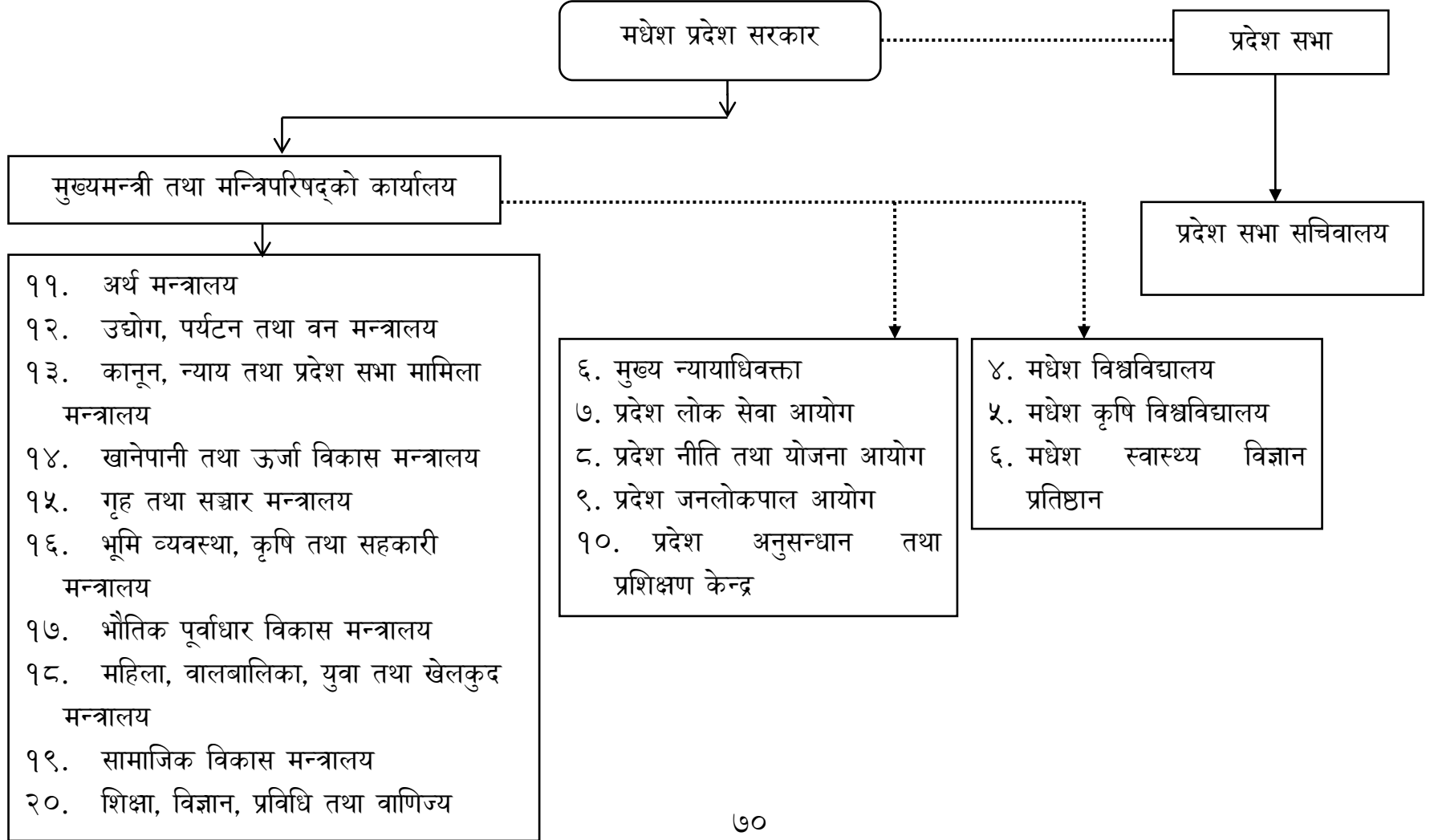
६६. भ्रष्टाचार विरुद्धको शून्य सहनशीलताको नीति कार्यान्वयन गर्न सार्वजनिक ओहदामा रहेका राजनीतिक पदाधिकारी र राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरूको आचरणलाई व्यवस्थित गर्न आचारसंहिता बनाई तत्काल लागू गरिनु पर्दछ ।
६७. सार्वजनिक जवाफदेहिता वहन नगरी राज्यकोष र सार्वजनिक सम्पत्तिको दुरुपयोग गर्ने वा जिम्मेवारीबाट विमुख हुनेलाई त्यसबाट परेको क्षति व्यक्तिगत रूपमा व्यहोर्नु पर्ने कानुनी व्यवस्था गरिनु पर्दछ ।
६८. प्रदेश सरकारको सार्वजनिक कोषबाट दिइने आर्थिक सहायता, चन्दा, पुरस्कार आदिको औचित्य सहित उपयोगितालाई अझ पारदर्शी बनाउन त्यस्तो सहायता पाउनेको विवरण सुचना पाटी तथा वेबसाईट मार्फत सार्वजनिक गरिनु पर्दछ ।
६९. प्रदेश सरकारको खर्च मापदण्डको पूर्ण पालना गरी गराई पदाधिकारी एवं कर्मचारीहरूबाट सवारी साधन, इन्धन, मर्मत आदि जस्ता शिर्षकमा हुने गरेका मापदण्ड विपरीतका खर्च नियन्त्रण गर्ने ।
७०. ठूलो आर्थिक व्ययभार पर्ने र लामो अवधिसम्म सञ्चालन मर्मतमा खर्च भइरहने हुनाले अत्यावश्यक अवस्थामा बाहेक नयाँ सवारी साधन खरीद नगर्ने ।
७१. सरकारी निकायमा रहेका सवारी साधन, कम्प्युटर, उपकरण एवं फर्निचर लगायतका खर्च भएर नजाने जिन्सी मालसामान पर्याप्त हुँदाहुँदै पनि नयाँ खरिद गर्ने प्रवृत्तिलाई नियन्त्रण गरिनु पर्दछ । मर्मत हुन सक्ने मालसामान मर्मत सम्भार गरी उपयोगमा ल्याउनु पर्दछ । मर्मत हुन नसक्ने मालसामान लिलाम बिक्री गर्नु पर्ने व्यवस्थालाई अनिवार्य रूपमा लागू गरिनु पर्दछ ।

७२. स्थानीय तहको सेवा प्रवाह एवं सेवा सञ्चालनको लागि प्रदेशबाट जारी गरिनु पर्ने कानून तर्जुमालाई उच्च प्राथमिकता दिई प्रदेशले आफ्नो दायित्व पूरा गर्नु पर्दछ ।
७३. कर्मचारीहरूको उत्पादकत्व अभिवृद्धिका लागि भयमुक्त कार्यवातावरण प्रदान गर्न कार्यस्थलमा सुरक्षा प्रत्याभूति गरिनु पर्दछ ।
७४. प्रदेशभित्र क्रियाशील गैर सरकारी संघ संस्थाका काम कारबाहीलाई नियमन गर्दै वैदेशिक सहायतालाई प्रदेशको आवश्यकतामा केन्द्रित गर्ने गरी मापदण्ड तयारी र सो को प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनु पर्दछ ।
७५. जनताका आधारभूत सरोकारका विषयका रूपमा रहेका शिक्षा, स्वास्थ्य, बजार अनुगमन र व्यवस्थापन, सार्वजनिक सेवाप्रवाह, वातावरण संरक्षण, चुरे विनासको रोकथाम, क्रसर उद्योग लगायत वातावरणमा असर पार्ने अन्य उद्योग र प्राकृतिक सम्पदाको अनुचित दोहन जस्ता विषयलाई नियमन गरिनु पर्दछ ।
७६. मधेश प्रदेशमा वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्न कूल भूभागको निश्चित प्रतिशत वन र हरियाली क्षेत्र कायम राख्ने नीति लिई प्रदेश सरकारबाट प्रतिबद्धताका साथ काम गरिनु पर्दछ ।
७७. संविधान बमोजिम प्रदेश सरकारलाई प्राप्त अधिकार र जिम्मेवारीहरूको आधारमा प्रदेशबाट सम्पादन गरिनुपर्ने तर हाल पहल नभएका विषयहरूको बारेमा अध्ययन गरी छुटिरहेका विषयका सन्दर्भमा चाल्नु पर्ने नीतिगत, संरचनागत र प्रक्रियागत उपायहरूको बारेमा विज्ञहरूबाट अध्ययन गराइ सुझाव लिई थप कार्यान्वयन गराईनु पर्दछ ।

अनुसूचीहरु

अनुसूची १

मधेश प्रदेश सरकारको सांगठनिक संरचना

अनुसूची २

माननीय मुख्यमन्त्रीज्यूबाट प्रदेश सरकारका मन्त्री तथा सचिवहरुलाई भएको निर्देशन

मध्य प्रदेश सरकारबाट हुने सेवाप्रवाह र बिकास निर्माण सम्बन्धी कार्यलाई नागरिकमैत्री, प्रभावकारी र व्यवस्थित तुल्याई सुशासनको प्रत्याभूति दिन माननीय मुख्यमन्त्री श्री सरोज कुमार यादवज्यूबाट मिति २०७९।१०।२२ मा मन्त्री तथा सचिवहरुको संयुक्त बैठकमा दिनुभएको निर्देशन :

क. मा. मन्त्रीहरुका लागि निर्देशन

१. सबै मा. मन्त्रीहरुले नियमित रूपमा मन्त्रालयमा उपस्थित भई मन्त्रालय तथा मातहत निकायबाट भैरहेका कामहरु, विद्यमान समस्याहरु र समस्या समाधानका उपाय समेतको बारेमा सचिव तथा अन्य सम्बद्ध पदाधिकारीबाट जानकारी तथा सूचनाहरु लिई कार्यसम्पादन गर्ने गराउने ।
२. मा. मन्त्रीले मन्त्रालयगत समस्या समाधानको लागि आवश्यक समन्वय गर्ने, निर्देशन दिने वा नीतिगत तथा अन्य निर्णय गर्नुपर्ने देखिएमा सो समेत गर्ने । कानूनी वा नीतिगत रूपमा जटिलता उत्पन्न भएमा, अन्य मन्त्रालय वा निकायको सरोकार जोडिएको विषय भएमा वा मन्त्रिपरिषदमा प्रस्ताव पेश गर्नुपर्ने विषय भए समयमै प्रस्ताव तयार गर्न लगाई पेश गराउने ।
३. मा. मन्त्रीहरुले कार्यसम्पादनको सिलसिलामा कुनै निर्णय गर्दा वा निर्देशन दिँदा संघीयताको मर्म र भावना बमोजिम सर्वसाधारण जनताको बृहत्तर हित र विद्यमान नीति तथा सो सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थालाई ध्यान दिने ।
४. मा. मन्त्रीहरुले सवारी साधन, ईन्धन, आवास तथा सचिवालय ब्यवस्थापन जस्ता सुविधा उपयोग गर्दा प्रदेश कानूनले तोकेको मापदण्डभित्र बसेर गर्ने । मुख्यमन्त्री र मन्त्रीहरुको पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन २०७५ बमोजिम मुख्यमन्त्रीले दुईवटा गाडी र मासिक प्रति गाडी ३०० लीटर ईन्धन, मन्त्रीले एउटा गाडी र मासिक २५० लीटर ईन्धन तथा राज्यमन्त्रीले एउटा गाडी र मासिक २२५ लीटर ईन्धन सुविधा पाउने ब्यवस्था रहेको हुँदा सबैले सो को सीमाभित्र रहेर सुविधा उपयोग गर्ने । तर तोकिएको सरकारी कामको लागि भ्रमण गर्दाको हकमा कार्यक्रम खर्चबाट अलग ब्यवस्था गर्न सकिनेछ । यस्तो खर्च कार्यक्रम आयोजना गर्ने निकायबाट मितव्ययीतापूर्वक गर्ने ।
५. मा. मन्त्रीहरुले अनुगमन वा अन्य सरकारी कामको लागि जनकपुर बाहिर वा प्रदेशभित्र जानुपर्दा मुख्यमन्त्रीलाई जानकारी गराउने । प्रदेश बाहिर भ्रमण गर्नु पर्ने अवस्था भएमा मुख्यमन्त्रीबाट भ्रमण स्वीकृत गराइ मात्र भ्रमण गर्ने । प्रदेश बाहिर भ्रमण गर्नु पर्दा मन्त्रीको साथमा जाने बढीमा ३ जना सम्मको नियमानुसारको भ्रमण खर्च दावी गर्ने ।
६. मा. मन्त्रीले कार्यसम्पादन गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम एवम् प्रदेश जनलोकपाल ऐन, २०७७ को दफा ८ बमोजिम गर्ने । यस सम्बन्धमा कुनै दुविधा उत्पन्न भएमा मन्त्रीले मुख्यमन्त्रीसंग परामर्श गरी कार्य फर्छ्यौट गर्ने ।

७. सचिवालयका लागि तोकिएका कर्मचारीहरू नियमित रूपमा सचिवालयमा उपस्थित हुने, हाजिरी गर्ने र सचिवालयको लागि निर्धारित कार्य फर्छ्यौटका अलावा आफुसंग सम्बन्धित कार्यका सिलसिलामा आउने सेवाग्राहीको ब्यवस्थापनको कार्य सचिवालय मार्फत गराउने ।

ख. सचिवहरूका लागि निर्देशन

८. प्रमुख सचिवले कार्यसम्पादन गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम एवम् प्रदेश जनलोकपाल ऐन २०७७ को दफा ९ बमोजिम र सचिवले सोही ऐनको दफा १० बमोजिम कार्यफर्छ्यौट गर्ने ।
९. प्रमुख सचिव वा सचिवले कार्यसम्पादनको सिलसिलामा कुनै निर्णय गर्दा वा निर्देशन दिँदा संघीयताको मर्म र भावना बमोजिम सर्वसाधारण जनताको बृहत्तर हित र विद्यमान नीति तथा सो सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थालाई ध्यान दिने ।
१०. सचिवले आफ्नो जिम्मेवारीको कार्य सम्पादन नगरी आलटाल गर्नु वा जिम्मेवारी पन्छाउनु हुँदैन । सचिवले आफूलाई प्राप्त जिम्मेवारी बमोजिम कार्य गरे नगरेको बारेमा प्रमुख सचिवले अनुगमन गरी उचित निर्देशन दिने ।
११. सचिवले सवारी साधन, ईन्धन, आवास तथा सचिवालय ब्यवस्थापन जस्ता सुविधा उपयोग गर्दा प्रदेश खर्च मापदण्ड निर्देशिका २०७७ को अनुसूची ४ मा तोकिए बमोजिम प्रमुख सचिवले गाडी १ र मासिक १५० लीटर ईन्धन तथा सचिवले गाडी १ र मासिक १०० लीटर ईन्धनमा नबढाई उपयोग गर्ने। अनुगमन वा अन्य तोकिएको सरकारी कार्य प्रयोजनका लागि भ्रमण गर्दाको हकमा कार्यक्रम खर्चबाट अलग ब्यवस्था गर्न सकिने ।
१२. सबै सचिवहरूले यथाशक्य बेरुजु नहुने गरी बजेट कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गराउने । हाल कायम रहेको बेरुजु फर्छ्यौटलाई उच्च प्राथमिकता दिई काम गर्ने । आगामी फागुन महिनालाई बेरुजु फर्छ्यौट महिनाको रूपमा विशेष प्राथमिकता दिई कार्य गर्ने ।

ग. अन्य निर्देशनहरू

१३. सबै मन्त्रालय तथा निकायहरूले आफ्नो तथा मातहतका कार्यालयबाट भएगरेका विकास निर्माण र सेवा प्रवाह सम्बन्धी कार्यहरूको प्रभावकारी अनुगमन गरी मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रपरिषदको कार्यालयमा त्रैमासिक प्रतिवेदन पेश गर्ने ।
१४. पुँजिगत शिर्षकबाट उत्पादनमूलक तथा प्रदेशको दिगो आर्थिक बृद्धिमा टेवा पुर्याउने ठूला तथा बहुवर्षिय आयोजनाहरूको कार्यान्वयनमा विशेष जोड दिने । अनुत्पादक तथा चालु प्रकृतिका खर्चमा यथाशक्य कटौति गरी खर्चमा मितब्ययिता अपनाउने ।
१५. मधेश भवनभित्रको परिसरमा रहेका भौतिक संरचनाहरूको संरक्षण, मर्मत सम्भार, सरसफाई तथा परिसरको सौन्दर्यीकरणको लागि भौतिक पूर्वाधार मन्त्रालयले भवन कार्यालय धनुषा मार्फत ब्यवस्थापन गर्ने गराउने ।

१६. नागरिक मैत्री सेवा एवं सूचना प्राप्त गर्ने नागरिकको मौलिक हक कार्यान्वयनका लागि सम्पूर्ण मन्त्रालय, निकाय र मातहत कार्यालयबाट नागरिक बडापत्र, गुनासो पेटिका, सोधपुछ कक्ष, सूचना डेस्क आदि ब्यवस्थापन गर्ने । आ आफ्नो निकायमा सूचना अधिकारी तोकौ वेबसाइट अध्यावधिक गरी सूचना प्रवाह को कार्य प्रभावकारी तुल्याउने ।
१७. प्रदेश सरकारले लिएको भ्रष्टाचार विरुद्धको शुन्य सहनशीलता को नीतिलाई सफलीभुत पार्न सबै पदाधिकारी तथा राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरुले कानून बमोजिम तोकिएको जिम्मेवारी उच्चतम ईमानदारिता एवं निष्ठाका साथ निर्वाह गर्ने ।
१८. सबै मन्त्रालय, निकाय र मातहत कार्यालयहरुले आवश्यक बैठकहरु संचालन गर्दा सकेसम्म छिटो छरितो रुपमा सम्पन्न गर्ने ।
१९. मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयका सचिबको संयोजकत्वमा एक उच्चस्तरीय अनुगमन समिति गठन गरी अनुगमन गर्ने ।

अनुसूची ३

मधेश प्रदेश सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरूको आचारसंहिता सम्बन्धी मापदण्ड, २०७९

मधेश प्रदेश सरकार

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

२०७९ माघ

प्रस्तावना

प्रदेश निजामती सेवा ऐन, २०७७ ले निजामती प्रशासनलाई व्यावसायिक, मर्यादित र प्रभावकारी बनाउन निजामती सेवालार्ई सक्षम, सुदृढ, सेवामूलक र उत्तरदायी बनाउने लक्ष्य राखेको छ । निजामती कर्मचारीको व्यवहार, कार्यशैली र आचरणलाई हेरेर नागरिकले सरकारप्रतिको दृष्टिकोण बनाउने गर्दछन् । सेवाप्रवाह तथा विकास निर्माणका माध्यमबाट कर्मचारीहरूले सरकारको नीति तथा कार्यक्रम जनतासम्म पुऱ्याई सरकार र नागरिकको सम्बन्ध सुमधुर बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछन् । राष्ट्र सेवक कर्मचारीहरूको आचरणले सरकारको मुहार प्रतिविम्बित गर्ने हुनाले कर्मचारीहरूलाई सेवाग्राहीप्रति उत्तरदायी, कर्तव्यप्रति वफादार र सेवाप्रति समर्पित गराई मधेश प्रदेश सरकारको विकास निर्माण र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी तुल्याउने र सुशासन कायम गराउने लक्ष्य प्राप्तिसमा सहयोग पुऱ्याउन प्रदेश निजामती सेवा ऐन, २०७७ को दफा १२७ को प्रावधान बमोजिम यो मापदण्ड जारी गरिएको छ ।

परिच्छेद — १ प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१.१. यो मापदण्डको नाम “मधेश प्रदेश सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरूको आचारसंहिता सम्बन्धी मापदण्ड, २०७९” (यसपछि आचारसंहिता भनिने) रहेको छ ।

१.२. यो मापदण्ड मधेश प्रदेश सरकारबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस आचारसंहितामा —

२.१ “मन्त्रालय” भन्नाले मधेश प्रदेश सरकार मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र अन्य सबै मन्त्रालयहरूलाई जनाउनेछ ।

२.२ “परिवार” भन्नाले कर्मचारीसँग बस्ने तथा निज आफैले पालन पोषण गर्नु पर्ने पति, पत्नी, छोरा, अविवाहिता छोरी, धर्मपुत्र, अविवाहिता धर्मपुत्री, बाबु, आमा वा सौतेनी आमा सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले पुरुष र अविवाहिता महिला कर्मचारीको हकमा निजको बाजे, बज्यै तथा विवाहिता महिला कर्मचारीको हकमा निजको सासु, ससुरा समेतलाई जनाउँछ ।

२.३ “कर्मचारी” भन्नाले मधेश प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूमा कार्यरत सबै कर्मचारीलाई सम्झनु पर्दछ ।

३. आचारसंहिता लागू हुने

यो आचारसंहिता मधेश प्रदेश सरकार मातहतका सबै मन्त्रालय, विभाग, निर्देशनालय, आयोग, निकाय, आयोजना-परियोजना वा इकाईमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूमा समान रूपमा लागू हुनेछ । तर, मन्त्रालय वा अन्तर्गत सेवा करारमा कार्यरत संस्था र विशेषज्ञ वा सल्लाहकारको हकमा करार सम्झौतामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद — २ आचारसंहिता

४. लोकतान्त्रिक मूल्य-मान्यताको सम्बर्धन

४.१. कर्मचारीहरूले आफ्नो व्यवहारद्वारा लोकतान्त्रिक प्रक्रियाहरूलाई सुदृढ पार्ने सङ्घीयता एवं लोकतन्त्रप्रति आम जनताको विश्वास बढाउन संविधानको मर्म र नागरिकका मौलिक हकको आदर गर्नुपर्दछ ।

४.२ नागरिकका गुनासोहरूप्रति सधैं सम्वेदनशील रहनु पर्दछ ।

४.३. मधेश प्रदेश सरकारको लक्ष्य, उद्देश्य, नीति, कार्यक्रम, क्रियाकलाप, मूल्य र मान्यताप्रति सदैव समर्पित भईरहनु पर्दछ ।

४.४. कर्मचारीहरूले आफ्ना सहयोगीहरूको हकहितको समेत ख्याल राखी परस्परमा सम्मानजनक व्यवहार गर्दै आफ्नो काम गर्दा एकअर्काको पेशागत र मानवीय मर्यादा बढाउने गरी गर्नुपर्दछ ।

४.५. जाति, लिङ्ग, पेशा, धर्म र स्थान विशेषका आधारमा कुनै भेदभाव वा पूर्वाग्रह नराखी निष्पक्षतापूर्वक आफ्नो पदीय दायित्व पूरा गर्नुपर्दछ ।

४.६. न्यायालय, न्यायालयको फैसला, आदेश वा निर्देशनको पालना र संवैधानिक अंगको सम्मान गर्नुपर्दछ । आफ्नो तालुक निकायको लिखित निर्देशन अनिवार्य पालना गर्नुपर्दछ ।

४.७. निष्पक्ष, मर्यादापूर्ण, विश्वसनीय आचरण र व्यवहारद्वारा सरकार, प्रतिपक्ष र जनसाधारणको समेत मन जित्रे प्रयत्न गर्नुका साथै राजनीतिक तटस्थताको नीति अवलम्बन गर्नुपर्दछ ।

४.८ प्रत्येक कर्मचारीले सेवाप्रवाह वा निर्णयका सन्दर्भमा सेवाग्राही वा सरोकारवालालाई आफ्नो धारणा प्रस्तुत गर्न पूर्ण अवसर प्रदान गर्नेछ ।

४.९ आफ्नो कर्तव्य पालनाका सन्दर्भमा प्रत्येक कर्मचारीले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार तथा मानवीय कानूनको पालना, संवर्द्धन र रक्षा गर्नेछन् ।

४.१० कुनै पनि व्यक्तिलाई निजको विचार, अभिव्यक्ति दिने शैली, सुझाव, धार्मिक वा यस्तै अन्य लगावको आधारमा फरक व्यवहार गरिने छैन ।

५. प्रशासनिक मूल्य मान्यताको पालना

५.१. कार्यालयमा काम कारवाही गर्दा वा आफ्नो पदीय कर्तव्य निर्वाह गर्दा बाह्य वा आन्तरिक कुनै पनि क्षेत्रबाट कुनै पनि कारणले प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा पर्न आउने प्रभाव, प्रलोभन, दबाव, भनसुन, आग्रह आदिबाट प्रेरित वा प्रभावित नभई कानूनको सही रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

५.२. आफ्नो पदलाई तोकिएको कार्यविवरण बमोजिमको कार्य निष्पक्ष, स्वतन्त्र र कानूनसंगत ढंगले सम्पादन गर्नुपर्दछ ।

५.३. कुनै पनि प्रकारको मोलाहीजा, पक्षपात वा पूर्वाग्रह नराखी राष्ट्र र जनताको बृहत्तर हितलाई प्राथमिकता दिई आफ्नो पदीय कर्तव्यको पालना गर्नुपर्दछ ।

५.४. पूर्व स्वीकृति नलिई विदा नबस्ने, तोकिएको समयमा कार्यालयमा आउने र तोकिएको समयावधिभर कार्यालयमा रही अनुशासित भई कामको उद्देश्यलाई ध्यानमा राखी इमान्दारी, तत्परता, दक्षता एवं सक्रियताका साथ काम गर्नुपर्दछ । साथै आवश्यकता पर्दा सार्वजनिक विदा वा कार्यालय समय अघि/पछिको समयमा पनि उपस्थित रही तोकिएको कार्य सम्पादन गर्न सदैव तत्पर रहनु पर्दछ ।

५.५. पदीय प्रतिष्ठाको हैसियतले वा कर्तव्य पालनाको सिलसिलामा आफूलाई प्राप्त सूचना आफ्नो वा अरुको निजी लाभ वा स्वार्थको निमित्त उपयोग गर्न हुँदैन ।

५.६. सेवा सम्बन्धी कानूनद्वारा तोकिएको आचरण सम्बन्धी व्यवस्थाहरुको पूर्ण रूपमा पालना गर्नुपर्दछ ।

५.७. आफ्नो मातहतका कर्मचारीहरूलाई कानून विपरीत र जबरजस्ती निजी काममा लगाउनु हुँदैन।

५.८. कार्यालयको प्रतिष्ठा अभिवृद्धि गर्न सामूहिक उत्तरदायित्वको भावनालाई आत्मसात गर्नुपर्दछ।

५.९. कर्मचारीले गोप्य राख्नुपर्ने फायल, चिठी पत्र, सरकारी निर्णय, कागजात, छलफलमा व्यक्त भएका विषयवस्तुहरू, अभिलेख अनाधिकृत रूपमा कसैलाई देखाउन वा सांकेतिक रूपमा प्रकट गर्न वा सार्वजनिक गर्नु हुँदैन।

५.१०. कार्यालयमा भएका छलफल, निर्णयका लागि प्रस्तुत प्रस्तावहरूका सम्बन्धमा कार्य सम्पादनमा बाधा पर्ने गरी अनाधिकृत व्यक्तिलाई जानकारी दिने वा प्रचार प्रसार गर्नु हुँदैन।

५.११. आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कार्यसम्पादन गर्दा हासिल भएका ज्ञान, सीप, सूचना एवं जानकारी प्रचलित कानूनको अधिनमा रही सहकर्मी कर्मचारी समक्ष आदान प्रदान गर्नु पर्नेछ।

५.१२. आन्तरिक वा वैदेशिक अध्ययन, तालिम, सम्मेलन, गोष्ठी, अध्ययन भ्रमण आदिबाट स्वदेश फर्केपछि सो सम्बन्धमा एक हप्ताभित्र मन्त्रालय एवं आफू कार्यरत निकायमा लिखित प्रतिवेदनका साथै हासिल भएका ज्ञान, सीप र अनुभव सहकर्मी कर्मचारी समक्ष अनुभव आदान प्रदान गर्नु पर्नेछ।

५.१३. आफ्नो पद अनुकूलको ज्ञान, सीप हासिल गरी तोकिएको काम प्रभावकारी र दक्षतापूर्वक सम्पादन गर्न सधैं प्रयत्नशील रहनु पर्दछ।

५.१४. कर्मचारीले राजनीतिक दलहरूको पक्ष वा विपक्षमा कुनै टिका—टिप्पणी गर्नुहुँदैन।

५.१५. कार्यालय परिसर र सूचना पाटीमा टाँसिएका आधिकारिक सूचना च्यात्र, केरमेट गर्न, नष्ट गर्नु हुँदैन साथै अनाधिकृत रूपमा पोष्टर पम्पलेट टाँस्न समेत हुँदैन।

५.१६. कर्मचारीले अनुसन्धान, छानबिनमा खटिएको अवस्थामा सत्य तथ्य पत्ता लगाई, सो को प्रष्ट रूपमा किटानी प्रतिवेदन सहितको सुझाव तोकिएको निकायमा पेश गर्नुपर्नेछ साथै छानबिनसँग सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था, विषयहरूमा अवान्छित मिलेमतो गरी छानबिन कार्यलाई प्रभावित पार्ने कार्य गर्न गराउन हुँदैन।

५.१७. कर्मचारीले कार्यालय समयमा तोकिएको पोशाक र परिचय-पत्र अनिवार्य लगाउनु पर्नेछ।

५.१८ कर्मचारीले सेवा अवधिमा आफ्नो स्वार्थका विषयमा कसैमाथि अवाञ्छनीय, बाहिरी वा अनुचित प्रभाव पार्ने वा प्रभाव पार्न खोज्ने कार्य गर्ने छैनन् ।

५.१९ कुनै पनि कर्मचारीले अशिष्ट, अस्वाभाविक, निन्दनीय र निर्दयी प्रकृतिको आचरण गर्ने छैनन् ।

५.२० सबै कर्मचारीले आफ्नो पद र नियुक्तिलाई उच्च सम्मानका साथ लिनु पर्नेछ ।

५.२१ प्रत्येक कर्मचारी अन्य कर्मचारीलाई प्राप्त निर्दिष्ट दायित्व प्रति सचेत रहनेछन् र प्रचलित कानून बमोजिम बाहेक एक अर्काको जिम्मेवारीमा प्रभाव नपर्ने गरी वा अधिकारमा अतिक्रमण नहुने गरी कार्य गर्न सचेत रहनेछन् ।

५.२२ सेवाप्रवाहका सम्बन्धमा सार्वजनिक र व्यक्तिगत सरोकारका विषयमध्ये कुनै एक विषय छनौट गर्नुपर्ने अवस्था आएमा सार्वजनिक सरोकारका विषयहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।

५.२३ जिम्मेवारी निश्चित गरिएको निजामती कर्मचारी जिम्मेवारी हस्तान्तरण पछि मात्र दायित्वबाट मुक्त हुनेछ ।

६. सेवाग्राही प्रतिको व्यवहार

६.१. कार्यालयको कामसँग सम्बन्धित सबैलाई समान र मानवीय व्यवहार गर्दै वृद्ध, अशक्त/अपाङ्गता भएका, असहाय एवं द्वन्द्व पीडितहरूलाई प्राथमिकतामा राखी सेवा प्रदान गर्नु पर्दछ । लैङ्गिक वा अन्य कुनै आधारमा कुनै व्यक्तिउपर विभेदजन्य व्यवहार गर्न हुँदैन ।

६.२. नागरिकहरूको पीरमर्का र असुविधा हटाउन सदैव तत्पर रहनु पर्दछ ।

६.३. आफू बहाल रहेको निकाय र सो अन्तर्गतका कार्यालयको काम कारवाही र कार्यसम्पादन सम्बन्धी कार्यविधिलाई निरन्तर रूपमा सुधार गर्दै सर्वसाधारणलाई छिटो, छरितो र गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न प्रयत्नशील रहनु पर्दछ ।

६.४. कार्यसम्पादनमा ढिलासुस्ती गरी सेवाग्राहीलाई दुःख दिने र काम गरिदिए वापत गैरकानूनी लाभ लिने जस्ता कार्यहरूबाट सदैव अलग रहनु पर्दछ ।

६.५. कुनै सेवा प्रवाह पूरा हुन समय लाग्ने भए सोको लाग्ने अवधि र नहुने भए हुन नसक्नाको कारण सेवाग्राहीलाई तत्काल र स्पष्ट जानकारी गराउनु पर्दछ ।

६.६ अपाङ्गतायुक्त, एड्सबाट प्रभावित व्यक्ति लगायतका सेवाग्राहीलाई मानसिक पीडा, अमर्यादित व्यवहार र हीनताबोध हुने बोलीबचन र व्यवहार गर्नु हुँदैन ।

६.७ कुनै पनि कर्मचारीले जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक वा साँस्कृतिक विषयलाई लिएर कसैलाई पनि भेदभाव गर्नु हुँदैन ।

७. पारदर्शी व्यवहार

७.१. कर्मचारीले आफ्नो कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा, सुविधा आपूर्ति गराउने वा उपलब्ध गराउने सामग्री वा निर्माण कार्य सञ्चालन गराउने भए सोको कारण पुष्ट्याई, सो सम्बन्धी तौरतरिका र निर्णय प्रक्रिया तथा नतिजालाई पारदर्शी बनाउनु पर्दछ ।

७.२. राष्ट्रिय हितको दृष्टिले र कानून बमोजिम गोप्य राख्नुपर्ने विषय बाहेक अन्य विषयमा नागरिकको सुसूचित हुने अधिकारको कदर गर्नु पर्नेछ ।

७.३ सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने, सामग्री आपूर्ति गर्ने, वस्तु वा सेवा खरिद गर्ने वा सबै किसिमका निर्माण कार्य सञ्चालन सम्बन्धी तौरतरिका र त्यसको निर्णय प्रक्रिया पारदर्शी बनाउनु पर्दछ ।

७.४ कर्मचारीले नियमानुसार स्वीकृति लिई परामर्श सेवा सम्बन्धी कार्य गरेकोमा कुन विषयमा र कति परिमाणमा सो कार्य गरेको हो, सोको वार्षिक रूपमा आफ्नो तालुक निकायमा जानकारी गराउनु पर्दछ ।

७.५ सबै कर्मचारी छरितो, पारदर्शी र प्रभावकारी व्यवस्थापनको स्थापना र विकासका लागि प्रतिबद्ध रहनेछन् ।

७.६ कार्यालयबाट सार्वजनिक रूपमा प्रवाह गर्नुपर्ने सूचनाहरू कार्यालय प्रमुख, तोकिएका पदाधिकारी, प्रवक्ता वा सूचना अधिकारी मार्फत मात्र प्रवाह हुनेछन् ।

८. पेशागत मर्यादाको पालना

८.१ पेशागत दक्षता र समर्पण अभिवृद्धि गर्न आफ्नो कार्यक्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयको अध्ययन, तालिमप्रति उत्सुक भई अद्यावधिक ज्ञान र सीपबाट सुसूचित हुनु पर्दछ ।

८.२ आफ्नो उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता पालना गर्न निरन्तर प्रयास गर्नुपर्दछ ।

८.३ अख्तियारवालाको स्वीकृति वेगर विदेशी दाता, संघसंस्थासँग अध्ययन, अनुसन्धान, तालिम, भ्रमणका लागि व्यक्तिगत तवरले कार्य गर्न हुँदैन ।

८.४ कर्मचारीले आफ्नो स्वार्थ बाझिने गरी कुनै व्यापार व्यवसायमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष लगानी वा साझेदारी गर्नु हुँदैन ।

८.५ आफूलाई कर्मचारीको हैसियतले थाहा भएका कार्यालय सम्बन्धी वा सरकारलाई क्षति हानी पुग्ने संवेदनशील सूचनाहरू सम्बन्धित निकाय बाहेक अन्यत्र जानकारी वा प्रचार प्रसार गर्न हुँदैन ।

८.६ प्रदेश सरकार तथा आफू कार्यरत कार्यालयको प्रतिष्ठामाथि आँच पुग्ने गरी जानाजान कुनै प्रकारको टिका-टिप्पणी वा आलोचना, लेख रचना प्रकाशन गर्न वा सार्वजनिक गर्न वा अन्य रूपमा कुनै अभिव्यक्ति दिनु हुँदैन ।

८.७ भ्रमण आदेशमा खटिएकोमा सो सम्बन्धी प्रतिवेदनको एक प्रति सम्बन्धित निकायमा पेश गर्नु पर्दछ ।

८.८ कर्मचारीको हैसियतबाट कार्यालय वा आफ्नो काम सम्बन्धी अनुसन्धानबाट प्राप्त जानकारी/नतिजालाई पछिसम्म उपयोग हुनसक्ने गरी अभिलेखको लागि अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष पेश गर्नुपर्दछ ।

८.९ कर्मचारीहरूले फिल्ड वा प्रयोगशालामा अध्ययन अनुसन्धान गर्दा यथासम्भव बहुउपयोग तथा संरक्षणका उपाय अवलम्बन गर्नु गराउनु पर्नेछ साथै सो क्रममा प्रयोग भईसकेका फोहोरमैला सुरक्षित विसर्जन गर्नु गराउनु पर्दछ ।

८.१० कर्मचारीहरूले नियमानुसार सरुवा भएको ठाउँमा नजाने नियतले पेशागत सङ्गठन, राजनैतिक दलका प्रतिनिधी वा अन्य कुनै व्यक्तिहरूको आडमा व्यवस्थापनलाई दबाव दिने वा प्रभावमा पार्ने कार्य गर्नु हुँदैन ।

८.११ कर्मचारीले कार्यालय बाहेकको समय उपयोग गरी कुनै परामर्श सेवा वा अन्य कुनै काम गरे वापत पाउने रकम बैंक खातामा प्राप्त गर्ने र सोमा हुने करकट्टीमा आफ्नो स्थायी लेखा नम्बर उपलब्ध गराई व्यवस्थित गर्न सहयोग गर्नुपर्ने छ ।

९ आर्थिक अनुशासन र स्वच्छता

९.१. कार्यालयको कामसँग सम्बन्धित कुनै पनि व्यक्ति वा निकायबाट नगद, जिन्सी आदि उपहार ग्रहण गर्न हुँदैन ।

९.२. सार्वजनिक कोषबाट व्यय हुने किसिमको काम गर्दा ऐन, नियम र औचित्य समेत विचार गरी मितव्ययितापूर्वक कार्य गर्नुपर्दछ ।

९.३. सार्वजनिक संस्थालाई कानून बमोजिम तिर्नुपर्ने, फर्छ्यौट गर्नुपर्ने वा बुझाउनुपर्ने रकम, कर, दस्तुर, दण्ड जरिवाना वा महसुल समयमै बुझाउनु पर्दछ ।

९.४. आफू वा आफ्नो परिवारका सदस्यबाट समेत सार्वजनिक कोष र अरु साधनस्रोत लगायत सार्वजनिक सम्पत्तिको दुरुपयोग हुन दिनु हुँदैन ।

९.५. सार्वजनिक सम्पत्ति राजनीतिक दल वा राजनीतिक दलका कुनै पनि कार्यक्रमका लागि प्रयोग गर्न दिनु हुँदैन ।

९.६ सरकारी कार्यसँग सम्बन्धित प्रयोजनमा तथा पदीय हैसियत प्राप्त सुविधा बाहेक वा कर्तव्य पालनामा विचलन आउने गरी सरकारी साधन, सञ्चार उपकरण वा श्रोत अन्य प्रयोजनमा प्रयोग गर्नुहुँदैन ।

१०. सामाजिक तथा साँस्कृतिक मूल्य/मान्यताको संरक्षण

१०.१ बालविवाह, बहुविवाह, छुवाछूत र बोक्सा बोक्सी भनी आरोपित गर्ने जस्ता सामाजिक मूल्य र मान्यता विपरीतका कार्य गर्न हुँदैन ।

१०.२ कुनै पनि किसिमका यौनजन्य दुर्व्यवहारमा संलग्न हुनु हुँदैन ।

१०.३ सार्वजनिक सम्पत्तिको विनाश, वन, वन्यजन्तु एवं वातावरण विनाशमा संलग्न हुनु हुँदैन ।

१०.४ अरुको लागि उदाहरण बन्ने गरी आफ्नो निजी जीवनलाई समेत सादा, सरल र मर्यादित बनाउनु पर्दछ ।

१०.५ कार्यालयप्रति जनविश्वास अभिवृद्धि गर्न आफ्नो व्यावसायिक तथा निजी जीवनमा उच्चस्तरको आचरण प्रदर्शन गरी समाजमा उदाहरणीय रूपमा प्रस्तुत हुने प्रयास गर्नु पर्दछ ।

१०.६ कर्मचारीले सबै धर्म, जात-जाति, भाषा-भेष एवं सामाजिक मूल्य मान्यता प्रति समान सद्भाव राख्नुपर्दछ ।

१०.७ आफ्नो पदीय दायित्व निर्वाह गर्ने सिलसिलामा र समाजको सदस्यको हैसियतमा रहँदा समेत सामाजिक मर्यादा भंग हुने वा शान्ति भंग हुने कार्य गर्नु हुँदैन ।

१०.८ कार्यालय समयमा प्रचलित कानूनबाट निषेधित कुनै पनि पदार्थ तथा मादक पदार्थ, धूम्रपान, सुर्तिजन्य पदार्थ प्रयोग गर्न हुँदैन ।

१०.९ भोजभतेर जस्ता कार्यक्रम आयोजना गर्दा कानून र भएका निर्णयहरूको मर्म अनुरूप गर्नु पर्नेछ ।

११. सार्वजनिक हित र सम्पत्तिको सम्बर्द्धन

११.१ कर्मचारीले सार्वजनिक सम्पत्तिको क्षति, प्राकृतिक वातावरण विनाश, सार्वजनिक हितमा खलल पुग्ने काम कसैले गरेको प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा थाहा पाएमा तुरुन्त त्यस्तो दुराशयपूर्ण कार्यलाई रोक्न वा रोक्न लगाउन आवश्यक प्रयास गर्नु पर्नेछ ।

११.२. कर्मचारीले कुनै व्यक्ति वा समूहले कुनै पनि किसिमको अपराधिक गतिविधि वा अपराधिक क्रियाकलापमा संलग्न रहेको प्रमाण फेला पारेमा यथाशक्य छिटो सम्बन्धित अधिकारी समक्ष त्यसको सूचना दिनु पर्नेछ ।

११.३ आफ्नो कार्यकक्षबाट बाहिर जाँदा कार्यकक्षमा प्रयोग भइरहेका कम्प्युटर, बत्ती, हिटर, एयर कण्डिसनर, पंखा आदि बन्द गरेर मात्र जानु पर्दछ ।

११.४ कार्यालयमा कम्प्युटरमा खेल खेल्ने, संगित बजाउने जस्ता कार्य गर्नु हुँदैन ।

१२. निर्देशनको पालना गर्नुपर्ने

१२.१ कर्मचारीले अनुशासनमा रही आफ्नो पदीय दायित्व र कर्तव्य इमान्दारीतापूर्वक पूरा गर्नुपर्दछ ।

१२.२ सरकारी काम सम्बन्धी कुरामा आफूभन्दा माथिको अधिकृतले दिएको कानून बमोजिमको निर्देशनलाई शीघ्रताका साथ पालना गर्नुपर्दछ ।

१३. कर्मचारीका आचरण विपरीतका कार्य नमानिने

यस आचारसंहितामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि देहायका कार्यलाई कर्मचारीको आचारसंहिता विपरीतका कार्य मानिने छैनन् ।

१३.१ कार्यालयको काम कारवाहीमा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी आफूले विशेषज्ञता हासिल गरेको विषयमा लिखित वा मौखिक परामर्श र प्रवचन दिन तथा अध्ययन, अनुसन्धान र स्वीकृति लिई अध्यापन गर्ने ।

१३.२ कार्यालयको काम कारवाहीमा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी साहित्य, संगीत, कला, संस्कृति, खेलकूद, ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि, मनोरञ्जन सम्बन्धी र पेशागत एवं सामाजिक संस्थाहरूमा सदस्य हुन र त्यस्ता मञ्चहरूमा सहभागी हुने ।

१३.३ प्रदेश सरकारको नीति, उद्देश्य, कार्यक्रम, कामकारवाही एवं गोपनीयतामा प्रतिकूल असर नपर्ने खालका लेख, रचना प्रकाशन गर्ने ।

१३.४ नेपाल सरकार, कानून बमोजिम स्थापित बैंकिङ्ग एवं वित्तीय संस्था तथा सार्वजनिक कम्पनीहरूले सार्वजनिक रूपमा जारी गरेको ऋणपत्र, बचतपत्र, शेयर खरीद विक्री गर्ने वा लाभांश लिने, तर त्यस्तो कार्य कार्यालय समयभित्र र कार्यालयको कम्प्युटर ईन्टरनेट लगायतका सुविधा प्रयोग गरी गर्नु हुँदैन ।

परिच्छेद— ३ विविध

१४. आचारसंहिताको अनुगमन: यस आचारसंहिताको पालना सम्बन्धी अनुगमन देहाय बमोजिमका पदाधिकारीबाट गरिनेछ ।

१४.१ राजपत्राङ्कित विशिष्ट श्रेणीको अधिकारी वा प्रमुख सचिवको हकमा मुख्यमन्त्रीबाट,

१४.२ सचिव तथा अधिकृतस्तर एघारौँ तहसम्मका कर्मचारीहरूको हकमा सम्बन्धित मन्त्री वा सम्बन्धित आयोग निकायको प्रमुखबाट

१४.३ रा.प.द्वितीय श्रेणी वा अधिकृतस्तर दशौँ तहसम्मका कर्मचारीहरूको हकमा मन्त्रालयका सचिव वा निजले तोकेको अधिकृतबाट ।

१४.३ अन्य कर्मचारीको हकमा सम्बन्धित कार्यालय प्रमुखले अनुगमन गरी विभागीय प्रमुख वा मन्त्रालयका सचिव समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

१५. निकासी भए बमोजिम हुने

यो आचारसंहिता पालना सम्बन्धी विषयमा कुनै दुविधा उत्पन्न भएमा कर्मचारीहरूले कार्यालय प्रमुख समक्ष, कार्यालय प्रमुखले मन्त्रालयका सचिव समक्ष र सचिवले मन्त्री समक्ष परामर्श गरी निकासी भए बमोजिम हुनेछ ।

१६. प्रचलित कानून बमोजिम हुने

(क) यो आचारसंहितामा लेखिएका कुनै कुरा निजामती सेवा ऐन, २०४९, निजामती सेवा नियमावली, २०५०, प्रदेश निजामती सेवा ऐन, २०७७, प्रदेश निजामती सेवा नियमावली, २०७९ तथा अन्य प्रचलित कानूनसँग बाझिएमा सो बाझिएको हदसम्म प्रचलित कानूनमा लेखिएको कुरा नै मान्य हुनेछ ।

(ख) प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयबाट जारी भएको सार्वजनिक पद धारण गरेका राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरूको आचारसंहिता, २०६८ समेत पालना गर्नु सबै राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरूको दायित्व हुनेछ ।

१७. मूल्याङ्कनका आधार सम्बन्धी व्यवस्था

यस आचार संहिताको पालना वा उलङ्घन हरेक कर्मचारीको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनको आधार हुनेछ ।

१८. आचारसंहितामा थपघट हुने

प्रदेश सरकारबाट यस आचारसंहितामा थपघट र समय सापेक्ष सुधार गर्दै लगिने छ ।

अनुसूची ४

मधेश प्रदेश सरकारबाट सुशासन प्रवर्द्धनका लागि सुझाव पेश गर्न उच्चस्तरीय समिति गठन भएको पत्र

मधेश प्रदेश सरकार
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
जनकपुरधाम, नेपाल

फोन नं. ०४१-५२३१३३
५२५३३८
५२५७३३

पत्र संख्या: २०७९/०८०

चलानी नं. : २३

मिति : २०७९।०९।२९

श्री सचिव,
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
मधेश प्रदेश, जनकपुरधाम ।

मधेश प्रदेश सरकार प्र.मं.प.बै.सं.१९।०७९ मिति २०७९।०९।२९ को बैठकले देहाय बमोजिम निर्णय गरेकाले सो बमोजिम कार्यान्वयन हुन प्रदेश सरकार (कार्य सम्पादन) नियमावली २०७४ को नियम २३(१) बमोजिम अनुरोध गरेको छु ।

प्रदेश सरकारको निर्णय

१. मधेश प्रदेश सरकार मातहत स्थापित विभिन्न आयोग, प्राधिकरण, समिति, विभाग, निर्देशनालय तथा कार्यालयहरूको कार्यप्रकृति, कार्यवोझ, प्रदेश सरकारको कार्यजिम्मेवारी र उपलब्धी समेतका आधारमा विद्यमान संगठन संरचना र कानूनी व्यवस्थाहरूको अध्ययन गरी प्रदेश सरकारले प्रवाह गर्ने सेवा र विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यलाई छिटोछरितो, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउदै सुशासन प्रवर्द्धन गर्न मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा सुझाव प्रतिवेदन पेश गर्ने गरी प्रदेश सचिव श्री नूरहरि खतिवडाको संयोजकत्वमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू रहने गरी एक उच्चस्तरीय समिति गठन गर्ने ।

सचिव, अर्थ मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय	-	सदस्य
सचिव, गृह तथा सञ्चर मन्त्रालय	-	सदस्य
उप-सचिव, राजेश कुमार मिश्र	-	सदस्य सचिव

यो समितिको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरू तपसिल बमोजिम रहने

- (क) प्रदेश सरकारको कार्यजिम्मेवारी पुरा गर्न मधेश प्रदेश सरकारले गठन गरेका निकाय तथा कार्यालयहरूको कार्यसम्पादनको अवस्था र विद्यमान कानूनी व्यवस्थाहरूको पुनरावलोकन गरी सुझाव दिने ।
- (ख) प्रदेश सरकारबाट हुने सेवा प्रवाहलाई थप छिटोछरितो, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन चाल्नुपर्ने तत्कालीन कदमहरू सिफारिस गर्ने ।
- (ग) प्रदेशको विकास निर्माण सम्बन्धी कामकारवाहीहरू नियमसंगत रूपमा समयमै सम्पादन गर्न गराउन लिनुपर्ने उपाय र संस्थागत एवं कानूनी प्रवन्धका बारेमा सुझाव दिने ।
- (घ) सेवा प्रवाह र विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यलाई सहज एवं समन्वयात्मक रूपमा सम्पादन गर्न गराउन प्रदेश सरकारले तत्काल लिनुपर्ने नीतिगत विषयहरूको सुझाव प्रस्तुत गर्ने ।

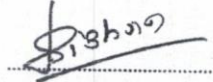
Signature

मधेश प्रदेश सरकार
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
जनकपुरधाम, धनुषा, नेपाल

फोन नं. ०४१-५२३१३३
५२५३३८
५२५७३३

- (ड) समितिलाई लागेका अन्य उपयुक्त विषयहरुमा सुझाव दिने ।
(च) यो समितिको कार्यावधि काम शुरु गरेको मितिले पन्ध्र (१५) दिनको हुनेछ ।

कृष्ण बहादुर राजत
प्रमुख सचिव

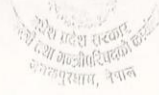

पत्र संख्या: २०७९/०८०
चलानी नं. : बै.शा./ ३०

मधेश प्रदेश सरकार

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

जनकपुरधाम, धनुषा, नेपाल

फोन नं. ०४१-५२३१३३
५२५३३८
५२५७३३

मिति : २०७९/१०/१७

०१

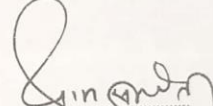
विषय: प्रतिवेदन पेश गर्ने म्याद थप गरिएको सम्बन्ध

श्री सचिवज्यू, अर्थ मन्त्रालय,
श्री सचिवज्यू, उद्योग, पर्यटन तथा वन मन्त्रालय,
श्री सचिवज्यू, गृह तथा सञ्चार मन्त्रालय,
मधेश प्रदेश, जनकपुरधाम ।

प्रदेश सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७९/१०/१७ को बैठकबाट मधेश प्रदेशमा सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने प्रयोजनार्थ प्रदेश सरकारको मिति २०७९/०९/२९ को बैठकबाट गठित उच्च स्तरीय समितिको प्रतिवेदन पेश गर्ने म्याद मिति २०७९/१०/२७ गतेसम्म थप गर्ने निर्णय भएको व्यहोरा जानकारीको लागि निर्देशानुसार अनुरोध छ ।

सादर अवगतार्थ:

श्रीमान् सचिव श्री नूरहरि खतिवडाज्यू,
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय,
मधेश प्रदेश, जनकपुरधाम ।

(श्याम सुन्दर महता)
शाखा अधिकृत